

NÁVRAT SLOVENOV

Slovenské prírodné vedomie a viera

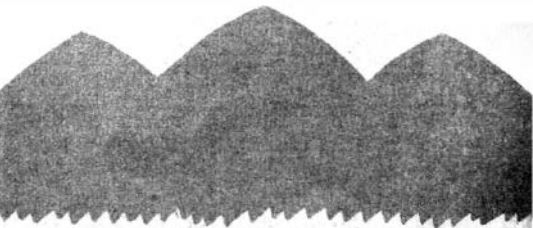
MIRO SLAV ŠVICKÝ

Miroslav Švický : NÁVRAT SLOVENOV
Vydané vlastným nákladom

V knihe boli použité obrazové prvky z kníh:

Šperk, H. Johnová, Bratislava 1996; Dejiny Slovenska, autorský kol. Dr. R. Marsina, Bratislava 1986; Slovenské črpáky, M. Komorovská, Bratislava 1980; Slovenské ľudové tance, M. Mázorová, K. Ondrejka a kol., Bratislava 1991; Ľudové kožušníctvo na Slovensku, J. Paličková-Pátková, Bratislava 1981; Východné Slovensko, Otakar Nehera, Martin 1973; Kov v ranoslovenskom umení, Z. Čilinská, Bratislava 1981; Krása slovienského šperku, B. Chropovský, Bratislava 1978; ÚĽUV, PhDr. B. Husová, PhDr. A. Chlupová, PhDr. K. Podobová, PhDr. Z. Valentová, Bratislava; Ľudové masky, M. Slivka, Bratislava 1990; Vkus a kultúra ľudu, S. Kovačevičová, Bratislava 1975; Stredoveké umelecké remeslo, A. Ruttkay, Bratislava 1979; Archeológia na Slovensku v minulosti, B. Polla, Bratislava 1996.

NÁVRAT SLOVENOV

Slovenské prírodné vedomie a viera

Miroslav Švický

*Už vystúpil som na horu,
už spravil som si útulok z haluzia kosodreviny.
Posvätné sny tu kraľujú
a ja som ich pútnikom.
Preto je mi hora táto horou Veľkých vidín.*

L'udo Ondrejov (Martin Nociar Jakubovie)

Prečo návrat ?

Naozaj - prečo návrat? Nie je to nebudaj nejaké spiatočnictvo? Takéto otázky sú pochopiteľné.

Sledujeme každý deň, čo sa stalo. Má nám to byť povedané obrazkou televízora, rozhlasom, tlačou. Vo virvare všedného dňa sa tak chtiac - nechtiac dozvieme, ktorý vodca čo povedal, kto aký obchod uzavrel, ako koho zastrelili, či podrezali, dokonca aj to, ktorá známa osobnosť s kým spáva. Ale - ruku na srdce - sú to naozaj všetko správy, ktoré sú podstatné pre naše duše? Ak áno - povedzte teda, prečo v záplave takýchto správ a klebiet drvivá väčšina ľudí nenachádza spokojnosť? A už vôbec nie vyrovnanosť, ladnosť? Deň čo deň sa nám sype na hlavy hora zbytočných správ, aby nám premyla mozog a uspôsobila ho na duchovnú otročinu, ktorá by bez toho bola pre ľudskú bytosť len ťažko zvládnuteľná. V tejto denno-dennej duchovnej otročine človek stráca schopnosť vnímať vývoj vlastnej osobnosti. A už vôbec nie je schopný sledovať vývoj spoločenstva a nazrieť aj za hranicu tohoto života. Mnohé dejepisné učebnice, farebné atlasy "ľudských dejín" a účelové vyhlásenia politikov takému pohľadu spravidla napomáhajú len veľmi mizerne. Alebo, čo je tiež bežným javom, sú len hmlou, ktorá má pomôcť strhnúť ľudskú bytosť z prirodzenej cesty, vrhnúť ju do jamy a tam ju, obrazne povedané, odrať z kože.

Ak je človek v jame, alebo - čo je lepší prípad - tmolí sa v jamovom poli uprostred chemickej hmly strhnutý z cesty, môže byť návrat na prirodzenú cestu spiatočnictvom? Ak to chce niekto nazvať spiatočnictvo, nech sa páči. Slovo nie je podstata, podstatu, pravdu nemožno mať, nemožno ju vlastniť, nemožno ju vystihnúť dostatočne pravdivo slovami, možno ju však precítiť. Slovo je obraz a ak sa niekto chce biť o obrazy, zjavne sa ešte nevygotal z hmly.

Azda vám zazvonila v ušiach podobnosť slov "Sloven" (prípadne Slovan či Slovák) a "slovo". Áno, slovný základ je totožný. Nie je dôležité, aby iný počul slovo toho, kto hovorí. Dôležité je to, aby mohol každý svoje slovo povedať, samozrejme, ak je aspoň jedno ucho, ktorému to urobí radosť. Ak sa niekto bije o takéto právo slova - napríklad o jazyk, v skutočnosti sa nebije o slovo, ale o svoju podstatu, ktorej je jeho slovo blízke. Ale to je už len zdanlivo boj o slovo. V skutočnosti je to boj o podstatu.

Už sme si vybojovali právo slova. To je však len začiatok cesty. Cieľ je oveľa ťažší - nie "môcť niečo povedať" (to dokáže aj nevedomec), ale - "mať čo povedať". Kto má čo povedať, pre toho aj určitý návrat môže byť zmysluplný.

Prečo Slovenov?

V dobe, keď naši predkovia žili v súlade s prírodou nevedome i vedome, teda v dobe, keď mali prirodzené - prírodné vedomie a vyznávali v plnej miere prírodnú vieru, nazývali sa Slovenmi. Ženy boli Slovenky a deti boli slovenské. Zem - tú nazývali slovenskou. Toľko z hľadiska názvoslovnia, keďže pôvodné pomenovanie našich predkov je zatiaľ používané pomerne zriedka a častejšie sú označenia typu "stari Slovania", prípadne "Slovieni", čo vzniklo na základe staršieho chybného (českého) výkladu hlaholického staroslovenského písma. Keď som sa zhováral s najuznávanejším odborníkom na Slovensku na jazyk našich predkov, Dr. Šimonom Ondrušom, potvrdil, že hoci sám používa označenie „Slovieni“, naši predkovia koncom prvého tisícročia sami seba ešte označovali ako Sloveni (tvrdé jer bolo teda často chybne vykladané ako i) a začiatkom tohoto tisícročia sa výslovnosť slova „Sloveni“ začala meniť na „Sloväni“. Až neskôr sa začalo používať označenie Slovani (Slovania) a Slováci (obyvatelia Slovenska a moravského Slovácka). Názov „Slovenka“ a slovenská zem - Slovensko ostal nezmenený. Táto kniha sa teda zaoberá predovšetkým duchovnom vlastných Sloveniek a Slovenov. Z hľadiska názvu vlastni Sloveni žijú dnes, po vyše tisícročnom rozčesnutí, vo dvoch "slovenských" krajinách - na Slovensku a vo Slovenii (krajinu nazývanú ako "Slovenia" označujeme v preklade ako "Slovinsko") a hovoria dnes už dvoma, i keď do istej miery podobnými „slovenskými“ jazykmi (jazykom slovenským a jazykom, ktorí obyvatelia Slovenie - po našom Slovinska sice označujú ako "slovenský", no my ho označujeme ako "slovinský"). Pre zaujímavosť - i keď sa obyvatelia Slovenska dnes už označujú ako Slováci a obyvatelia Slovenie ako Slovenci, ženy sa v oboch krajinách i dnes nazývajú Slovenkami. Preto je vhodné upresniť, že sa budeme zaoberať z týchto dvoch kultúr Slovenov (v zmysle Slovanov) kultúrou slovenskou, ktorá sa nachádza zhruba v strede iných slovanských národov. Teda kultúrou, žijúcou presne v strede Európy - v dnešnej Slovenskej republike. To však neznamená, že by duchovné hodnoty v iných slovanských krajinách neboli často veľmi podobné. Mnoho zo slovenstva si zachovali aj iné slovanské národy, aj keď sa dnes označujú inými slovami. Vlastne každý zo slovanských národov, ktoré prežili, si niečo zachoval a niečo zo staroslovenskej kultúry si zachovali aj kultúry, ktoré so slovenskou susedili (maďarská, rumunská...). A mimoriadne blízke sú duchovné a vôbec kultúrne črty slovenského a moravského národa, ktorý sa kedysi taktiež nazýval národom slovenským a až neskôr prijal územný názov podľa moravského kraja a do nemalej miery si v podstate *nedávno* počestil jazyk (aj v českých etnografických knihách z konca minulého storočia sú obyvatelia moravského Slovácka označovaní ako moravski Slováci...). V tejto chvíli však nie sú až tak podstatné plody obdobia štátu moravských a slovenských Slovenov - kedysi jedného národa. Nakoniec, kedysi všetci Slovania tvorili jeden národ, ale eš-

te predtým Európania hovorili veľmi podobným jazykom - a keby sme šli ešte ďalej, pravdepodobne by sme zistili, že všetci ľudia...

Pre úplnosť - pôvodný názov (i keď znejúci latinsky) je zachovaný i v oblasti oddávna označovanej ako Slavónia či Slavónsko - táto oblasť nám určite nie je menej príbuzná, ako napríklad Slovínsko, ktoré je, mimochodom, pod ne-malým nemeckým vplyvom. V Slavónsku žijú dnes Chorváti, Srbi, ale aj niekoľko dedín Slovákov (sú tam vysťahovaní už dva a pol storočia). Názov štátu „Juhoslávia“, ktorý vznikol po prvej svetovej vojne s podporou západných mocností, v sebe taktiež nesie stopu slovanstva, ale dnešný vývoj dokazuje, že keď už prirodzeným vývojom vznikli národy, je veľmi nebezpečné ich násilu miešať a zvärať. Západné mocnosti sa doteraz nevedia (a možno ani nechcú) vysomáriť z toho, čo kedysi v krajinách južných Slovanov pozvárali. Avšak jestvujú i opačné krajnosti - napríklad veľká časť Čechov, a akiste veľká väčšina vplyvných Čechov sa od slovanstva razantne odťahuje a vťahuje sa čoraz viac pod západný, hlavne pod nemecký vplyv, pod ktorého vplyvom už dávno boli české piesne preonačené na nemeckú pochodovú dychovku. Česi sa hŕfne vrhajú okrem západného spotrebníctva i do vyznávania keltského náboženstva, židovskej kabaly, akejsi kabaretnej podoby buddhizmu a new age, pričom o pôvodné hodnoty je tam pramály záujem. I keď drvivá väčšina kmeňov, z ktorých vznikol začiatkom tohto tisícročia na území dnešného Česka český národ, je slovanského pôvodu. To však v tejto chvíli nie je podstatné, táto kniha je o inom. Hlavne o tom, čo sa zachovalo. A ako vyplýva z napísaného, mohla by sa pokojne volať aj "Návrat Slovienov" či "Návrat Slovanov", možno aj Návrat Slovákov, alebo aj úplne inak, prípadne vôbec nijako. Poniektorých akiste zaskočí (a niektorých aj pobúri) jazyková totožnosť tvarov "slovenský" - odvodený od "Sloven" a "slovenský" - odvodený od "Slovák". Áno, tieto slová sú zhodné. Ja som si však túto zhodnosť nevymyslel. A nebudem ani násilne odlišovať to, čo prirodzene odlišené nikdy nebolo. Keď tu takáto zhodnosť je, keď sa zachovala, tak asi má (aj v duchovnej rovine) svoj význam. Mimochodom, ak by sme sa mali priblížiť k historickým postupom Čechov, ktorí nazývajú kmene Behemov a iné kmene, sídliace na území dnešného Česka ako staročeské, či k postupom Maďarov, ktorí nazývajú kmene Hunov, Avarov a iných predchodcov ako staromaďarské, i keď Maďari boli iným kmeňom, než Avari, mohli by sme označiť aj našich predkov z obdobia Svätopluka či Sama ako starých Slovákov, a bolo by to presnejšie, ako predchádzajúce príklady.

Každý národ si vyberá také pomenovania, ktoré sú preň najvýhodnejšie (i keď Slováci neraz konajú inak). Preto nemožno nikomu vnucovať také či onaké názvoslovie. V súlade s pôvodným označením sú v tejto knihe dávni i nedávni obyvatelia tejto krajiny označovaní tak, ako sa sami označovali - ako Sloveni a Slovenky i ako Slováci a Slovenky. Na prídavné meno jestvovalo pred vyše tisíc rokmi tak isto, ako v tejto chvíli, len jedno označenie - slovenské.

Duchovné slovenstvo sa nebije

V poslednom období pôvodného duchovna našich predkov, v ktorom ich zasiahla rázna zmena - nástup nového náboženstva, sme sa teda nazývali Slovenmi. Pravda - kresťanstvo samo osebe neznamenalo zánik prírodnej viery, ani sa s ňou vo svojej podstate nevyučovalo. Pôvodnú prírodnú vieru začali rúcať a násilne potláčať cirkevní predstavitelia, ktorí v nej videli ohrozenie svojej moci. V dejepisných knihách nenájdete zmienky o barbarskom ničení posvätných lesíkov - prastarých posvätných hájov, do ktorých sa utiekali vyznávači pôvodnej viery aj v období neskorého stredoveku.

V posvätných hájoch nik nezbieral do zvonca peniaze. V posvätných hájoch si nik neosoboval právo vypočúvať veriaceho a tváriť sa ako nevyhnutný prostredník medzi človekom a Bohom. Posvätné háje boli nebezpečné a bolo ich treba vyrúbať. Akoby aj stromy a kriky, ktoré tam rástli, boli pohanmi. Takto totiž nazývali cirkevní predstavitelia, aj ti, ktorí boli pod ich vplyvom, vyznávačov pôvodnej - prírodnej viery. Duchovným i telesným násilím zabíjali Kristovo učenie o láske k ľudskej bytosti nie ti, ktorých nazývali pohanmi, ale ti, ktorí mali samotné kresťanstvo predstavovať. A tak dodnes nedošlo k obojstrannému súladu medzi prírodnou a kresťanskou vierou, i keď dodajme, že určitý náznak takéhoto súladu možno objaviť v dejinách - v dobe, keď na našom území mohol každý vyznávať takú vieru, akú si zvolil, bez toho, aby ktorákoľvek strana rúbala cudzie svätyne. Bolo to pred obdobím Veľkej Moravy, teda predtým, ako vládcovia začali z viacerých dôvodov násilne zavádzať kresťanstvo. V tejto predveľkomoravskej dobe boli na našom území keltski (írsko-škótski) kresťanskí pútnici, ktorí tu učili o kresťanskej láske a nezneužívali kresťanskú vieru ako mocichtivi cirkevní hodnostári, ktorí prišli po nich. V skutočnosti však národ dokázal spojiť aj to, čo ani dnes cirkevní hodnostári nechcú pripustiť, čím, samozrejme, škodia nielen iným, ale aj sebe. Národ dokázal spojiť mnohé kladné prvky kresťanstva s pôvodnou vierou. Na Slovensku o tom svedčí mnoho obradov, piesni a slovných útvarov, v ktorých pôvodná viera dodnes žije, alebo sa spája s vierou privezenou. Otázka prírodného a národného citenia ("prírodné" a "národné" má nie náhodou rovnaký slovný základ - "rod") je však dnes vo viacerých rovinách. Po kresťanstve prišli ďalšie viery, ktoré v menšej či väčšej miere rôznymi spôsobmi vplyvajú na naše duchovné dedičstvo, často aj ničivo. Spomeňme vieru komunistickú, prípadne vieru v peniaze - kapitalistickú. S oboma sa pritom prelína širšia, i keď stále sa meniaci viera modernovo-vedecká, ktorej veliteľia nie sú biskupmi a kardináli, ale niektorí inžinieri, doktori... Aj oni viedli svoje vedecké "križiacke výpravy", ktorými duchovne i fyzicky napádali a ničili jednu prírodnú kultúru za druhou. Ale o tom neskôr. Ak by sme chceli dôkladnejšie spoznať naše korene a lepšie vstrebávať v dnešnej dobe tak potrebnú oživujúcu silu, mali by sme sa na chvíľu preniesť do doby, keď bolo súladné vnímanie a prírodné myslenie dennou sa-

mozrejmou. A potom na storočia, ktoré nasledovali a spolu s útlakom duchovným priniesli aj útlak spoločenský a národný. Isteže, bolo by odvážne domnievať sa, že tam niekde v dávnych dejinách nájdeme to svetlé miestečko najkrajšieho raja. I keď ktovie, možnože je pre nás taký kraj, ktorý má v sebe raj. Každá doba má svoje kladné i záporné stránky. Každý si však môže zväžiť, čo je pre neho vhodné a čo nie. Dnes sa končí tisícročie znásilňovaného slovenského ducha. Môžeme si slobodne zvoliť, či pôjdeme cestou slobodného a prirodzeného duchovna, alebo sa poddáme opäť násiliu. Dnes sa po vyše tisícich rokoch uzatvára čarovný kruh vývoja, aby sa táto dejinná skrutka mohla otáčať ďalej. A napriek zdanlivej bezmocnosti máme možnosť výberu, akú sme nemali vyše tisícročia. Možnože takúto možnosť už nikdy mať nebudeme. Preto pišem tieto slová.

Slovenom môže byť každý

Pri čítaní tejto knihy niektorí zistia, že "duchovné slovenstvo", teda pôvodné, prirodzené čítanie v nich žilo už predtým, ako sa k nim dostala táto kniha. Že je to ich bytostný pohľad na svet, aj keď sa nemusia plne stotožňovať so všetkým, čo je tu napísané. Títo ľudia sú nositeľmi "duchovného slovenstva" a sú dôkazom jeho jestvovania. V iných môže pôvodnosť ožiť pri čítaní, tak, ako ožilo v niektorých z tých, ktorí časti tejto knihy prečítali už pri ich prvom zverejnení - v tlači, prípadne čítali ich kópie, alebo počuli na prednáškach. Alebo v nich pôvodné čítanie znovu ožilo pri nejakej úplne inej príležitosti. Nájdú sa možno aj takí, ktorých táto kniha podráždí. Budú sa zlostiť, budú preklínať, budú sa snažiť zasahovať proti obnoveniu prirodzenosti, čo im, samozrejme, neprinesie súladné žitie, blahodarnú životnú silu, živu. Aj to je však prirodzené. Nešťastný by bol ten, kto by nútil iného tvora k tomu, čo je označované hoci aj ako duchovné slovenstvo, pôvodnosť či prirodzenosť. Násilného "obračania" sme si už užili viac ako dosť a vývoj udalosti dokazuje, že každé násilie po nejakom čase ustane a jeho pôvodcovia budú postihnutí. Prírodné, prirodzené zákony sú nemenné, je len otázkou času, v akej rovine sa prejavia skôr a v akej neskôr. I keď sa to netrpezlivým nepáči, je to len otázka času.

Duchovným Slovenom či duchovnou Slovenkou môže byť každý tvor, ktorý cíti, že je to v súlade s jeho podstatou. Nie je tu dôležité, či jeho babka alebo otec sú, alebo nie sú slovenskej národnosti, dokonca ani nie je podstatné, či sú pôvodom Slovania. Nakoniec - naši slovenski predkovia aj v polovici prvého tisícročia prijímali medzi seba cudzincov, ktorí o to prejavili záujem, dokonca z radov nepriateľských zajatcov, ktorých nedržali v otroctve celý život, ako to ro-

bili dnes obdivovaní starí Rimania či Gréci, ale často ich prijali za riadnych členov kmeňa.

Ak však má dnes duchovné slovenstvo svoj význam, svoju úlohu, vykvitne najskôr v tých, v ktorých drieme duchovno našich predkov.

Aké vedomie, aká viera?

Mnoho ľudí dnes hovorí, že viera je škodlivá. Že dôležité je, aby sa človek riadil rozumom. Samozrejme, aj takito "neveriaci" sú v skutočnosti veriacimi. Veria tomu, čo majú zašité v lebke a tvária sa ako "racionalisti". Čomu teda vlastne veriatito "materialisti"? Slizkej mozgovej hmote, ktorá je na pohľad nerozoznateľná od prasačej? Mozgu, ktorý si poniektorí labužníci občas usmažia na cibulke? Kto je vlastne veriaci a kto materialista? Veriaci je, povedzme, ten, kto veri v duchov, materialista ten, kto v nich neverí. Lenže - prečo potom "materialisti" zvykli hovorievať slová ako "v duchu komunizmu" či "v humanistickom duchu"? Každý, kto niečomu veri, je vlastne veriaci. Mnohí ľudia, naladení "v duchu modernej vedy", vysvetľujú napríklad mimoriadne schopnosti liečiteľov sugesciou. Čo je to sugescia? Sugescia je schopnosť vzbudiť vieru. Autosugescia je viera. Človek veri a vylieči sa. Mnohí mávnu rukou - "ty si ho nevyliečil, ty si ho len uzdravil autosugesciou". To je takmer, ako keby liečiteľ obvinili z klamstva. Ale on ho predsa vyliečil! V chorom človeku sa prebudila viera. A vyzdravel. Je zdravý a vyrovnaný. Keď mu nič nechýba, nechýba mu ani rozumovanie. Preto by bolo zbytočné hľadať aj v tejto knihe nejakú „modernú vedu“.

Viera je však v skutočnosti z niečoho vychádza. Z určitého vedomia. Pretože v skutočnosti každý veri tomu, čo vie. Druhá vec je tá, akého stupňa vedomia je schopný. Keď má niekto zmätené vedomie, má aj zmätenú vieru. Človek so zmäteným vedomím však nepovie, že má zmätenú vieru, povie, že nemá žiadnu vieru. Alebo - že veri len tomu, čo vidí. To, že ešte nikdy nevidel, že Zem je gufatá, a v skutočnosti tomu veri, aj keď tvrdí, že veri len tomu, čo vidí, je len jeden z príznakov zmätenosti. Takýto zmätený človek však podvedome tuší, že nejakú vieru predsalen pre život potrebuje. Preto (často s pocitom ukrivdenosti) začne tvrdiť, že veri v seba. Takáto sebecká viera je dnes veľmi častá a spotrebnou spoločnosťou je aj podporovaná - človek, ktorý veri len v seba, veri aj vo svoje potreby a spotreby. A takéhoto človeka je možno ľahko ovládnuť. On predsa veri len vo svoj rozum. Keď zaspí, alebo sa dostane v pude sebazáchovy do stavu rozjmania, meditácie, jeho rozum zaspí. Je zaujímavé veriť v rozum, ktorý si veselo pochrapkáva, pretože každý rozum si musí aj pochrapkať. A je po sebavedomom človeku.

Mnohí, ktorí o sebe hovoria, že sú „veriaci“, odsudzujú „neveriacich“, ľudí so zmätenou vierou alebo ľudí s vierou v seba. Ľudia s vierou len v seba sú pre

iné tvory naozaj nebezpeční, no ich hanením sa nič nevyrieši. A čo ľudia so zmätenou vierou? Tým ľudia s vierou len v seba príliš nepomôžu - veď načo by to aj robili. A tak sú odkázaní na pomoc ľudí, ktorí majú súladné vedomie (a vieru).

Nie je až tak dôležité zaoberať sa príliš vierou. Zmyslupnejšie je zaoberať sa vedomím. Vedomie je dom, ktorý, ak sa nemá v krátkom čase zrútiť, nemožno postaviť zo dňa na deň. Je to strom, ktorý nerastie ako bambus. Ak má človek súladné a pevné vedomie, rozvíja si aj ladné a pevné podvedomie a ladnú a pevnú vieru. To sú ľudia najpevnejšej viery - nepochybujú o nej, pretože nepochybujú o svojom vedomí. No pretože vedľa, že vedomie vždy môže klesať, rásť, alebo zotrvať, vytvárajú podmienky na ďalší rast svojho vedomia, no nielen svojho, ale aj vedomia a viery iných bytostí. Nie však tak, že budú od nich vyžadovať zmenu viery, ale tak, že im pomôžu rozšíriť vedomie - potom si každý už vieru prispôbi svojmu vedomiu, to je zákonité.

Mnohí ľudia si myslia, že najdôležitejšie na svete je poznanie. Ženú sa za nejakými správami a keď dospejú k nejakému poznaniu, veľmi často sú tam, kde boli. Majú pocit, že potrebujú ďalšie poznanie a tak sa to točí dokola. Zmena nastáva vtedy, keď sa všetky poznatky zosúladi do jedného celku a človek má pocit, že pochopil, o čom ten svet v skutočnosti je. To však takisto nie je cieľ - aj človek, ktorý má pocit, že „všetko pochopil“, môže dennodenne zažívať neprijemné až hrozné chvíle. Pocit múdrosti a vedomia teda takisto nie je pre súladný a zmysluplný život dostačujúci. Skutočná zmena k lepšiemu nastáva vtedy, keď bytosť dospeje do takého stavu, v ktorom nielenže má prebudené vedomie (a podvedomie) do takej miery, že vidí veci v priestore i v čase (v minulosti i budúcnosti), pričom to všetko sa prejavuje v každom okamžiku, takže o nejakom ubíjajúcom pocite času nemôže byť reč. Táto zmena v lepšiemu sa však prejavuje, a to je to najdôležitejšie, správnym konaním - konaním, ktoré je vhodné pre bytosť, ale aj pre jej okolie. To je stav, ktorý je prirodzený. To je stav zrelosti. Ak má byť táto zrelosť bezpečná, ak majú byť plody zdravé, nemožno ho urýchľovať nejakými „umelými hnojivami“, ani umelými tabletkami, ani umelými roztokmi a striekačkami, no ani umelým bohatstvom, ale ani umelými duchovnými zlátaninami, s ktorými sa síce každý stretne, nie každý v nich uviazne. Prirodzený stav možno teda dosiahnuť prirodzenými, nenásilnými prostriedkami - prirodzeným vedomím, s pomocou prebúdajúcej sa prirodzenej viery. A teda aj prirodzeným poznaním, ktoré nie je uskutočniteľné bez prirodzených skúseností.

Dnes chce mnoho ľudí mať všetko za každú cenu pod svojou správou. Sú aj takí ľudia, ktorí chcú mať pod svojou správou celý svet. Nielen zemeguľu, hovorím - celý svet, no keďže to nie je v ich silách, chcú svojou mocou doriadiť aspoň Zem, ktorú si prírodní ľudia ctia ako matku. A nasilu a nasilu vnucujú všetkým, s ktorými pride do styku, raz to, inokedy ono. Ešte nikdy ľudstvo nespasilo žiadne „svetové náboženstvo“, aj keď v niektorých veciach sú si rôzne

náboženstvá podobné. A ani nespasila ľudí žiadna „svetová veda“, a ani nie „svetové zriadenie“. Rôznosť podôb bytosti a spoločnosti je jednoducho prirodzená vec, je to prirodzený zákon. Ľudia zmäteného vedomia však chcú prirodzené zákonitosti znásilňovať. V mene niektorých „svetových náboženstiev“ už bolo vyhubených nemálo národov, takisto „svetová veda“ a „svetové zriadenia“ ničili národy. A predsa sa prirodzená rôznosť sveta stále obnovuje... Niektoré národy a spoločnosti síce naozaj zanikajú, vzápätí však ďalšie vznikajú. Niektoré žijú pár rokov, iné žijú a vyvíjajú sa celé tisícky rokov. To je tiež prirodzené, s tým sa nedá nič robiť.

Všetci ľudia, ale aj všetky živé tvory, majú niektoré veci spoločné, podobné. No zároveň sa všetci v niečom odlišujú. Preto ani dnešné pokusy vytvoriť úplnú vládu jednej spotrebnej kultúry (takzvanej spotrebnej demokracie) nemôžu úspešné a samozrejme nemôže svet úplne ovládnuť ani „New Age“ - nové svetové náboženstvo, na ktorom špekuluje množstvo ľudí hlavne z euro-amerikkej kultúry.

Prirodzenosť vždy zvíťazi nad násilím, skôr, či neskôr. Pozrite sa na násilie - „demokratické“ Američania vymysleli koncentračné tábory (rezervácie), aby zničili pôvodných Američanov (Indiánov) a ich duchovno. A dnes začínajú indiánske duchovno vyznávať státisíce belochov, ktorým viťazná spotrebná spoločnosť vôbec nevyhovuje. Potom postavili koncentračné tábory stalinovci a hitlerovci. A kam to dotiahli?

Túto knihu píšem s vedomím návratu k prirodzenosti. V súlade s duchovnými hodnotami, ktoré napriek násilnému potláčaniu stále prežívajú v tomto priestore. Používam prirodzene slovník vychádzajúci z pôvodných duchovných zdrojov, preto nebudem príliš narábať „modernými vedeckými“ pojmami, aj keď použijem kvôli lepšej zrozumiteľnosti niektoré údaje z vedeckých zdrojov, hlavne z dejín. Mnohi sa už pokúšali skúmať a pochopiť naše pôvodné duchovno vonkajšími prostriedkami - očami modernej vedy, očami nejakého privezeného náboženstva, či skrz nejaké iné, vonkajšie hodnotenia. Ja som si zvolil inú cestu, cestu vnútornú. Cestu, ktorú považujem za prirodzenejšiu, aj keď som na nej mal neraz pocity osamelého bežca. I keď som sa často pozeral na veci zvonku, nakoniec, svedčia o tom mnohé časti tejto knihy, v duchu sa čoraz viac vraciam na miesto, ktoré považujem za prirodzené.

A s potešením zisťujem, že zďaleka nie som jediný, kto dospel k podobnému konaniu .

Utajená pôvodná slovenská kultúra

Strom, ktorý chce vysoko vyrásť, musí mať hlboké korene. Platí to bez ohľadu na to, či korene vidíme, alebo nevidíme. Nestačí však mať hlboké korene. Ak má strom rásť, je potrebné, aby boli živé. Aby nimi pretekala duchovná sila, aby nevyschli, nezhnili a nesplesniveli.

Duchovná sila človeka sa môže stratiť, ak sa strati jeho podstata, zachytená v duchovnej pamäti. To isté platí aj o národe. Duchovná sila (slovenského) národa sa prejavuje tam, kde sa prejavuje jeho podstata. Duchovnú silu národa môžu cítiť, chrániť a rozvíjať len tí, ktorí vidia, čo je uložené v jeho pamäti, ktorí vidia podstatu. Je smutné, že dnes mnohí z tých, ktorí by mali zabezpečovať prežitie našej kultúry a rozvoj duchovnej sily, nevedia čítať v duchovnej pamäti národa... Ako môže byť dôstojný slovenský národ, keď ešte aj hlava štátu hovorí len o tisícročnej kultúre? Ďalej už azda pamäť nesiahá? Predtým to azda nebol slovenský národ? Veď sa volal tak isto ako dnes - slovenský národ, ktorého deti rodili slovenské ženy a učili ich slovenskej reči. Muži sa nazývali Slovenmi. Dnes je zmenená len koncovka mužského rodu - namiesto Sloven Slováč. To je len zmena koncovky, slovný základ ostáva zachovaný. Na rozdiel od národov, ktoré zmenili základ "svojho" názvu, presnejšie povedané, hlásia sa k úplne iným názvom a možno aj koreňom. Je možné spomenúť napríklad odlišnosti medzi slovami Avar a Maďar, alebo Hun a Maďar, alebo Behém a Čech, pričom Maďari označujú Avarov ako Staromaďarov a Česi Behémov ako Staročechov. Nakoniec, určitá zmena v názve národa nastala len v mužskom rode, i to len v koncovke. A potom - boli to práve muži, muži na čele štátu, ktorí opití mocou a germánskym - západoeurópskym spôsobom samopašnej vlády začali zavádzať cudzie štátne náboženstvo aj za cenu násilného ničenia pôvodnej kultúry a viery (čo stále v istej forme pokračuje). To je to najhoršie, keď človek poprie zo zistných dôvodov sám seba. To nemôže byť bez trestu. Preto vodcovia štátu Slovenov, teda staroslovenského štátu, dnes zväčša označovaného ako Veľká Morava (v jadre tohoto štátu bolo okrem územia moravských Slovenov i územie dnešného západného, stredného a časti východného Slovenska, ostatné územia boli pripojené), boli pripravení o moc. Pretože tomuto národu chceli vnútiť neprirodzené hodnoty a správanie. Tento trest trval celé tisícročie. Slovenský národ ako celok však prežil. Udržal si svoju reč lepšie ako národ keltský, ktorý bol takisto dlho pod cudzou nadvládou, no duchovne natolko neprežil, vyrezali mu jazyk. Dnešné pokusy vedomejších ľudí z národa anglického, irského, škótskeho ...ale napríklad aj českého (!) prebudiť keltského ducha preto nemôžu byť celkom úspešné - keltský jazyk je dnes mŕtvejší ako latinčina, ktorá predsa len prežila a je aspoň nositeľom ducha lekárskej vedy...

Slovenský jazyk však prežil. Nepodarilo sa vyrezať nám ho, ako napríklad Keltom, nepomohla ani tvrdá maďarizácia, nepomohla ani strelba z pušiek. A

v slovenskom jazyku sú zachytené duchovné odkazy nielen starých Slovákov - Slovenov, ale i duchovné odkazy staroeurópskeho jazyka. Tieto odkazy v našej reči sú podobné alebo totožné s výrazmi z védského a sanskritského jazyka, ktorého duchovné vedy sa nazývajú v podstate tak isto, ako dodnes v slovenčine - vedy. Na Slovensku však neprežili v písanej forme, i keď i my sme mali a máme prastaré - znakové písmo. Jeho pozostatky sú používané napríklad na ľudových výšivkách (ešte sú živé niektoré vedmy a vedomci, naši často utajení duchovní, ktorí ho vedia čítať). Prežili však predovšetkým slovné - zvukové znaky v našom jazyku. Aj keď v poslednej dobe boli uverejnené mnohé domnienky o pôvode Slovenov (Slovanov), v tejto chvíli nie je nutné zaoberať sa tým. Slovné podobnosti, poukazujúce na starobylosť našej kultúry, sa vyskytujú nielen v slovenčine, ale aj v iných slovanských jazykoch. Slová z pôvodného i dnešného slovenského duchovného okruhu sú so sanskritskými, védskymi výrazmi viac podobné než napríklad slová anglosaských národov, ktorého jazyky sú z tohto hľadiska mladšie. Jazykové súvislosti poukazujú nielen na súvislosť staroslovenského duchovna s indickým védskym obdobím a kultúrou staroperzskou, sumerskou.

Praeurópske duchovno je zachované v takmer všetkých našich slovách, dôležitých z hľadiska pôvodného duchovna tohoto svetadielu. No nielen v slovách, ale aj v obradoch, ktoré na Slovensku pretrvali až do tohto storočia. Obrady síce nie sú podstatou, kým sú však živé vo vedomí a podvedomí, poukazujú na podstatu. Slováci ako vedomí i nevedomí (zatiaľ je v prevahe to druhé) dediči mnohých kvetov indoeurópskej kultúry napríklad až do dnešných dní preniesli uctievanie prírodných živlov v obradoch - a to nielen uctievanie ohňa (Vajana - sviatok letného slnovratu), ale i vody (Svätenie jari).

Dnešná pomýlenosť pri hodnotení nášho duchovna je podporovaná aj výmyslami o nejakom úplnom sťahovaní národov v prvej polovici prvého tisícročia. Sťahovali sa predovšetkým národy, ktoré mali na to dôvod - buď šlo o jazdecké útočné národy, k akým patrili napríklad kmene germánske, po ktorých každú chvíľu je možné nájsť historický záznam o vyplienení takého či onakého kráľovstva, alebo kmene, ktoré pred týmito útočníkmi utekali. Pripadne útočníci a utečenci zároveň, k akým patrili napríklad Huni (jedni z predkov Maďarov). Stari Slováci - poľnohospodári, nie nájazdníci, sa počas údajného sťahovania národov presunuli azda len o jednu dolinu ďalej. Ako pravlasť Slovanov je zväčša označovaná oblasť Karpát („Slovanských hôr“) a oblasti jej blízke - do úvahy pripadajú hlavne územia časti dnešného Poľska, Ukrajiny a najmä východného Slovenska. Z tohto pravdepodobného jadra sa niektoré kmene postupne naozaj sťahovali na všetky svetové strany, s obmedzením na severe (more je dnes označované ako Baltské). To, že v staršej dobe je doložené pomerne riedke keltské osídlenie Slovenska, neznamená, že tu Sloveni či ich predkovia nežili. Napríklad tu predtým žil ľud popolnicových polí, ktorého národnosť je dodnes nezistená. Národ popolnicových polí spaľoval svojich

mŕtvych. Sloveni spaľovali svojich mŕtvych napriek zákazom ojedinele ešte aj v jedenástom storočí. Mŕtvych spaľovali aj tu žijúci tzv. lužický ľud. Ďalšou, pre nás veľmi nevhodnou poverou je tvrdenie, že sme "západní Slovania". Nezmysel. Slováci sú strední Slovania. A to nielen z hľadiska územného /ak zarátame aj Slovenov žijúcich kedysi vo "východnom Nemecku" /Lužicki Srbi.../ ale aj z hľadiska duchovného. Slovenskom nielenže prechádza čiara medzi katolíckym vplyvom a protestantskými hranicami, čo je zvonku nastolená hranica alebo hranica medzi európskym „východom“ a „západom“ (čo je taktiež zvonku nastolená hranica), ale - máme tu aj bezhraničný stred - stredné Slovensko. Tu je aj geometrický stred Európy. Je tu aj stred prízvuku ako jazykovej črty (jazyk je nesporne jeden z odrazov duchovna). Západoslovenské nárečia majú, napríklad, prízvuk na prvej slabike v slove, východoslovenské na predposlednej. Stredoslovenské nárečia však majú voľný prízvuk na prvej i predposlednej slabike, ktorý je často považovaný za najpôvodnejší... To však nie je až tak podstatné. Dôležitejšie je nenechať sa pomýliť tými, ktorí Slovákov zvonku i zvnútra odsudzujú ako národ zadubencov. Spravidla sú to ľudia, ktorí nevidia pod povrch, preto obdivujú pozlátko, haraburdy iných, starých či nových kultúr. Týmto povrchným sudcom je potrebné pomôcť, pretože súdia v nevedomosti. Nie stroje, haraburdy a nafúkané reči sú podstatné. Hmotné bohatstvo nie je dôkazom bohatého duchovna. Spotrebná euroamerická pakultúra kope nielen do nás. Nevidí ani učenie jedného z najväčších indoeurópskych učiteľov - Buddhu, šliape aj po Kristovom učení. Prečo by teda nešliapala po našom duchovne, ktoré zatiaľ ani nie je zhrnuté v nejakých ucelených duchovných písma, teda je nezviditeľnené. Figu borovú môže niekto kričať o zviditeľnení Slovenska. Môže, ale bezvýsledne. Ak nebudú zviditeľnené skutočné poklady, zviditeľňovanie je nezmyselné. Bažiť po zviditeľňovaní, to je úchyľka. Keď je niekde uložená skutočná hodnota, je len otázkou času, kedy bude zviditeľnená. Je dokonca nevhodné zviditeľňovať ju predčasne. Nech však dnes nenadáávajú na zadubenosť ti, ktorí nechcú vyjsť zajtra na posmech. Lebo v našej „zadubenosti“, v dutinách našich zadubených duchovných dubov sú uložené duchovné hodnoty, ktoré zohrajú v budúcnosti vážnu úlohu.

Duchovne vyspelý človek môže žiť len s najnutnejšími predmetmi, bez honosného bohatstva. To platí aj o kultúre. To, že je po nás v letopisoch málo záznamov, to, že sme na rozdiel od slávnych národov každú chvíľu nevyplienili nejakú ríšu a nepostavili babilonské veže, to ešte neznamená, že by naši predkovia nežili múdro a dobre.

V tejto chvíli nie sú až podstatné názvy kultúr, s ktorými by sme mohli naše praduchovno prirovnať či stotožniť, ako skôr to, že ono praduchovno tu, v priestoroch medzi Dunajom a Tatrami, prežilo, a to v niektorých smeroch viac ako v iných slovanských i neslovanských európskych krajinách. Praduchovno na Slovensku prežilo po zákaze pôvodnej viery, ktorý bol na nás uvalený na vyše

tisícsto rokov (!) napriek postihom zo strany cirkevnej i štátnej moci, vo forme akéhosi slovenského "šamanizmu". Aké praduchoвно mám na mysli? Pôvodné duchovno, ktoré je vo svojej podstate stále, pretože v každej dobe sú v ňom zrozumiteľným spôsobom označené prírodné zákony. No nielen hmotné, ale hlavne duchovné, ktoré nemajú tú istú podstatu. Niektorí nad tým mávnu rukou a označia to za „primitivizmus“. Áno, slovný základ „prim“ označuje čosi prvotné. Prvotné, teda najdôležitejšie aj pre ľudskú bytosť. Preto z neho vzniklo aj iné dnes moderné slovo - „prima“. Mať čistú vodu a vzduch, mať pre život potrebné teplo, mať životnú silu, žiť v ľúbosti, ľadnosti a spokojnosti, to je „primitivne“, to je „prima“. Človek, ktorý dokáže žiť v spokojnosti, je šťastný a šíri šťastie okolo seba. To platí aj o spoločnosti. A ten, kto sa stále ženie za dôkazmi o svojej duchovnej výške, ten, kto lipne na haraburdách, a aby ich získal, je schopný ničť svoje okolie, ten je síce možnože hmotne bohatý, ale v skutočnosti duchovný a sebecký chudák. Že hmotné bohatstvo vyváži duchovnú chudobu? Pozrite sa na ľudské dejiny, ktoré podliehajú prírodným zákonom. Stačí jeden vetrik, stačí jeden prevrat, niekedy stačí len podvod, alebo krádež a hmotné bohatstvo ide dovidenia. Lenže bohatstvo duchovné - to pretrvá.

Takto pretrváva aj naše duchovné dedičstvo. *Prevrat sem, prevrat tam, nič sa nedeje.* Duchovné bohatstvo je síce pohanené, ale vždy sa nájdú nejakí strážcovia, ktorí ho uschovajú. A prevratov už tu bolo - ajajaj. Prevrat cyrilometodský, prevrat svätoplukovský, prevrat taký a onaký, rakúsky a uhorský, komunistický i kapitalistický. Prírodné vedomie nezabiješ. Nezabilo ho ani to, že pôvodné posvätné miesta - naše posvätné háje boli vyrubované a zastavané kresťanskými chrámami, že obrady prírodnej viery boli zakazované všetkými možnými mocami. Tisíc rokov nás presviedčali, že sme sto rokov za opicami, a vidíte - nie je to pravda. Takú „demokraciu“ udržiavame neustále. Až do tohto storočia si Slovenky a Slováci udržiavali staroslovenské obrady volieb rusadelných - turičných májovnických kráľov a kráľovien. Poukazujúc tak na naše pôvodné čítanie spravodlivosti, na naše pretrvávajúce pôvodné zriadenie, ktoré zostalo vo forme dedinských štátikov až donedávna. Že tu bolo Rakúsko a Uhorsko? To je nezmysel. Kopa Slovákov vôbec nevedela, že jestvuje nejaký rakúsky či uhorský štát, volili si svojich staršinov a richtárov a ak si niekto spomenul na štát, tak akurát, keď videl výbercov dani. A ani ti to nemohli priliš prehňať, lebo keď to prehnali, chlapi zvesili valašky a vybraté dane sa neraz vrátili, odkiaľ prišli. Preto nám nevyrezali jazyk, lebo sme si ho vyrezať nechali. Spievali sme každý deň svoje piesne a robili sme každý deň svoje obrady a dostávali sme od prírody toľko duchovnej sily, že strávili všetkých drakov, ktorí sa k nám prihmuli s veľkým jačaním a vrešťaním. Pretože sami máme v sebe draka, tichého a trpezlivého, ktorý zareve, len keď ho priliš otravujú. Lenže nastáva už chvíľa, keď je potrebné opäť prebudiť našu silu. Slovenská kultúra, pôvodná prírodná kultúra, je stále akosi "mimo zákona", napriek to-

mu, že je to veľmi nevhodné. Už nášho draka priveľmi otravujú nenažrání spotrebnci, až hrozí, že mu v spánku podrežú hrdlo. Okrem zmätenej materialistickej etiky len cirkev vyučuje v školách duchovno, na šírenie ktorého má už aj samostatnú a jedinú duchovnú televíznu redakciu, akoby to bola jediná duchovná hodnota v tejto krajine. Lenže sú tu ešte aj ďalšie hodnoty, ktoré kozmopolitná etika a kozmopolitná cirkev šíriť nemôžu, pretože ich nepoznajú. Je to práve to naše neopakovateľné duchovno, z ktorého podstatná časť nebola zatiaľ v žiadnej škole vyučovaná, takže je „podzemnou“ záležitosťou. My sami si spôsobujeme svoje nezviditeľnenie. Nie však pred „svetom“, na to sa môžeme vykašľať, aby sme sa pchali do neviemakých otvorov - v spolkoch, ktoré sami seba pasovali svetové. Horšie je, že sa zneviditeľňujeme pred sebou. To, že naše pôvodné duchovno zakazovali viedenský, budapešťianski, biskupski a pražski úradníci, to je pochopiteľné. Aj to, že ho odkopávajú politici a novinári, lahodiaci zazobaným spotrebničným chlebobdarcom, to sa tiež dá pochopiť. Ale to, že aj mnohí úradníci v štátnych službách slovenskú prírodnú kultúru potláčajú, to už je naozaj zamysleniahodné. Keď ich už platíme zo svojich daní, tak by mohli aspoň neškodiť, ak už nie napomáhať našej podstate.

Nečudo, že národu v takto zariadenej krajine už hrozí duchovný úpadok, pretože teraz prichádza doba, keď nás nemôže spasiť ľudská spupnosť, nech už je zaobalená v akejkoľvek podobe. Prišiel totiž čas, keď východisko z krkolomnej polohy, do ktorej sa dostali nielen európske národy, nie je možné bez prírodného, teda prirodzeného vedomia a viery. Ti, ktorí sú povolani do duchovnej pohotovosti Matkou Zemou a inými prejavmi nášho posvätna, vedia presne, o čom je reč. A mnoho ďalších to našťastie tuší.

A tak dnes je viac, ako v iné doby, načase v záujme záchranu a ozdravenia ľudskej spoločnosti zdôrazňovať až dovtedy, kým sa do zo skrytého vedomia národa nedostane do otvoreného povedomia, že náš národ a naše duchovné hodnoty nevznikli pred tisíc rokmi. Že našu reč nevymysleli Cyril a Metod, že našu kultúru neustanovil Rastislav, že vznikla už dávno predtým, a čo je najdôležitejšie, že pretrvala. Skôr, než však budeme schopni nazrieť do najhlbších koreňov nášho kmeňa, je nutné spoznať bezprostredné obdobie pred takzvanou Veľkou Moravou, ktoré však v nešťátnej podobe prežilo dodnes.

Samozrejme, tí, ktorí sa chcú vyvyšovať, aj naďalej nás budú označovať za mladších bratov. Ti, ktorí podporujú spotrebničnú spoločnosť, budú hovoriť o akomsi modernom európskom národe. Duchovne vyvinutého človeka však takéto reči nepomýlia. Pretože takto by sme nepomohli ani sebe, ani iným. Ako dôstojne sa dnes správajú duchovní z tibetského prameňa zemskej sily, alebo hoci aj duchovní z indiánskeho kmeňa Hopi. A mnoho múdrych ľudí z celého sveta si váži ich kultúru, aj keď vôbec nie je pre spotrebničkov moderná. Ľudia z národa, ktorý načiera z duchovnej podstaty, sú pokojní a vyrovnaní, aj keď musia čeliť ťažkým búrkam. Ľudia zábudlivého, splašeného, hoci aj "moder-

ného európskeho národa" sú zväčša buď sebecki, útoční nafúkanci, alebo nešťastní, roztrasení nešťastníci, ktorý sa zľaknú aj šelestu padajúceho lístia. Môžeme si vybrať, či budeme tancovať tak, ako pískajú vypočítavci, alebo či budeme sami sebou. Pretože stromu, ktorý sa odkloní od vlastných koreňov, hrozi pád. No strom, ktorý pokojne, prirodzene a sebavedome rastie v súlade s vlastnou podstatou, sa nemusí obávať, že ostane utajený. Ani pred sebou, ani pred inými.

Je pochabé vyžadovať od iných, aby nás poznali a chápali, keď my sami sa nepoznáme a nechápeme.

Žiadni pohanía

Keď vás kresťanský duchovný označí ako pohanov a vy sa ohradíte, môže sa stať, že povie - to nie je nadávka. Že je to označenie stavu a že kedysi ako pohanov (staroslovenské slovo „pogani“) označovali dedinčanov. No dobre, uznajme, že takéto označenie nemusí byť nadávkou, i keď sa tak zväčša používa. Aj keď slovo pohaniť (poganiti) je staroslovenské. Môžu ľudia haniť človeka vedomého, ale ten sa neurazí, že je „vidiečan“ či „dedinčan“, lebo vidí a dedí, čo je dôležité. No keď človek - mešťan nebude vidieť a dediť duchovno z tohoto miesta, nebude tu ladsnosti.

Keď prišli na naše územie prví kresťanski mnísi, nežili tu žiadni pohanía v zmysle nevedomosti či bezbožnosti. Žila tu prevažne poľnohospodárska prírodná kultúra, ktorá mala presne také náboženstvo, aké potrebovala, čo sa prejavovalo napríklad tým, že Sloveni nemali v čase „pohanstva“ potiaže so samosprávou. Bolo to vedomie a viera, ktorá Slovenom zabezpečovala súladné vnímanie sveta, bola to viera, z ktorej vyplýval duchovný náboj, potrebný na udržiavanie súladnej spoločnosti, na súlad medzi ľuďmi a inými bytosťami, človekom a prírodou, mužom a ženou, mladými a starými... Zároveň to bola viera, ktorá nestavala múr medzi spoločnosť Slovenov a iné národy. No bola to viera, ktorá nestavala múr ani medzi ľudské bytosti a bytosti iné - rastliny, zvieratá... Bola to zároveň viera, ktorá nezotročovala ducha živého človeka pred strachom zo smrti, bola to zároveň viera, ktorá neuvrhla človeka do šialeného boja o získanie majetku. A čo je nemenej dôležité, bola to viera, ktorá neuvrhla Slovenov, napriek tomu, že to bol národ prevažne poľnohospodársky, do poddanského stavu. Samozrejme, aj táto viera mohla byť zneužitá. Ale bola to aj viera, ktorá Slovenov uchránila aj pred takými dravými a korisťnickými nájazdníkmi, ako boli kmene Germánov či lúpežné kmene turkotatárske, pre ktorých úderky bolo zabíjanie a kradnutie denným chlebom.

Napriek tomu všetkému nazývali kresťanski misionári našich predkov pohanmi. Tito "pohanía" ich vitali tak, ako bolo zvykom vítať aj iných cudzincov, ktorí prichádzali v mieri: chlebom a soľou. Ani ich neupálili, ani ich neobesili, ani ich neukrižovali. Nebol dôvod potláčať slovenskú vieru, ktorá nebola násilnícka. Okrem dôvodu, ktorý sa v nasledujúcich obdobiach znovu a znovu vynáral nad hladinu ako nafúknutá mŕtvoľa: okrem mocichtivosti. A tak naši predkovia boli pre cirkevnú moc pohanmi. Nakoniec - nebolo to nič výnimočné. Nikde - kamkoľvek totiž prišla cirkev, aby rôznymi spôsobmi pripravila národy o pôvodnú vieru a vtláčali im svoju moc, neraz len pod zámenkou viery - nikde, v žiadnej časti sveta v skutočnosti nežili pohanía. Všade žili národy, ktoré už nejakú vieru mali, i keď nie vždy sa ku kresťanským priekopníkom správali tak ako starí Slováci. Medzi slovami kresťanstvo a cirkev je nielen jazykový, ale aj významový rozdiel. Ten sa prejavoval aj v živote nášho národa. Napríklad -

medzi Slovenov prišli najprv keltski kresťanskí učítelia (írsko - škótske rády). Tito zapálení pútníci sa naučili slovenský jazyk a kázali kresťanstvo - lásku k bližnému. Nezakazovali, nerúbali. Boli to kresťania. Po nich prišli cirkevníci. Najprv germánski (franski), potom dokonca cirkevníci čiastočne slovanskeho pôvodu (Konštantín a Metod). Tito cirkevníci boli predovšetkým príslušníkmi cirkvi ako mocenského nástroja a až preto vyznávačmi kresťanského učenia. Svedčia o tom aj ich činy. Napríklad - aj dnes mnohí vedia Konštantína a Metoda. Dobré, priniesli nové písmo, písmo hláskové, ktorým nahradili písmo znakové. Ale - jeden z prvých výsledkov ich písma bol zákaz pôvodnej viery. A príkaz pre vládarov - starešinov a kniežatá - aby podporovali nie pôvodnú, ale privezenú vieru. Nebol to príkaz hocijaký. Bol to zákon, na ktorom sami pracovali. Podľa tohoto zákona bol za niektoré prejavy „pohanstva“, napríklad za predmanželský pohlavný styk, ktorý bol v súlade s pôvodnou vierou, trest smrti. Kristus by akiste nebol nadšený takýmito „nasledovníkmi“. A my sa z nich ideme potentovať a vyhlásime ich za svätcov, lebo nás to zvýhodňuje pred „Západom“. To je teda dobrý západok - úpadok. Tých, ktorí boli predovšetkým nasledovníkmi Krista, je teda lepšie označovať ako kresťanov. A tých, ktorí sú predovšetkým príslušníkmi cirkvi ako mocenského nástroja, je teda vhodnejšie označovať ako cirkevníkov. Sú veriaci, ktorí veria predovšetkým Kristovi a sú veriaci, ktorí veria predovšetkým cirkvi. Sú farári, ktorí veria predovšetkým Kristovi, a sú farári, ktorí veria predovšetkým cirkvi. To je rozdiel obrovský.

Bolo prirodzené, že Sloveni načúvali kresťanstvu, keďže ich pôvodná viera bola v niečom podobná - v úcte k iným, v láske k ľudským bytostiam, v nehrabivosti. Zachované sú dokonca historické záznamy, podľa ktorých slovanských „pohanov“ dávali samotní kresťanskí mnisi (!) neraz za vzor aj kresťanským susedným národom, napríklad v pohostinstve (nie náhodou majú slová host' a hostina rovnaký slovný základ) a spoločenskom citení, ktoré nedovoľovalo nechať súkmeňovcov v biede.

V súvislosti s „pohanstvom“ však je vhodné podotknúť, že v niektorých slovanských krajinách, i keď nie na Slovensku, boli zaznamenané kresťanskými mníchmi vraždy kresťanov. Je to tak. No cirkevní hodnostári v mnohých postupoch nezaostávali, skôr naopak. V druhej polovici 11. storočia, napríklad, novgorodský biskup vlastnoručne zabil sekerou tamojšieho volchva („pohanského kňaza“), ktorý úspešne obmedzoval jeho moc. Pre príklad však nemusíme chodiť k ruským Slovanom, ktorý už vtedy každý pohyb prežívali strhujúcejšie. Pozrime sa na staroslovenský štát - na Slovensko 9. storočia. Cyril a Metod tlačili na slovanských vládcov obvyklým cirkevným spôsobom - sľubovali im horu potomkov, ale hlavne mocenský vzostup. Samozrejme, bol to viac mocenský boj, než nezištné šírenie Kristovho učenia. Okrem iného zároveň statočne potláčali prirodzený spoločenský poriadok napríklad tým, že okrem zakazovania učení vedomcov a vedomci „solúnski bratia“ zakazovali aj

prirodenú vládu starešinov. Potláčali teda to, čo dnes označujeme ako „demokracia“ a uplatňovali to, čo dnes označujeme ako „diktatúra“. Pravda, ani v pôvodnej spoločnosti nebola vláda všetkých, naša prirodená spoločnosť bola tak zariadená, že vedomejší vládli viac, teda mali v spoločnosti väčšie slovo ako nevedomejší. Keď za mimomanželský styk bol pod tlakom „našich svätcov“ zavedený trest smrti (takto si Konštantín a Metod vysvetľovali Kristovo „nech prvý hodi kameň, kto je nevinný“?), je dôležité pripomenúť, že Sloveni nechápali predmanželskú súlož, na rozdiel od cirkvi, za smrteľný hriech. Ba práve naopak - chápali ju ako vhodnú skutočnosť pred vstupom do manželského stavu, v ktorej je odrazená aj dôležitosť poznania ženy a muža predtým, ako posvätili (svadbou, teda „svätbou“, ktorá tu bola dávno pred kresťanstvom) svoj vzťah. Cirkevníci tak poškodili nielen samotné kresťanstvo, ale aj Slovákov ako zvrchovaný národ. Prirodená samospráva Starých Slovákov po násilných zásahoch do nášho duchovna na tisíc rokov zanikla.

Slovo „pohan“ je v dnešnom slovníku čoraz zbytočnejšie.

Niekedy jej eho používanie doslova smiešne, ako napríklad vtedy, keď katolícke úrady nechceli povoliť názov proslovenského katolíckeho Spolku svätého Vojtecha, pretože meno Vojtech (vychádzajúce zo slovenského jazyka) označili za pohanské (slová, ako biskup, páter, fráter, cirkev, ale i poslovenčené starožidovské mená nie sú slovenského pôvodu, no pre cirkev boli práve preto prijateľné).

Slovo „pohan“ neodráža v sebe poznanie toho, kto je nim označený. Ako „pohanov“ dodnes označujú cirkevníci takisto ľudojedov ako buddhistov alebo Slovenov. A slovom „kresťan“ označujú každého, koho farár poľkal vodou, bez ohľadu na to, či domnelý kresťan naozaj vyznáva Kristovo učenie, alebo sa tak z rôznych dôvodov necháva oslovovať. Význam slova „pohan“ je hmlistý a ak sa používa, tak podobne, ako v minulosti, skôr v hanlivom zmysle, spravidla ako prejav nevedomosti.

Duchovní

Duchovný - pod týmto slovom si mnoho ľudí predstaviť čosi ako „farár“ a „biskup“ alebo „pápež“. Samozrejme, to je veľké zjednodušenie a nepresnosť. A takéto zjednodušenie nie je vlastné ani nášmu duchovnu. Nášmu jazyku je vlastný napríklad výraz „duchovný“. Každý človek má ducha, každý je teda duchovný vo väčšej či menšej miere. Ved' nakoniec každý vplyva aj na iných ľuďoch. Každý sa môže rozjímať, každý môže modliť priamo k Bohu, k bohom a prihovárať sa aj k iným bytostiam. Pravda, sú ľudia, ktorí duchovnú a duševnú činnosť považujú za svoje povolanie. Teda nie za činnosť, ktorou si zarábajú, ale za činnosť, ku ktorej sa cítia byť povolani, za stav. To je rozdiel.

Nie je známe, že by na našom území pred zavedením kresťanstva jestvovalo čosi ako cirkev. To však neznamená, že by slovenská vier a nemala svojich nositeľov - duchovných. Jeden z rozdielov medzi kresťanskými a pôvodnými duchovnými je ten, že kým cirkevný duchovný bol do svojho postavenia menovaný nadriadenými, predstaviteľ pôvodnej viery menovaný človekom nebol, a ak aj bol, musel dokázať nielen svoje vedomosti, aj mimoriadne schopnosti nielen pred duchovným učiteľom, ale aj pred ľuďmi menej vedomými. Musel teda prejavovať schopnosť porozumieť ľuďom s iným vedomím, a to je dôležité.. To je mimoriadne náročné. Nie je bezvýznamné, že podstatne väčšej úcte ako v kresťanstve sa v slovenstve tešili duchovné - ženy. Za duchovných možno považovať vedmy, vedomcov, kňazov, žrecov, mudrcov, samotné názvy hovoria o ich zameraní, i keď niektoré z týchto slov sa používali súběžne, rovnomenne. Napríklad názvy ako „čarodejnica“, „čarodej“ či „kúzelník“ spravidla slúžili len na označovanie osôb, ktoré sa za čarodejnice či čarodejov vôbec nepovažovali.

Už samotné označenie duchovných znejú v slovenčine podobne ako ich poznáme zo sanskritských véd - napríklad slovo vedma a vedomec (ale aj vedec), má so sanskritským slovom "véda" zjavne totožný základ. My sme vlastne mali svoje vedy už v predkresťanskom období, mali sme svoje vedkyne a vedcov - vedmy a vedomcov, ktorí mali svoje výrazové prostriedky, vrátane znakového písma. Staroindické duchovné texty, ktoré sú nášmu duchovnu v mnohom podobné, sa takisto nazývajú vedy - védy. Napríklad anglosaské jazyky takúto väzbu na indoeurópsky duchovný - védsky základ nemajú. Niektoré vety v najstarších známych vedách na Zemi - vo védach sú čitateľné aj pre našincov. Napriek tomu, že sú písané v tisíce rokov starom sanskrte. Sloveni mali svoje zhromaždenia, v období takzvaného barbarstva, teda pred Veľkou Moravou, ich volali vece - veci - to súvisí so slovom vety. Boli to staroslovenské verejné „upanišady“. Na týchto zhromaždeniach rozprávali v dobách rodového zriadenia staršiovia, vedomci a vôbec všetci tí, čo mali čo povedať (v dobách útlmu pôvodného duchovna sa naše „veci“ preniesli do krčiem, kde po-

sa často menili na edôstojné slabodobné bľabotanie. Zaujímavý je tiež sanskritský názov "mudry", označujúci určité duchovné cvičenia, a neprehrliadnuteľná podobnosť so slovenskou múdroťou či mudrom. Nie menej zaujme z jogy známe sanskritské slovo "čít" označujúce múdrosť, ktoré je totožné so slovným základom slov učiteľ, prípadne čítať. V tejto súvislosti je nutné prôdtknúť, že v našej reči sa slovo čítať nepoužívalo len vo vzťahu k písanému slovu. Čítať bolo možné zo stôp, z očí, z ruky... Prebudený človek môže čítať zo všetkého. Mimochodom, keď sme pri prebudenosti, slovo budiť je známe i v staroindických jazykoch, Buddha, to je prebudený, duchovný buditeľ. Väčšina zaspatých našincov sa boji Buddhovho učenia, lebo že je to nejaká orientálna vec. Nezmysel. Je to skôr naša vec, ako kresťanstvo. Buddha je predsa človek, ktorý rozprával vo svojej dobe našim jazykom. Nehovorim, že rovno po slovensky, ale v podstate po našom, keď podstatné slová máme vo svojom jazyku, no nie hocikde, ale na podstatných miestach. Pravda, slovo vedma či vedomec sa používalo predovšetkým v spojení s duchovným vedomím. To však neznamená, že by vedomci nemali svoje zamerania, že by nevykonávali aj činnosti vysoko odborné. Napríklad v predvelkomoravskom období vykonávali vedomci s dobrými lekáorskými znalosťami úspešné operácie lebiek, o čom svedčia zhojené ľebky nemocných z tohoto obdobia.

A čo hádačky? Had bol u našich predkov uctievaný ako posvätné zviera, často ako zosobnenie takzvanej hadej sily - jedného z meditačných "pohanských" spôsobov rozjímania, takže je možné, že sa spájal i s veštekými inými duchovnými obradmi (tak, ako napríklad dodnes u Indiánov z kmeňa Hopi). Na starých posvätných predmetoch a šperkoch možno nájsť hada v rôznych obdobiach... Známe sú zmienky o „sudičkách“ - ženách, ktoré sa po narodení dieťaťa pozerali na jeho budúcnosť. Prípadne na základe ich videnia novorodenec dostal meno (Sloveni dávali mená podľa videní pri pôrode, mená boli popisné - bola akási voľná tvorba mien, aj keď niektoré boli častejšie). Sudičky sa pozerali na osud novorodenca z pochopiteľných dôvodov, nielen spoločenských, ale aj duchovných - aj dnes bežne vnímový človek vidi u niekoľkotýždňových detí, že majú oči dospelého človeka, až potom sa to „zablokuje“).

Zvlášť by sme si mali posvietiť na "čarodejnice" a "čarodejov". Toto slovo nemá v sebe žiadny diabolský prvok, skôr naopak - čary, to sú vlastne čiar. Vo východoslovenských nárečiach sú dodnes čary ako čary a čary ako čiar totožné, v nárečiach západoslovenských pribudol na "čarach" dlžeň. Čiarou možno spojiť i oddeliť (čarujú teda aj hmotárski vedci, keď využívajú „analytický“ a „syntetický“ postup...) Čarodejnik či čarodejnica teda nemuseli byť "škodlivými" bytosťami, dobrá čarodejnica mohla robiť dobré veci - a naopak. Jedným z dôkazov tohoto tvrdenia je, napríklad, slovenský pohanský sviatok - Lucia. Lucia chodí ako dobrá čarodejnica odetá v bielej plachte so zahalenou tvárou z domu do domu, kridlom (perami) ometá kúty a tváre domácich a ochranným cesnakom natiera dvere pred „zlými čarami“, teda pred nepriazni.

vými vplyvmi. Niekedy má pri sebe aj miešok s popolom - taktiež očistným prvkom. Pohyby robí lajne a bez slov.. Za Luciu sa preobliekali dievčatá a ženy z dediny, pričom dedinčania ich brali s veľkou vážnosťou, a to aj v tomto storočí. Akýsi zhovievavý postoj voči "čarodejniciam" je badateľný aj v iných prípadoch - zachovala sa povera, že keď prídu čarodejnice v období striedých dní cez komin, porozprávajú sa pri peci či pri kozube a potom idú ďalej. Domácemu vraj stačí urobiť okolo seba ochranný (posvätný) kruh (kolo) a vyčkať, kým sa vytratia..Pravdaže, čarovanie, ak sa používa na sebecko, teda na hrabivosť, alebo na poškodenie bytosti, je nie duchovnou cestou, ale skôr duchovným spotvorením sa. S tými čarodejnicami to bolo často takto: K nejakej vedme si chodili ľudia pre rady, pre bylinky a tak ďalej. To niekedy vadilo cirkevníkovi, ktorý nermal takúto prirodzenú duchovnú vážnosť. A tak ju začal ohovárať, že je čarodejnica a že môže ľuďom urobiť zle, aby k nej nechodli. Vo „vyspelej“ Západnej Európe takýmto vedmám trhali mäso rozpálenými kmeňmi niektorí cirkevníci, škrtili ich a podpaľovali pod nimi kopy dreva. Len v Nemecku umučili vyše stotisíc vraj čarodejnic. No ešte šťastie, že nie sme vo „vyspelej“ západnej Európe. Naši cirkevníci neboli našťastie takí zvrátení, ako spomenutí západoeurópski, a tak sa na Slovensku nejaké veľké upaľovania nekonali (v Čechách už áno). To tiež svedčí o zdravom, či nezdravom rozume, ktorý vládne, či nevládne v spoločnosti a našim cirkevníkom patrí za takéto triezvy postoj vďaka, zjavne sú oveľa kresťanskejší ako cirkevníci západoeurópski. Nakoniec, ak medzi cirkevníkmi holi a sú viac či menej prebudení duchovní Sloveni).. Ináč, slovo čaro sa dodnes používa na Slovensku ako slovo s kladným významom - napríklad - čaro osobnosti, alebo slovo "čarokrásne". Bolo by nesprávne veci prikrášľovať. Je nesporné, že jestvovali, dokonca aj jestvujú osoby, ktoré využívajú čarovanie na rozmach svojej hrabivosti, sebeckosti a škodoradosti. Bosorky a bosoráci, vzývajúci besy (divoké, besné sily) a strigy (slovko „stri“ má súvis s vetrom, najskôr s putovaním vo vetre) ktoré majú uškodiť, sú známe, zvlášť rozprávky z obdobia dozrievania plodov farsárskej propagandy sú ich plné. Aj takéto osoby majú súvis s pôvodným duchovnom, avšak je to zvrátený smer prírodného, prirodzeného citenia. Takíto ľudia nepochopili prírodné, prirodzené hodnoty. "Nebolo by správne uvádzať „čiernych čarodejov“ ako názorný príklad pôvodného duchovná - tak isto, ako by nebolo správne satanistov uvádzať ako názorný príklad kresťanského hnutia. Aj keď je zjavné, že satanisti súvisia s kresťanstvom, hoci sú len zvráteným prejavom kresťanstva (veď keby kresťania neboli hovorili o satanovi, nebolo by satanistov). Aj dnes je zjavná spoločenská úloha bylinkárov a bylinkárov - viedem a vedomcom, zameraných na účinky bylín - nielen na drogu v nich obsiahnutú, ktorú vedome využívajú aj „moderná“ lekárska veda (lebo aj bylinkárstvo už je opäť „moderné"), ale aj na duchovné účinky rastlín a na duchovné pôsobenie bylinkára - vedomca a liečiteľa (bylinkár teda nie je predavačom sena, ako si to niektorí predávajú). Dodnes sú bylinkári neprávom a

nerozumne utlačovaní - dnes už však ani nie tak z náboženských dôvodov, ako skôr preto, lebo na bylinkách sa nedá tak dobre zarobiť, ako na drahých liekoch. Ale keď sa ľudia chcú donekonečna napchávať chemickými liekmi, je to ich právo.

Nositelmi pôvodnej viery však neboli zďaleka len spomínaní predstavitelia, ktorých si ešte aj v stredoveku pestovali hradní páni - mnohých podobný jav prekvápi aj dnes. Nie úplne všetko sa zachovalo - už v prvom tisícročí tohoto letopočtu došlo k rozštípeniu úlohy kniežata a kňaza. Kňaz a knieža, to bolo kedysi jedno slovo, takisto, ako kňahyňa, kňážka a kňážně. Knieža - kňaz sa v staroslovenčine vysloví podobne, ako v sumerskom jazyku(!) a označuje to isté (!). U Sumerov bol takisto vládár zároveň kňazom (to nie je jediná podobnosť so starou Perziou). Z týchto, dalo by sa povedať priamych predstaviteľov pôvodného duchovna, ctených, a pritom na spoločenskej moci pomerne nezávislých duchovných treba označiť hlavne mudrcov, vedmy a vedomcov. Predpokladom na to, aby bol človek označovaný za mudrca či vedmu, bol predovšetkým duchovný stav. Veštcovia a hádačky - to bolo skôr akési menej významné „odvetvia“ duchovna, i keď postavené na určitých duchovných znalostiach. Čarodejnice a čarodejovia - to bolo taktiež sčasti "remeslo", pričom u ľudí tohoto razenia už nešlo natoľko o duchovný stav, ale skôr o spoločenskú činnosť, pričom predstavitelia týchto "remesiel" často konali v rozpore so zásadami, dodržiavanými mudrcami či vedmami, ktorých správanie sa podriaďovalo prisnejším pravidlám. Lipnutie na zasahovaní do vecí bolo vždy vlastné menej vedomím ľuďom. Nositelmi pôvodnej viery boli napríklad aj pastieri, ktorí na svojich horských ostrovčekoch až do dnešnej doby vykonávali vyše tisícročné obrady, gazdiné a gazdovia, ktorí vykonávali takzvanú hospodársku mágiu, dedinské " veľké matky" a v podstate všetci, ktorí sa zúčastňovali slovenských ľudových obradov, teda vlastne všetci obyvatelia Slovenska. Pretože pôvodné vedomie a viera je aj v samotnom slovenskom jazyku, v ľudových tancoch, vo výšivkách, v dennom živote. Nebolo by múdre však zabudnúť ani na uznávaných vzdelancov. Od štúrovcov, hurbanovcov cez Ondrejova až po predstaviteľov „pohanskej“, takzvanej lyrizovanej prózy (slovenstvo ako vyšíťé). Tito a mnohí iní vo svojej tvorbe hojne používali prvky pôvodného vedomia a viery. A robia to aj mnohí súčasníci, vrátane všetkých umelcov, nadväzujúcich na naše korene, ale aj niektorých "moderných vedcov", ktorí vidia aj za hranice svojho odboru. Taká je skutočnosť. Taký je náš mocný strom, ktorý preboril strechu rakúskych i uhorských vlád, napriek zákazom štátnych i cirkevných úradov, rok čo rok vypúšťal státisíce, milióny nových a nových pukov.

Posvätné háje

Je dôležité hájiť háje v krajine, v ktorej máme tú česť žiť. Nie že by nejaký háj či les bol podstatou. Ale podstata sa v ňom odzrkadľuje. Kto to nedokáže pochopiť, nepochopí ani seba. Môžeme byť šťastní, že v našej krajine máme tak veľa chránených území. To ani v Európe nie je bežnou záležitosťou. I keď mnohé z nich sú síce chránené, ale v skutočnosti **nechránené**.

Prirodná viera nepotrebuje pozlátané paláce, v ktorých si lebedi vyšívaný kňaz či velekňaz so zlatým žezlom. Prirodná viera sa prejavuje aj v tom, že si vystačí s prírodnou svätyňou. Pretože príroda je posvätná, a nie nejaká zlatá klietka postavená zo zbytočných krvavých mozolov a ohnutých chrbtov.... Prirodná viera bola "nebezpečná". Pretože človek, ktorý v pokoji rozjima v posvätnom lesiku, taký človek sa skôr zosúladi a nabije čistou posvätnou silou, ako ten, ktorému stále niekto niečo hučí do hlavy. Preto tí, ktorí si nepriali svojbytných ľudí prírodnej viery, zaberali posvätné lesiky, kde sa len dalo, stavali na nich pozlátané chrámy a znaky utrpenia. A keď to nepomáhalo, tak vyrubovali. Ešte aj za Márie Terézie boli na našom území vyrubované posvätné lesiky na príkaz cirkvi. I keď bolo tisíc rokov utláčané prírodné vedomie a viera, chlapi odmietali kľačať pred farárom a radšej šli piť do krčmy. A keď ich nebývalé spoločenské násilie príliš dožralo, šli tam, kde je hájov dost' - hej, hore háj, dolu háj, hore hájom chodník... Aj takto mohla vyzerat' menej uvedomelá vzbu-
ra duchovného slovenstva, ktorá bola sprevádzaná odzemkami, skákaním cez vatry a inými "pohanskými obradmi", samozrejme, vzhľadom na dobu, vo veľkej miere bojovými.

Duchovné slovenstvo teda poskytovalo podstatne väčšiu duchovnú aj telesnú slobodu ako cirkev, ktorá sa chviľami ponášala na vojenskú moc. Podľa pôvodnej viery každý je sám zodpovedný a každý sa priamo k božským silám, bez spovedníka. A božské sily sa prejavujú v celej prírode. V nedotknutom lese. V speve vtákov. V hlasoch zvierat. V šume listov, ktoré rozospieva svieži vetrik. V prašňaní prastarých stromov. V hlase posvätných dubov. Vo vňi, tlejúceho listia, v speve plachých cvrčkov a lúčnych konikov. Posvätné lesiky mohli byť ohradené. A nemuseli. V posvätnom lesiku bolo pre duchovného Slovena či Slováka všetko nedotknuteľné. Žiadne vyrubovanie, žiadne zabíjanie. Žiadne prenasledovanie ľudí, ktorí sa prehrešili voči spoločnosti v posvätnom háji nemalo miesta. V posvätnom háji bolo cítiť boží dych. Pôvodný, prastarý, stále sa znovu a znovu rodiaci. Sila starého a nového, umierajúceho a klíčiaceho. V iakejto svätyni prichádzalo osvietenie. A pre človeka osvieteného v takejto svätyni bolo posvätné všetko živé. Preto pre Slováka aj dnes toľko znamenajú hory, aj preto naši predkovia uctievali ešte aj v časoch národného (štúrovského) obrodzenia aj posvätné Tatry... Nie náhodou robili práve výstupy *na tieto hory, na posvätné hory*. Tatra - Matra - Fatra - to sú slová, ktoré

sami osebe dokazujú naše vnímanie tejto skutočnosti. Čo je Fatra? Posvätná Valtra? Staroiránske slovo má pre oheň ten istý názov. A čo je Matra? Takisto miesto duchovného významu. Mantra znamená modlitba, ale aj múdrosť. V staroindickom, staroiránskom i v jazyku starých Slovenov znie to slovo podobne. Tieto hory sú posvätné už celé tisícročia, a ľudia slovenského ducha ich za posvätné považujú aj dnes. Nakoniec, máme ich aj v štátnom znaku. Nie je možné, aby sme si my, ale aj iní ctili slovenského ducha, ak neubránime lesy, ktoré sme zdedili aj so zodpovednosťou. Nie je možné udržať slovenského ducha, ak nechránime lesy pred zákernou svätokrádežou. Preto je potrebné aspoň udržať, ak už nie rozmnožiť prírodné rezervácie a chránené územia, aj keď ich máme nemálo.

Keď vám niekto povie, že prvá prírodná rezervácia bola vymyslená niekedy v pozdnom stredoveku v Paríži, neverte mu. Naše posvätné lesíky sú mnohonásobne staršie. Aj dnes sa na starých miestach konajú pôvodné obrady. Skvelým miestom na posvätné hájiky sú v mestách. Lenže - čo sa stalo so zelenými ostrovčekmi? Jedna vec je tá, že ich ubúda. Tu zaciľňajú podnikateľovi výhľad na obchod, tam zase prekážajú niekomu inému. A ak aj nejaký porast je, „okrasné“ rastliny sú privezené z cudzieho prostredia do cudzieho prostredia, vysadené v radoch, strihané ako vojaci, žiadny náznak prirodzenosti. Stromy ako vojaci - to sa podržte. A všetky jedného druhu. Listie a suchá tráva - prirodzené hnojivo - meštiak nariadi pohrabať a spáliť spolu s papiermi. Odpadnutý list je pre neho odpadkom. Hrabfami vyškľbe všetko, čo sa vyškľbať dá a potom sa čuduje, keď sa zosúva pôda. V prírode sú stromy, kry a zvieratá usporiadané prirodzeným spôsobom. Les je aj pre „alergikov“ oveľa bezpečnejší ako nejaký mestský park, ktorý vysadil nevedomý meštiak. Stromy jedného druhu - načastejšia príčina alergií z peľu. Tretina našich má alergie neistého pôvodu. Ich počet sa zvyšuje. Aj keď ich môže podporiť peľ rastlín, na vine nie je príroda. Na vine je nevedomý meštiak. Kedysi ľudia nevedeli o nejakých alergiách takmer nič. Nepotrebovali to. Pôvodné vedomie a viera na to nepotrebovala lekársku vedu. Stačil zdravý rozum a citiace srdce. Necitlivosť je prvým predpokladom tuposti a niet nebezpečnejšieho tvora na Zemi, ako tupý človek.

Posvätný háj však nie je cieľ. Je to len možná cesta, je to brána. Ak by sme naozaj chceli, aby bola naša krajina plná šťastných bytosti, musela by byť jedným veľkým posvätným hájom.

Na miestach niektorých staroslovenských posvätných hájov dnes chodia vedome rozjímať noví duchovní Sloveni. A niektorí z týchto Slovenov sa pozerajú na celú našu krajinu, ba i na celú Zem, ako na obrovský posvätný háj.

Svet - svätosť - všesvätosť - príroda

Aký malý je rozdiel medzi slovami svätý a svetský. A aký totožný je základ slov svet a svetlo. Slovenský jazyk, ktorý je odrazom nášho ducha, naznačuje cestu k osvieteniu. Ten, kto je vedomým Slovenom, a teda ten, kto rozumie slovám, precíti odkaz, ktorý sa nesie s duchom našej reči. Podľa tohoto odkazu je posvätný celý svet. Teda nielen kostol, teda nielen palác, teda nielen tam je vhodné správať sa súladne. Celý svet je stvorený nie človekom, a preto každé stvorenie a každý kameň, ktorý má nakoniec tiež ducha, to všetko je posvätné. Príroda je v poňati prírodných národov, vrátane našich predkov, ale i mnohých dnešných ľudí, vlastne obrazom boha, je jeho súčasťou, vo všetkom sa odráža posvätnosť. Nielen človek má dušu, ale aj zvieratá, duch. Dokonca aj skala, rieka, či zdanlivo neživý predmet má dušu. Preto v staroslovenskom jazyku nebolo rozdielu medzi rodom životným a neživotným. To nie preto, že by bol jazyk nedokonalý, ale preto, že prírodný národ cítil tep života, vo všetkom. Toto vedomie (vo svete modernej vedy označované ako animizmus), pretrváva dodnes u detí, ale aj v ľudovej slovesnosti - rozprávkach, piesňach... Samozrejme, z hľadiska modernej vedy je to smiešne. Z hľadiska modernej vedy nemôže mať dušu Zem, a teda už vôbec nie rieka či skala. Pretože aj to patrilo k viere našich predkov. Z hľadiska modernej vedy nemá dušu ani rastlina, a ani zvieratá. Lenže - čo je nás po modernej vede? Veď z hľadiska modernej vedy nemá dušu ani človek. Pravdaže, dnes už sú na svete prístroje, ktoré dokážu odfotografovať na kilianovú platňu životnú silu (je jedno, či ju nazveme živou alebo aurou). A sú dokonca prístroje, ktoré dokážu zmerať jemný magnetizmus obaľujúci ľudské telo. Je zjavné, že niečo podobné je okolo rastliny či zeme, prípadne rieky. Z hľadiska vedeckého to však nič nedokazuje. Lenže - pre prírodne citiaceho a duchovne vedomého človeka je takéto dokazovanie zbytočné. A načo by sa vedomý a vidomý človek "páral" s nejakými drahými haraburdami a dokazovaním strácal čas života, keď onú životnú silu dokáže na vlastné oči vidieť? Načo by prehováral zaslepenca a hovoril o farbách tomu, kto má hlavu v piesku, keď je jasné, že ju v tom piesku chce mať aj naďalej? Žiadny prístroj a žiadny človek nemôže stvoriť vyhubené zvieratá či rastlinu, žiadna moderná veda nemôže nahradiť prírodné ctenie. Ťažko sa žije človeku, ktorý deň čo deň vidí okolo seba v čase takzvaného mieru stovky zbytočných vrážd, vrážd bez ospravedlnenia. Keď naši predkovia zabili zvieratá, pretože mimo tropického a subtropického pásma bolo vegetariánstvo prakticky neuskutočniteľné, odprosili jeho dušu, obetovali ho tomu, čo ho stvorilo. Až potom jedli jeho mäso. Bolo to raz za čas, nie každý deň. Tak isto zaobchádzali aj s rastlinami, ktoré boli hlavným zdrojom ich potravy. Keď vypálili kus pralesa, aby mohli zasiať obilie a zeleninu, konali tak, aby nenarušili prírodnú rovnováhu. Vždy bolo dosť lesov, ktoré sa postupne rozširovali na opustené poľia. A vždy bolo dosť posvätných lešikov - lesov a hájov, ktoré museli zostať ú-

plne nedotknuté, aby aj rastliny a zvieratá, ktoré sú príliš chúlостivé na zmeny, mali aj naďalej nedotknuté semeniská, odkiaľ sa mohli opäť rozširovať do okolia bez hrozby zániku. Taká je pravda o "nevedeckom" človeku, taká je pravda skutočných vedcov a vediem. A na vysokej úrovni vedomia našich predkov nič nezmenia ani slaboduché tvrdenia, podľa ktorých šlo o "primitívnu kultúru" či "náboženské dogmy". Prírodne citiaci a duchovne vedomý človek totiž nerozlišuje medzi filozofiou, vedou a náboženstvom, medzi citením a myslením. Všetko sa spája, všetko je jedno. Aj človek a príroda je v jednote. Prírodná kultúra nemusí, a ani nemôže ochraňovať prírodu. Prírodná kultúra je totiž súčasťou prírody, žije s ňou v súlade. A keď niekto zaútočí proti prírode, zaútočil zároveň voči prírodnej kultúre, proti ľudskej spoločnosti. A s takými sebcami prírodné kultúry nálezite zaobchádzajú. Kultúry úpadkové ničiaťov oslavujú, spolu s balikmi peniazmi, ktoré si pritom nahrabali.

Dnes niektorí podvodníci dokázali vyrobiť rozpor medzi národnými a prírodnými záujmami. Aspoň tak to vyplýva z verejnej mienky. Je to, samozrejme, chorý nezmysel, pasca na tých, ktorým má byť najprv zničené životné prostredie a potom vtlačená žobrátka palica. V skutočnosti totiž medzi národnými a prírodnými záujmami niet rozporu. Naše národné záujmy sú prírodnými a prírodné záujmy sú národnými, nemožno pozvihnuť národ na úkor súladu s prírodou, drancovanie prírody môže síce priniesť nejaké tie bankovky, ale následný duchovný úpadok smeruje k duchovnej žobrote. Nie náhodou boli duchovní zasväcovaní v prírode a spoločenské zákony boli odvodzované od prírodných. Starí Slováci dokonca vynášali sudy v posvätných lesikoch. Duchovný súlad je nepredstaviteľný bez súladu prírodného.

Národné a prírodné je nielen významovo, ale aj slovne príbuzné. Obe slová majú v sebe staroslovenský koreň "rod", ktorý je totožný so starým indoeurópskym koreňom. V príbuznej starej perzštine toto slovo (Ráda) označovalo božského strážcu, ochrancu, podobne, ako staroslovenský boh Rod (Rodhost Radegast). V starej slovenčine sú slová ako rod, zrod, národ a príroda božského sfarbenia.

Videnie posvätnosti a všesvätosti sveta sa prejavuje napríklad v piesňach Slovákov - v spevavom básnictve. Jasne to videl Ľudovít Štúr, ktorí poznával, že kresťanstvo síce zmenilo náš pohľad na prírodu, ale nevyhubilo ho. Takýto jav vôbec nie je v Európe samozrejmosťou, hlavne nie v tej, ktorú dnes označujeme ako „vyspelú“...

Božstvo, božstvá, náboženstvo

Tak, ako slovo viera a slovo Boh sem neboli privezené spolu s kresťanstvom, tak sem nebola privezená viera v Boha. Slová viera a Boh nie sú nové - majú staroeurópsky pôvod. V starej slovenčine sa slovo Boh vyslovovalo ako Bog (s jer po g). Je teda jasné, že slovo Boh nepochádza z Biblie, ale bolo už dávno pred príchodom kresťanstva v našom pôvodnom duchovne. A z toho vyplýva, že z jazykového hľadiska je staroslovenské božstvo - Bog (s jer na konci slova) bližšie ani nie tak Biblii, ako skôr napríklad k Bhagavadgite (božskosť vyjadruje slovo Bhaga). Toto slovo slova možno nájsť po sanskrite aj v staroperzskom jazyku - v totožnom slove "Baga".

Vedomie o Božstve je však nielen v jazykovom smere viac blízke staroindickému ako židokresťanskému poňatiu. Kresťanstvo je presiaknuté prisným "dualizmom" - ten sa prejavuje aj vo vzťahu k iným kultúram, ktoré kresťanskí myslitelia hodnotia ako pohanské, bezbožné či satanské. Táto prisna dvojakosť spočíva aj vo dvojici Boh - Satan. Dobrý - Zlý. Samozrejme, aj naši slovenskí predkovia mali vo svojom slovníku dobro a zlo, skôr však v rovine vhodné - nevhodné. Prejavovalo sa to napríklad i uctievaním nadprirodzených síl, ktoré neboli rozdelené na božské a satanské. Démon mohol človeku rovnako pomôcť, ako aj uškodiť, i keď podľa ctenia našich predkov bolo vhodné mať sa pred démonmi na pozore. Bol teda z kresťanského hľadiska zároveň božskou i diabolskou silou, z nášho pohľadu to bola sila božská, ktorá mohla človeku podľa jeho správania sa pomôcť, alebo uškodiť. Sloveni teda nepoznali Satana, v pohode sa bez neho zaobišli, a podľa zachovaných písomností sa zachovali k inovercom takisto pohostinne ako k ľuďom svojej viery, neodsudzovali ich ako satanistov či pohanov. To sa, samozrejme, netýkalo bojového stavu, v období vojny bol nepriateľom každý votrelec, bez ohľadu na to, či vyznával bohov germánskych, hunských, alebo či bol kresťan. Démonov teda v žiadnom prípade nemožno považovať za satanské sily. Svedčí o tom aj pôvod slova démon, ktoré súvisí so staroindickým, a zároveň staroperzským slovom Dévas, ktoré znamenalo božskú bytosť, podobne, ako latinské Deus (Dio - používané v grécko-rímskom náboženstve). Toho istého pôvodu je aj slovo diva ako deva, ale i v zmysle víla. Divy, samodivy, vily... boli bytosti, ktoré mohli spôsobiť človeku dobro aj zlo, podľa toho, akému človeku... Víla mohla počarovať k zlému, ako aj k dobrému - napríklad dať čarovnú silu Jánošíkovi. Pravda, Biblia vniesla do tohoto poňatia určitú nezmieriteľnosť, ktorá sa, ako sme už spomenuli, prejavila aj vo vzťahu k iným duchovným celkom. Slovo diva teda označovalo čosi božské. Nielen víla, dnes chápaná ako nadprirodzená bytosť teda bola božská, ale i diva - deva - dievka bola tvorom uctievaným. Takéto pochopenie vychádza z obdobia, keď ženy mali väčšiu spoločenskú moc a ženy, dievky, ale hlavne matky boli uctievané (dnes označujeme takúto spoločnosť ako matriarchát). Uctievanie ženského rodu, ktoré je v našom ja

zyku, teda mohlo by dnes upútať i „feministky“, keby neboli duchovne odkojené na anglosaskej kultúre, čo pripomína hľadanie mrkvy na strome. Spolu s útlakom pôvodnej viery sa zhoršilo aj postavenie žien, ktoré v kresťanskom období boli chápané ako privesok mužov, ako nutné zlo spojené s pokušením ako satanským prejavom. Zo slov ako déva tak vzniklo v kresťanskom okruhu nielen označenie Devil (teda Satan), ako označenie pre jednoznačne zlú silu. Tak došlo okrem iného aj k obrovskému zvratu, nasmerovanému proti samotným prírodným (pôvodným božským) zákonom, čo bolo predpokladom aj pre dnešné vyčíňanie peňažných spotrebiteľov, ktorí ohrozujú všetko živé na Zemi a v jej tesnej blízkosti, vrátane človeka. Za démonické boli označené nielen cudzie kulty a národy, ale aj niektoré živočíšne druhy, uctievané inými kultúrami, ako had, vlk, havran a iné, v slovenskej kultúre a uctievané zvieratá. Rozdiel medzi pôvodným slovenským a kresťanským označením Boha je aj v oslovení "Pán". V našej pôvodnej kultúre nebol Boh oslovovaný ako Pán. Božstvá uctievané Slovenmi boli tak mužského, ako aj ženského rodu. Z hľadiska rodovej rovnováhy sa dnes zabúda na to, že ani starozákonný boh Jhvh nebol mužského rodu. Bol bezrodový. Alebo ináč - mohol sa prejavovať v javoch viac-menej ženskej i mužskej podstaty, v boji aj v ľúbosti... S Novým zákonom však k nám prišla už i tak pod vplyvom západoeurópskej - germánskej kultúry mierne narušená žensko-mužská rovnováha, ktorá sa začala prejavovať aj tvrdými patriarchálnymi črtami. Tie boli, našťastie, na Slovensku menšie, ako v iných častiach Európy (ale o tom neskôr). V každom prípade, Slovania už pred príchodom kresťanstva verili v jedného - najvyššieho Boha či Božstvo, ako tvrdí byzantský letopisec Prokopius v 6. storočí. O tomto všeobjímajúcom, veľkom a väčnom božstve, ktoré tak, ako podobne znejúce staroindické označenie, živým bytostiam rozdeľovalo, čo im patrí... Toto vedomie o akomsi "najväčšom" či "najvyššom" či „najširšom“ božstve sa vôbec nevylučovalo s takzvaným slovanským mnohobožstvom (polyteizmom), ktoré by bolo snáď vhodnejšie v dnešnom ponímaní označiť za mnohosť božských prejavov či sil. Nakoniec, v súlade so spomenutou "všesvätosťou", teda vedomím o prejave božskosti vo všetkých prírodných bytostiach a javoch, by bolo možné hovoriť aj o akomsi panteizme, príbuznom staroindickému, či neskoršiemu buddhistickému. Bolo by to však zbytočné zamotávanie sa do novovedeckých slovných významov, ktoré sú pre nás v tejto chvíli nepotrebné.

Pri skúmaní slovenského duchovna a staroslovenského takzvaného panteizmu k zaujímavým záverom dospel napríklad Štúr: „Čo je to panteizmus? Rozliatosť Boha vo svete. Tá božská pravda, ktorá je vo svete, je tým oddaná, je jedna, ale v najrozličnejšom obleku... Táto obecná substancija je Parabrahma - Brahma nijakého pohlavia (Štúr použil nie posunutý výraz z Biblie, ale viedsky - staroindický výraz Brahma, ktorý je nášmu jazyku a duchu blízky), u nás Slovanov je to Praboh - dodáva Štúr. Teda Praboh, božská podstata je bezrodová. Ako to všetko súladí s našim „panteizmom“? Jednoducho

Jedna božská podstata, to v jazyku Slovenov ešte neznamenalo jedna božská bytosť. Naopak. Perún a Lada, Živa, Rod, Svorad, Mokoš, to všetko boli božstvá, ktoré boli súčasťou jednej božskej podstaty, a teda nemalo zmysel hádať sa a vyvyšovať nad inými kvôli viere. Preto Sloveni nevierili náboženské vojny, tak isto, ako buddhisti nevierili náboženské vojny. Lebo chápali, cítili a verili tak, že náboženské vojny nevyvolávali. Kto vyvolával náboženské vojny? Hlavne moslimovia, židia (v zmysle veriaci v židovske náboženstvo) a kresťanskí cirkevníci. Teda - jednobohové náboženstva, náboženstva „monoteistické“. To je zaujímavé. A ešte peňažníci, ktorí veria tiež v jedno božstvo - v peniaze (kapitál), prípadne z peňažnej viery zrodení protipeňažníci (komunisti), ktorí takisto vtlačali iným svoju komunistickú vieru.

Stari Sloveni si teda nepredstavovali pod božstvom to, čo stari Gréci vo vrcholnom - úpadkovom období svojho polyteizmu. A tak sa snažia prispôbiť obraz staroslovenského duchovna starogréckemu, lebo stari Gréci sú predsa slávni ľudia a aj my by sme mali chcieť byť taki slávni. To nie je najlepšia východisková poloha pre poznanie a duchovné občerstvenie. O predkresťanskom citení našich predkov je *pramálo písomných záznamov*. Lenže - nielen archivy, ale ani ľudová slovesnosť nehovorí o tom, že by Perún zvädzal napríklad Ladu, alebo že by bohovia mali úplne ľudské správanie a že by slovenské bohyne zvädzali pastierov, tak, ako to videli Stari Gréci (možnože aj pod vplyvom dymu z vavrínového listu a iných omamných látok, ktoré hojne používali). Takéto "poľudštenie" bohov, podľa všetkého, v našej kultúre nikdy nebolo. Jeden z prejavov tohoto poľudštenia a zhmotnenia božských síl v antickej Grécku bolo i zobrazovanie božstiev. Naši predkovia zobrazovali božstvá len málokedy, čo súviselo s vedomím o neohraničenosti posvätných síl. Nie sme taki ako Gréci. Je to škoda? Nie, je to šťastie. Pretože to, čo dnes mnohi nazývajú "vrcholnou fázou antickej polyteizmu" a čo je znázornené v mnohých gréckych mýtoch, je z hľadiska súladného prírodného vnímania skôr úpadok, ako vrchol kultúry. Je to už obdobie hlboko pod duchovným vrcholom, je to rozklad, ktorý sa v starom Grécku prejavoval aj otrokárstvom a tvrdým hmotárstvom (materializmom, ktorý na tomto podklade vznikol).

Pohľad na božstvá Slovanov môže byť pre nezasvätného veľmi zmätený. Božstiev je naozaj mnoho. Hlavne na hraniciach s inými kultúrami, kde došlo k spodobovaniu, spravidla obojstrannému. Podstata je však najlepšie zachovaná v jadre, i keď sa prejavuje vo všetkých slovanských kultúrach. A iným spôsobom v rôznych dobách aj v kultúrach iných národov.

Možno však povedať, že "boh" v staroslovenskom poňatí zosobňoval mocného prírodného ducha, prírodnú silu, s ktorou Sloveni považovali za nutné zosúladiť sa. Bez ohľadu na to, či šlo o Perúna, prejavujúceho sa božskou slou, ktorá by bola v rozmeroch orientálnej monády označiteľná ako jang, alebo či šlo o Ladu, ktorá zodpovedá sile "jin", bez ohľadu na to, či to bol Rod alebo Živa. Takisto bolo nutné vstať Vesnu - bohyňu jari, či Slnko, prípadne dávneho

boha slnečného ohňa - Svaroga. Za božské a posvätné sa však považovali i prírodné živly - Zem, Vzduch, Oheň a Voda, ktorú Sloveni zvlášť uctievali... To všetko patrí do staroslovenského "panteónu", teda všesvätosti. Hlavne v okrajových územiach Slovanov došlo k mnohým spodobovaniam s inými duchovnými celkami, čo môže spôsobiť sťaženie pohľadu na duchovno slovanských kmeňov. Podstata je v zrozumiteľnejšej miere zachovaná v jadre, i keď sa môže prejavovať všade.

Perún

Kým v šiestom storočí, ako sme už spomenuli, je Boh u Slovanov podľa Prokopia zaznamenaný bez mena, v neskorších dobách sú najčastejšie zmienky o bohovi Perúnovi. V rôznych dobách je uctievanie Perúna zaznamenané na takmer všetkých slovanských územiach. Ako je pre slovenské slová duchovného významu príznačné, aj toto slovo má prastarý pôvod. Perdžanja je iné meno staroindického boha Indry. Na Slovensku je dnes Perún často označovaný ako Parom, u Rusínov ako Peron, zo stredoveku sa zachovali rôznych nárečiach aj názvy ako Pereun a Peraun. Perún je prírodný duch - boh mužskej podstaty, boh, ktorý prinášal zmenu. Preto bol neoddeliteľný v hospodárskom živote. Bol tak isto hromvládnny, ako napríklad boh starozákonný, ale i ako Zeus. Nebol však stelesnením celej božskosti, bol len jednou z božských podstát. Perún - ten, ktorý "perie" v zmysle rýchlej a rázne vykonávanej zmeny. Vo východoslovenských nárečiach sa slovné spojenie „kde sa trepeš“ povie „dze še perieš“. S týmto slovom súvisí aj slovo „párat“, ale i „pero“ (vtáčie, používané pri niektorých obradoch - viď sviatok Lucia). Pero je znamením sily a pružnosti - napríklad pero ako kovová, pružná súčiastka, slovo perovať (aj v hovorovom význame - ako vytáčať) má tú istú podstatu. Je zaujímavé, že ľudské pery (ktoré hovoria slová) majú ten istý slovný základ. Takisto slovo prší (pere) vychádza z tohoto základu, pršanie ako následok zmeny počasia, Perúna).

Perún teda vyjadruje mužskú podstatu. Je pochopiteľné, že takéto božstvo bolo spájané s hromami, bleskami. (niekedy bolo znázorňované ako zosobnená mužská postava s bleskami okolo hlavy a sekerou v ruke). *Veď kde inde možno vidieť väčší prietok sily, ak nie v blesku? Perún teda nebol stelesnením hromových zábleskov. Inak by ho neboli Sloveni vyzývali pred bojom. Nedúfali totiž, že do nepriateľa vrazi skutočný blesk, vzývali, aby nimi pretekala blesková, ohromná sila. Aj vďaka svojej viere sa napriek poľnohospodárskemu spôsobu života v časoch pôvodnej viery vedeli ubrániť proti lúpežníckym dobyvateľom. Perún bol teda stelesnením pohyblivej, mužskej podstaty, ktorá je na oriente známa ako jang. Perún, to je aj prvý. Sila vykonávajúca zmenu je predsa spravidla chápaná ako prvá. Príde zmena - búrka - sila Perúna, sila prvá. Prší. Prv prší, perie. Potom nastane očakávaná zmena a svet je ovlažený životodarnou vodou.*

Perúna vzývali Sloveni často pri duboch. Dnes napríklad psychotronici a parapsychoológovia vedia, že "na ľudskú auru kladne pôsobí dubový porast". Naši "zadušení" predkovia, ktorí "dubili" pri duboch, to vedeli o pár tisícročí skôr. Zaujímavé je, že Perúna vzývali aj v dobe národného obrodenia (a to aj kresťanskí kňazi!) - z týchto štúrovských časov sa zachovala buditeľská pieseň Hej, Slováci - v ktorej sa spieva "... kto proti nám, toho Parom zmetie". Dodnes je zaužívané slovné spojenie "aby ťa Parom vzal", samozrejme, v čase zníže-

ného vedomia. Perún však nebol len tým, ktorý ráznou zmenou pomôže, alebo potrestá. Perúna teda naši predkovia aj pri vyžiadani zmeny počasia, teda pri vyvolávaní dažďa. Takéto obrady sa zachovali v hojnom množstve až do stredoveku a ojedinele až dodnes. Napriek cirkevným zákazom. Z roku 1819 pochádza sťažnosť pri príležitosti kanonickej vizitácii oravských dedín, podľa ktorej miestni obyvatelia nazývajú Boží chrám Paromovým domom... Karol Modráni zozbieral v okolí Uhrovca v roku 1823 viacero ľudových piesní o Paromovi. Keď miestni roľníci chceli popísať čas nejakej dávnej udalosti, pomohli si slovnými spojeniami, ako "za starého Paroma", alebo "za Paromových čias". Je možné, že farby modrá a červená (vzduch a oheň) na našej zástave vychádzajú práve z tejto podstaty. Vyvolanie dažďa v obdobiach sucha však nebolo jediným obradom, ktorým mal priniesť Perún úžitok. Perún bol však nielen ochrancom hospodárov, ale aj strážcom plodov. Trestal tých, ktorí znevažovali tieto plody - hlavne obilie a chlieb, a tak sa v ľudovej slovesnosti zachovali povesti o premenení znevažovačov na skalú (kto neuznal Perúna - zmenu - pohyb - nemohol sa hýbať - znehybnel na skalú)... Ako boh mužskej podstaty vládnucci predovšetkým mužskými živlami (oheň a vzduch, prípadne vietor) bol vzývaný aj pri iných účeloch, ako hospodárska či bojová mágia.

Vzývania Perúna bolo zaznamenané aj v dnešnej dobe. Napríklad - na severe východného Slovenska - v okolí Svidníka pretrváva akási viera v pohlavnú moc Perúna - slobodné dievky uviažu šatku na Perúnovo drevo (Perúnov strom) a žiadajú o muža. Čo je to Perúnov strom či Perúnovo drevo? Je to strom, do ktorého udrél blesk. Tieto názvy sa popri v minulosti zaznamenaných Perúnových hájoch či vrchoch tradujú na vidieku dodnes, aj keď sa už

Perúna v období sucha vzýva snád len kde-tu nejaký bača, pretože na duchovne nezávislých salašoch pretrvala pôvodná v podstatne väčšom rozsahu, než inde. Aj keď podvedomé čítanie podstaty Perúna je podstatne rozšírenejšie.

Perún teda predstavuje nadčasovú hodnotu. Neustále pôsobiaca sila spôsobujúca pohyb, to je Perún. Prejavuje sa v prírode, ľudskej povahe i v spoločnosti v mužských živloch. Komu chýba Perún, je málo životaschopný. Perún, to je aj schopnosť rozlišovať, rozdeľovať v pravej chvíli na pravom mieste. No našťastie je potrebný aj iný protipól božskosti. Lada.

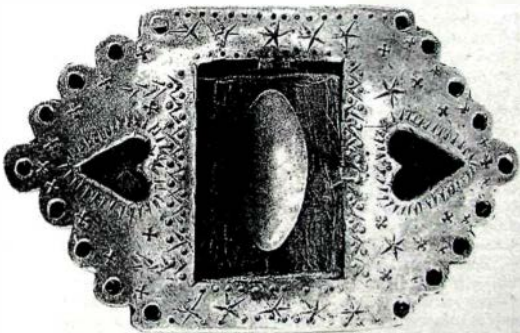

Dubové listy na striebornom gombíku z 20. storočia, Tmava. Dub bol považovaný za Perúnov strom.

Lada

Podobne, ako je v rôznych slovanských oblastiach rozšírený kult Perúna, je známy aj kult Lady. Aj slovenské príslovie "Kde baba, tam Lada" prezrádza ženskú podstatu tohoto božstva, ale aj jeho častú spojitosť s ľúbosťou, s láskou. Kult Lady vyrovnáva duchovnú rovnováhu, ktorá pod vplyvom antickej, germánskej a hunskej kultúry aj Slovenov tlačila k mužskému pólu. Aj keď, našťastie, nie až tak výrazne ako spomenuté národy. Aj keď dnes už nie je Lada, žiaľ, uctievaná tak, ako kedysi, bez jej ladnosti by nebol náš jazyk tým, čím je. Je zjavné, že slovo Lada súvisí so slovami ladný - ladná - ladné, so slovesom ladiť, ale aj so slovami súladiť či ladnosť (v poľštine ładny = pekne). Lada, to je ľúbosť, (na východnom Slovensku aj ľubovanie, láska), milovanie, mať rád, radovanie (všimnite si, aká pestrosť napríklad oproti strohému anglickému „love“). Lada, to je aj porozumenie, chápanie, a teda aj múdrosť. Je to jemnosť, mäkkosť, poddajnosť. Je to schopnosť zosúladiť, schopnosť spájať, schopnosť zjednotiť. Je to aj neútočenie, schopnosť nechať žiť, nechať ladať. Vlažne nechať ladom niečo, čo je priveľmi vyčerpané, nechať časť prírody nedotknutú, ladom, nevyciavajúť okolie do špiku kosti. Nechať niečo ovlažiť, nevypáliť Ohňom, Perúnom, ale nechať vlažnou vodou - ladom - ľadom. Rovnováha Perúna a Lady, to je aj rovnováha Ohňa a Vody prejavujúca sa v našich sviatkoch (Oheň - Vajano, Voda - Svätenie jari). Táto ladnosť nielen náš jazyk robí ladným, ale aj spoločnosť našich predkov bola iľou "vyladená". Nechať byť, nechať žiť, to je mäkkosť, to je odдых, rozjímanie, meditačnosť, to je cesta k prebudeniu živý cez srdce. Pozrite sa na naše ľudové výšivky, koľko je v nich srdc, srdečnosti, koľko je v nich Lady. A pozrite sa na ľudové piesne - to sú mantry, teda modlitby Lady. Sú ich stovky, tisíce, desaťtisíce v jednej krajine medzi Tatrou a Matrou. Dodnes sme podstatne ladnejší a mäkkší oproti „Západniarom“. Žiaľ, dnes sa ladnosť stráca, pokrívka. Nielen duchovne, ale aj slovne. Slová ako ladnosť či súlad sú čírn d'alej, tým viac nahrádzané slovami cudzimi, ako napríklad antickým výrazom "harmónia". Zo samého snobstva čoraz viac ľudí pred ľubozvučnosťou uprednostni búchanie po hrnci vo chvíli, keď srdce najviac očakáva pohladenie. Vyslovené slovo Lada sa totiž končí rozozvučaním srdca, nech si to skúsi, kto neverí. Ak to s našim jazykom pôjde ďalej tak, ako doteraz, najnežnejšími a najcitlivejšími Slovákmí budú bačoví a honolníci, ktorým nadávajú do valaškárov. Lada sa dotýka, alebo vychádza predovšetkým z duše. V prírode, spoločnosti i v človeku sú to prevažne ženské živly, ktoré sú predpokladom lady - voda a zem. Ak perún je zvislá čiara, lada je vodorovná čiara nášho prackriža. Kruh okolo neho môže byť chápaný aj ako jednota Perúna a Lady. Napríklad - germánske národy, ktoré mali Tora (porovnateľného s Perúnom) nemali Ladu. Takmer všetky božstvá mali bojové. Mali oheň, no nemali vodu. Mali rozdeľovanie, no nemali spájanie. Preto boli v konečnom dôsledku priveľmi útoč-

ně (a niečo z toho sa prenieslo aj do dneška). Ak to už dnes tak nie je. Pretože v „civilizovanej“ spoločnosti chýba nielen Lada medzi mužom a ženou, ale aj Lada medzi človekom a inými tvormi, inými bytosťami. Kiežby aspoň ženy - hlavné nositeľky Lady - dokázali aj naďalej v tejto "vyharmonizovanej" kriváckej euroamerickej pakultúre zachraňovať duše ladnosťou.

Srdce - znak Lady, možno nájsť všade - na výšivkách, prackách kožených tašiek i na medovníkoch.

Rod

Starí Slováci - Sloveni vedeli, aká dôležitá je úcta k prírode, rodu, rodine, národu, rodisku, ale aj úrode, zrodu... Vo všetkých týchto slovách a javoch je dodnes zachovaný slovný základ "rod", čo je zároveň meno božstva Roda, ktoré má so všetkými týmito slovami zjavný súvis. Zaujímavá je aj podoba slov rod - rád (radost). V oblastiach západnejších Slovanov je známe božstvo Rodhoal, prípadne Radegast, ktoré je názvom toho istého boha.

Rod bol uctievaný zvlášť v období zimného Slnovratu. Dodnes sa počas vianočných kolied na slovenskom vidieku zjavuje napriek pokresťančeným obradom maska "Starého" (nazývaná niekedy aj ako Kubo, Cuba, Gryco...) či Dedka, prípadne Babky. Maska Starého je zarastená - huňatá, často s čiernou tvárou. Napríklad na Spiši sa zachoval tanec, pri ktorom Starý (Rod) sedí na točiacom sa *prakriži* (svastike) pozostávajúcom zo skrižených pastierskych palíc - ozembuchov. Slovné spojenia ako "starý náš" dokazujú kladný vzťah k tomuto obrazu Roda, i keď chvíľami je "starý" zosmiešňovaný - tak v kolede, ako i v našej spoločnosti. Úcta k rodovým súvislostiam je naštrbená mohutným tlakom krajne vzdušných spoločenských prúdov, tvrdo potláčajúcich zemskú (teda aj rodovú a národnú) podstatu ako jedného z oporných bodov každej spoločnosti.

Boh Rod bol spájaný so *zrodom*, aj keď uctievaný bol i na pohrebných obradoch - to je jeden z dokladov viery v znovuzrodenie. Akiste s ním súviselo i uctievanie plodivej sily. Napríklad slovenská maska Starého, tak častá na vianočných - slnovratových obradoch, má v niektorých oblastiach za hlavou priviazané dva nafúknuté bravčové močové mechúry, takže ako celok predstavuje aj vyobrazenie pohlavných mužských ústrojov (názorné zobrazovanie pohlavia ako plodonosného symbolu - dnes označované ako falický symbol, je známe nielen v slovanskej, ale i v iných starých kultúrach).

Uctievanie predkov a ich duchovna nespočíva len v púhom uctievaní ich duší, ale aj v čtení si učenia a iných duchovných hodnôt. Zľaleka teda nejde len o "cti otca svojho a matku svoju", ako káže jedno z desiatich kresťanských prikázaní. Aj dedov a pradedov je potrebné ctiť si, aj babky a prababky. Nie je dovolené odsúdiť nám našich predkov, kto tak urobí, bude trpieť. Konár má dovolené odtrhnúť sa od kmeňa, to sa v prírode stáva. Potom však padne a uschne. My však nemusíme od našich predkov brať všetko. Je dôležité si vybrať to, čo je podstatné a najhodnotnejšie.

Napriek cirkevným zákazom "rodová" črta u Slovákov pretrvala nielen obdobie cyrilometodských zákazov a iných cirkevných režimov v rannom stredoveku, ale aj nespočetné množstvo štátnych a cirkevných zákazov v Uhorsku - na severe Slovenska došlo k splynutiu "pohanstva" s kresťanstvom v podobe zádušných omši, slúžených v kostole podľa "pohanského" kalendára - na Turíce (zádušné sviatky). Turíce ako sviatok predkov a taktiež vianočné obrady spá-

jané aj s Rodom boli také životaschopné, že pohanské obrady a oslavy sa prenášali aj do kostolov. To sa zachovalo v niektorých oblastiach Slovenska dodnes, i keď obrady sú v podstatnej miere pokresťančené, predsa však v sebe majú aj kus „pohanstva“. Na severnom Slovensku (napríklad na Orave) sa na Turíce konali zádušné omše v kostoloch ešte aj v tomto storočí, aby bol tento prejav pôvodného ducha aspoň sčasti pod kontrolou cirkvy.

Spomenutý „Starý“ ako maska v tancoch vianočných - pohansko-kresťanských tancoch a obradoch zimného slnovratu je niekedy označovaná tiež ako Kubo, Guba, Gryco (zo slova igríc - ihravý) alebo baba, či dedo. Počas týchto kolied je postava Starého dnes často zosmiešňovaná. To vyjadruje náš vzťah k Rodu. Keby sme nezosmiešňovali svoj rod nielen v tomto, ale aj v tisícoch ďalších prejavov, neboli by sme dnes nešťastným národom. Keby sme boli vedomými si svojho Rodu, rodu, keby sme poznali svoju minulosť, keby sme vedeli o sebe, boli by sme sebavedomí.

Rod súvisí so živlom zeme, v rámci spoločenských prúdov teda nesie v sebe národné a iné "zemité" hodnoty. Toto božstvo nie je dôvodom k neznášanlivosti - v konečnom dôsledku sme predsa všetci jedného rodu, a to neplatí len o bytostiach ľudských - to je jeden z príkladov, ako v prírodnom vnímaní sa môže prelínať zemité so vzdušným v jednom súlade. Nie je pravda, že hodnoty prírodné a národné sú v rozpore. Národy sú takisto prírodným, prirodzeným prejavom sveta a "sväta", ale aj rody, rodiny, ako aj zvieracie, rastlinné či iné rody. Kto tvrdí, že prírodu možno zachrániť, keď zničí rody a národy, zjavne nepochopil základné zákonitosti tohoto sveta. Naši predkovia to chápali a preto tu žijeme. A našťastie aj dnes to mnohí chápu.

Živa

Živa je najčastejšie označovaná ako bohyňa životnej sily. Pôvod tohoto božstva nie je pre dejepiscov celkom jednoznačný. Niektorí bádatelia sa nazdávajú, že Živa, v oblastiach západných Slovanov, ktorí žili na územi východného Nemecka, označovaná ako Siva, je vlastne staroindickým božstvom, ktoré dodnes nesie názov Šiva. Je to celkom pochopiteľný názor, veď Šiva, povestný svojim vesmírnym tancom a životnou silou a Živa ako božstvo životnej sily môžu byť v predstavách stopárov ľudského kmeňa naozaj podobnými či totožnými, i božstvami. Nie je však nutné donekonečna porovnávať. Podstatné je, že Živa žije dodnes. V slovách ako živof, živý, živá, živé, živéj, výživa, živíť, živiteľka... a v množstve ďalších slov. Vedomie životnej sily, prasy - prány označovanej ako prána v sanskrite, ktorú Čiňania nazývajú čchi, Japonci ki, Apači "dijin", Pigmejovia "mana", Siouxovia "šic.un", skratka v jazyku každej prírodnej kultúry jestvuje nejaký názov na označenie tejto sily, tak vedomie tejto sily jestvuje aj v staroslovenskej kultúre a je zosobnené v bohyni Žive.

Živu, životnú silu či silu, nie je až natoľko podstatné, akým slovom ju označíme (dnes ju mnohí označujú, ako "vesmírnu silu", ktorá sa v okolí bytosti javí ako "bioenergia"), ovládali naši predkovia aj vedomým spôsobom. Dychové cvičenia staroslovanských kňazov speli práve k nahromadeniu tejto sily a k jej vyladeniu. Ak slovo Oheň (predtým Ogen, Agen, vo védskom jazyku Agni), nám kedysi slúžilo na pomenovanie božstva, a zároveň aj na pomenovanie javu, môžeme dnes použiť aj slovo Živa zároveň na označenie božstva, ale aj javu. Teda na označenie životnej sily. Citové účinky životnej sily - živý po nahromadení v srdcovom prameni sily sú dochované v množstve ľudových piesní, v slovenskej kultúre sú zachované aj zmienky o ovládaní tejto sily bojovníkmi, ktorí ju podobne, ako majstri kung-fu či iných orientálnych bojových umení sústredili v pásovom prameni sily. Odtiaľ aj slovo "pasovať" (za muža, či bojovníka). Nie náhodou sú pracky či nákončia staroslovenských opaskov neraz umelecky zdobené a dôležitosť tohto prameňa živý posilujúceho silnú vôľu je aj v novších dobách - bojovnícke tradície ovládania tejto sily sa najdlhšie zachovali u slovenských "povstalcov" - zbojník Jánošík, ktorý v duchu staroslovenskej tradície bohatým bral a chudobným dával, mal podľa povesti silu v opasku a do tohoto taju ho zaskvětila lesná víla, ktorá mu dala opasok so "zlatou žilou" (víla znie lepšie ako čarodejnica, hlavne v období honov na čarodejnice). "My, čo sme naučení chodiť v takom opasku, vieme, že je to dobré na silu", povedal mi pred rokom starý bača zo Sliáčov a keď mi dal vyskúšať svoj opasok starý vyše sto rokov, dal som mu za pravdu. Keď som sa na túto tému zhováral so známym parapsychológom, potvrdil mi, že keď ktorúkoľvek "čakru" (kvet či prameň živý) oballme opaskom alebo hoci kusom látky, posilníme ju. Nie je vylúčené, že podobný účel mali aj čelenky, ktoré prechádzajú "tretím okom" (čelovým prameňom živý).. Prameň sily v oblasti, kde majú

muži pás (pod pupkom) sa v starom védskom jazyku nazýva hara (nemal by byť rozháraný). U nás sa táto oblasť brucha nazývala až donedávna aj ako život - z toho pramení ženská časť odevu - živôtik. Na toto miesto dali vily podľa povesti na pupok žeravý uhlík, aby zistili, či je dosť schopný chlap na to, aby mu zverili silu (je možné, že to bola u starých Slovákov súčasť obradu pasovania chlapca za chlapa). Podľa záznamov Thietmara nosili predkresťanskí Slovania v oblasti, kde bol Kult Živy zvlášť silný, do boja zástavu s vyobrazením ženskej bohyně - pravdepodobne Živy. Tento jav u nás zaznamenaný nebol.

Oveľa častejšie však bolo využitie Živy na účely mierové - predovšetkým pri rozjímaní (meditácii), hospodárstve, samoliečbe a liečení. Živa preteká každým živým tvorom bez ohľadu na jeho vedomie a len výnimočne je ovládaná vedome, spravidla podvedome. Bolo by však chybou myslieť si, že vedomé ovládanie živy je len záležitosťou indických joginov, tibetských mnichov, či keltských druidov. Zjavné zmienky o ovládaní živy v našej oblasti sú početné. Zaujímavá je napríklad slovenská povesť, ktorá je súčasťou veľkej zbierky zozbieranej Pavlom Dobšinským (mylne sme ich v rozpore s Dobšinského názorom označili ako rozprávky, zoškrtali a zatvorili do archívov). V povesti označenej ako Bača a šarkan sa napríklad bača stretáva s čarodejníkom, ktorého hneď bača spozná, pretože čarodejník má na čele tretie oko a vidí aj to, čo si človek myslí. Mimochodom - tento bača našiel v horách hadiu silu, čarodejník ho naučil sadnúť na hada-draka a na tejto hadej sile lietal po nebesiach...

Dnes, keď väčšina ľudí žije v rozpore s prírodným poriadkom, má táto väčšina ľudí málo živy. Väčšina ľudí má preto ťažkosti s chrbticou - kanálom živy a iné nepríjemné sprievodné javy uptonáhľanej spoločnosti. Tu nepomôže donekonečna prebúdať živu len v pohlavných ústrojoch, to neprináša súlad. Nepomôže ani prebúdať živu neustálym násilím v spotrebničkom akoby umení. Muži sú ml'andravi, ženy sú vyš'avené, deti sú zatvorené. Mnohí to považujú za kruté a nespravodlivé, pretože oni si túto spoločnosť nevybudovali. Lenže nie je to až také nespravodlivé, pretože každý má právo voľby základných životných podmienok (okrem detí, ktoré, odtíhané od prirodzenosti, trpia nezaslúžene), aj keď ho každý nevyužíva. Ľudia s vyšším vedomím a následným vedomejším správaním žijú s väčším množstvom živy. Je pochopiteľné, že vedomí ľudia považujú živu za posvätnú, tak, ako si ju ctili aj naši prapredkovia.

Iné božstvá

Keď môže byť osobou Matka zem, prečo by nemohol byť osobný nejaký duch? Prírodný duch - to bol v jazyku našich predkov boh. Prírodných duchov mohlo byť veľa, teda aj bohov mohlo a môže byť veľa, to sa nevylučuje s chápaním všeobjímajúceho prabožstva, tak, ako ho popisuje podľa videnia našich predkov byzantský letopisec Prokopius.

Mokoš

Meno tejto bohyně je zachované v starých mapách - v zemepisnom názve v gemerskom kraji. Je to najmenej zachované božstvo z tých, ktoré sú popísané v tejto knihe. Mokoš predstavovala matku - živiteľku, pravdepodobne ducha matky Zeme. Pravdepodobný je súvis medzi slovami Mokoš - mokrota - mokrať /teda úrodná pôda/.

Svorad - Svarog

Ak má Zem živého ducha, prečo by ho nemalo mať Slnko? Áno, aj Slnko ho má. A keďže Slnko je mužskej podstaty, tak, ako aj Oheň, boh Slnka, má meno SVORAD, v starom jazyku SVAROG. Ten je v našej reči spojený napríklad so slovom svornosť, tiež svorka, zvárať (v starom jazyku "svariti" - spájanie ohňom, súvisí s tým i slovo variť ale i švárny. Slovo vyzvárať bolo kedysi použiteľné i v zmysle pozašivať odev. So slovom Svarog súvisí i slovo svár (výbuch duchovného ohňa), i keď duchovne príbuznejšie je odlišné slovo - svornosť. Slnčným symbolom bol točiaci sa kruh - znázornený ako križ so zahnutými, spravidla štyrmi, alebo ôsmimi ramenami, v kruhu. Tento symbol sa nazýva tiež svastika - začiatok slova je totožný so slovom svarog. Slnko, slnečný duch, je nakoniec dodnes používané pri niektorých druhoch rozjímania (meditácia sa bežne vykonávala pri spievaní ľudových piesní o Slnku, takáto pieseň je dnes označovaná ako "mantra"), no pomáha aj pri mnohých spôsoboch liečenia.

Slnčné znaky Svorada možno dodnes nájsť na priečeliach starých slovenských domov - napríklad na Orave, ale aj na u moravských Slovákov (na Slovácku) nad dverami starých domov v podobe pestrých vzorov, no aj na výšivkách, na črpákoch, na drevených lyžiciach, na drevených „lopárikoch“, v množstve výšivkových vzorov, na krasliciach... Slnčné znaky pritom môžu byť nielen štvoramenné, ale i osem, či šesťramenné, dvanásťramenné, spravidla však v kruhu.

Popri takomto zobrazovaní Slnka sa zachovalo často aj hmotné zobrazenie vo forme horiaceho dreveného kotúča. Takéto horiace drevené kotúče ešte nedávno spúšťali Detvančania na sviatok Letného Slnovratu, (označovaný ako "na

Jána"). Tento sviatok bol sprevádzaný bujarými zábavami, ktoré nastávali po skončení duchovných obradov. Sú to vlastne Vajanie sviatky, (Vajanie, Vajane, Vajana, Vajanô). Slničný symbol predstavovali aj zapálené štyri ohne (Dobšinský dokonca spomína štyri vaty, zapálené na štyroch stranách mesta Brezno, podobne na Gemeri a takéto zmienky možno objaviť aj v iných oblastiach). Ak boli štyri ohne na obradnom mieste, boli ohraničené kruhom - napríklad zemným valom, zároveň zodpovedali tvaru prakriža a mali aj tento význam.

Vesna

Vesna je dodnes známou bohyňou jari. V dnešnom poňatí skôr duchovným vtelením jari. Súlad s Vesnou nie je náhodný. Osobný vzťah k tomuto božstvu bol dôležitý z hľadiska zvládania prírodného súladu v čase mohutného nástupu jari, dnes to väčšina ľudí nezvláda a podlieha chripkam a jarným únavám.

Morena

Morena (v niektorých slovenských oblastiach zvaná tiež Muriena, Marmuriena, Smrtka) ako bohyňa smrti je čosi podobné, ako staroindickí boh smrti Mára. Je to to isté staroeurópske slovo, mor, i keď aj slovo smrť možno nájsť v starých védskych písmach, je to však taktiež to isté slovo, len o niečo dlhšie - stačí si ho poobracať - smrť - smord - mord - mor (súvisí s tým aj smrad - vo východoslovenských nárečiach smrod a samozrejme s tým súvisí aj slovo mrieť). Morena, to je tá možná cesta k smrti, aj keď nesprávna. Správna cesta je predsa večný život. Preto sme Morenu každú jar hádzali do vody, predtým spálili, pretože v tejto rovine sme sa vedeli pohybovať. Ak sme povedali, že Sloveni nepotrebovali Satana, to platí. Morena nebola zďaleka taká silná, ako v kresťanstve Zlý. Bola to sila obávaná, no nestála na kopci.

Množstvo ďalších božstiev možno objaviť v dejinách slovanských kmeňov - viac na hraniciach s inými kultúrami. Známy je, napríklad, boh Svantovit u Rujanských pobaltských Slovanov (toto územie dobyli Dáni). Poznáme i akýchsi miestnych bôžikov - napríklad v okolí Zvolena sa zachovalo vedomie o Bystríkovi... Za božstvá možno považovať i Oheň, Vodu, aj keď ako prijateľnejšie sa dnes javí označenie posvätný (prírodný) živel. Zo zvratu "odísť na večnosť" možno vytušiť aj spájanie večnosti s božskosťou.

Božstvá popísané na predchádzajúcich stranách však boli aj z hľadiska plošného rozsahu vplyvnejšie a zväčša boli vlastné azda všetkým Slovanom:

Prírodné živly

Uctievanie prírodných živlov oddávna bolo súčasťou prírodného vedomia. Na Slovensku je zjavné podnes. Matka zem v ľudovej slovesnosti, obradné polievanie vodou v čase Svätien jari (dnes označovanom ako Veľká noc), preskakovanie slnovratových (jánskych) ohňov, vzduch, vietor a dych v ľudovej slovesnosti a ľudových duchovných obradoch sú len jednými z množstva prejavov prírodného vedomia Slovenov a Slovákov, skrytého i otvoreného. Uctievanie prírodných živlov samo osebe síce už znamená určité rozšírenie vedomia, ale nemusí vôbec znamenať jednoznačnú cestu k prirodzenosti a súladu. Napríklad - veľa európskych národov uctievalo oheň. No zabúdalo na vodu. Mnoho germánskych kmeňov tak vo svojom duchovne vyhnalo svoju povahu do úplne inej polohy a dodnes znáša následky tejto nerovnováhy. Sloveni, podobne, ako ich duchovní príbuzní - Indovia, uctievali posvätný oheň. Uctievali však aj zdanlivo protichodný živyl - vodu, bez ktorej by nebola možná duchovná rovnováha človeka či národa. To je pomerne málo známa skutočnosť v živote nášho národa a je načase osvetliť ju. Uctievanie vodného živlu prežilo dodnes nielen v obradoch, ale i v našej povahe. Kým duchovný oheň sa v ľudskom duchu premieta ako pohyblivosť, vôľa, obrazotvornosť, vyžarovanie, priebojnosť, duchovná voda sa prejavuje ako vyrovnanosť, mierumilovnosť, ladsť, vnímavosť, citlivosť, schopnosť porozumieť vonkajšiemu svetu. Je zjavné, že dnes máme vo svojej národnej povahe prevahu vody nad ohňom. To je vhodná poloha v dnešnom meniacom sa svete, pretože nám zabezpečuje dostatočné vnímanie. No je vhodná, len kým nevyhasne vnútorný, duchovný oheň, preto je z dlhodobého hľadiska veľmi nebezpečná. Vyhasnutie ohňa by mohlo znamenať smrť, teda zánik národa. Naši predkovia vedeli vždy udržať rovnováhu vody a ohňa, preto nielenže sme prežili, ale prežili sme výše tisícročie bez toho, aby sme ničili či napádali iné kultúry. Takéto niečo sa vo svete stáva len výnimočne.

Rovnováha medzi vodou a ohňom je podstatná v tomto svete. Je to rovnováha tak duchovná, ako hmotná. Ako málo by stačilo na jej porušenie. Napríklad - keby sa Zem priblížila bližšie k slnku. Alebo - keby sa vzdialila. Lenže takéto niečo sa obrazne povedané už deje. Ľudské bytosti na zemi spôsobujú prevahu ohňa nad vodou. Oheň - to je aj nadbytočná výroba a súbežné obrazné i skutočne nadbytočné spaľovanie nadbytočných hmôt, ale o tom neskôr. Priveľa ohňa - to je aj uctievanie násillia. Rovnováha ohňa a vody sa stáva otázkou nášho života a smrti. Keď nechceme byť po silnom porušení tejto rovnováhy striedavo spaľovaní a splavovaní, je načase uvedomiť si hlas prírody. Pri tom všetkom je zaujímavé, že tvar plameňa a tvar vodnej kvapky je ten istý.

Rovnováha vody a ohňa však nie je jedinou podmienkou súladu bytosti a spoločnosti. Je tu ešte jedna os prakriža - spojnica zeme a vzduchu. Zdajú sa tieto živly málo výrazné? Áno, mnoho ohňa môže spôsobiť spálenie, málo ohňa zas omrzliny. Mnoho vody - utopenie, málo vody smrť s medom. Vzduch však nie je o nič slabší - primálo vzduch môže pre ľudskú bytosť znamenať udusenie, silný prúd vzduchu môže človeka schytiť a zabiť. A čo Zem, trpezlivá a nenápadná matička? Koho do nej zahrabú, najskôr sa udusi. A kto je schopný žiť bez zeme? Krátku dobu, aj keď podstatne dlhšie, než bez vody, vydržia niektoré bytosti na vesmírnych lodiach. Lenže - po návrate, alebo už aj pred návratom, majú všetci duševné poruchy. Stačí si preskúmať ich životopisy. A to ešte boli obklopeni predmetmi a potravou, ktorá je súčasťou matičky Zeme, stačilo, že oslabla zemská priťažlivosť a bolo po rovnováhe. Tak je to aj v duchovnej rovine. Príliš veľa zeme v ľudskej povahe a spoločnosti znamená ťažkosť a nepružnosť, príliš veľa vzduchu zas nestálosť a pochabosť. Príliš málo zeme znamená zrútenie sa základov spoločnosti, príliš málo vzduchu zas uzatvorenosť. Dnešný európsky svet trpí odtrhnutím sa od zeme a prebytkom vzduchu, preto je udržanie zemského živlu v našej spoločnosti vyrovnávacím prvkom a podobne, ako dostatok v Európe nedostatkovej duchovnej vody, tvorí vhodnú pôdu nielen pre ďalšiu rast nášho kmeňa. Naše ctenie je však dôležité nielen z hľadiska sebaopotvrdenia, ale aj z hľadiska potvrdenia nášho miesta pod Slnkom. Samozrejme, ak nedopustíme, aby bol náš strom života zoťatý, pretože je nemálo takých, ktorý by si na našom kare radi namastili vrecká.

Sloveni, Slováci vedome vzdávali poctu prírodným živlom - Zemi, vode, ohňu a vetru(vzduchu) „obetovali“ - napríklad omrvinky z rastlinnej stravy, čím sa aj v ich vedomí uzatváralo kolo hmoty aj živý.

Tieto štyri hlavné prírodné živly sú jedinými nevyhnutne potrebnými drogami pre ľudské bytosti. Aj keď - v skutočnosti sú vlastne tej istej podstaty - sú rôznymi skupenstvami jednej životnej sily - živý. Ale o tom neskôr.

Dnešná skutočnosť je nepomerne nebezpečnejšie, ako v časoch niekdajšej živej nerovnováhy koristníckych nájazdnikov. Dnes hrozi, vlastne už sa uskutočňuje nebezpečná hra s týmito živlami. Zem je zamorovaná, podobne, ako voda a vzduch, oheň je zneužívaný. Nastáva čas, keď viac ako inokedy je vhodné poznanie koreňov a ich významu.

Zem

V prísloviach, porekadlách, i v iných prejavoch sa u nás zachovalo vedomie o Matke Zemi. Zem bola teda považovaná za bytosť a podľa toho bola už od dávnych čias uctievaná. Podobne, ako v iných vyspelých prírodných kultúrach, je zemský živel ženskej podstaty, a to aj z hľadiska jazykového. Svedčia o tom aj výrazy ako Matka Zem, Matička Zem či materská krajina. Výraz Otčina sa významovo síce tiež spája so ženským princípom, z hľadiska pôvodnej kultúry je tento výraz cudzorodý - privený z nemeckej duchovnej oblasti. S uctievaním Zeme súvisí uctievanie bohyne Mokoš.

Živel Zeme sa v ľudovej slovesnosti hmýri duchmi skál, kameňov, jaskýň... Z rozprávok a povestí sú známi zemski škriatkovia, runy, či strážca zemských pokladov - Kovlad... Súvisí to s prejavmi zemskej sily, ktoré sú popísané trochu ďalej.

Matka Zem bola pre našich predkov živiacich sa predovšetkým poľnohospodárstvom, pochopiteľne, predovšetkým živiateľkov. Úctu jej prejavovali aj vládati, ktorí vždy na jar mali povinnosť vyorať prvú brázdou. Škoda, že dnes sa na túto čestnú povinnosť zabúda. Zo zeme pochádzajú všetky plody a z plodov Zeme je postavené ľudské telo - to naši predkovia vedeli a podľa toho sa k Matke Zemi správali. Zem ako živel bola silne zastúpená aj v slovenskej povae. Dodnes je v ľudovom jazyku zaužívané označenie "zemitý", ktoré sa vzťahuje na človeka "zemitej povahy". Z hľadiska dnešnej vedy je zemitosť najbližšia flegmatickosti. Táto vlastnosť sa prejavuje okrem iného aj ako akási zaťatosť. Zemitý človek je stály, nie je prchký. Je ťažké ho vyprovokovať, vo svojej podstate je neúčtny. Keď sa však podari ho rozúriť, je stály vo svojom hneve a je ťažké ho zastaviť. Táto črta sa neraz prejavila a naďalej sa prejavuje aj v našich dejinách a málokto tuší, ako hlboko až siahajú korene našej stálosti, ktorú mnohí chápu ako neohrabanosť. Veď práve táto "neohrabanosť" nám dopomohla prežiť tisícročie bez štátu a zachovať si napriek duchovnému i hmotnému útlaku svoju podstatu.

Silné uctievanie Matky Zeme je príznačné v podstate pre všetky prevažne poľnohospodárske prírodné kultúry. Má však aj iné podoby, ako len vyznávanie plodonosnej sily. Zem bola našim predkom už oddávna známa ako bytosť, ktorá nie je jednoliata a popri svojej hmotnej rôznorodosti má aj rôznorodosť duchovnú. Zem má mnoho prameňov i pramienkov zemskej sily, zemskej živý. Tie sú na rôznych miestach. Zemská sila vyviera často na vrškoch, vrchoch i kopcoch. Preto práve tam boli veľmi často nielen posvätné lesiky, ale aj kamenné znaky a kruhy, na miestach ktorých neskôr postavili kresťanské svätyne. A preto aj pre našich predkov bolo dôležité vystúpiť „na horu“ a vykonať tak obrad vnútorného prerodu a obrodenia - nie náhodou budítelia národní a prírodní vystupovali na horu, či to bol ľu-

dovít Štúr, alebo Ľudo Ondrejov. Ľudia pôvodnej viery veľmi dobre vedeli, prečo navštevovali z duchovných dôvodov práve tieto miesta a kresťanskí kňazi pravdepodobne tieto miesta zastavali nielen z dôvodov potláčania pôvodnej viery. Nielen vršky však boli uctievané ako pramene zemskej sily. Tiež zlomy v zemskej kôre boli často z podobných dôvodov navštevované. Hlavne duchovne slabými ľuďmi boli niektoré obchádzané a označované za dračie žily. Prebytok zemskej sily môže naozaj duchovne menej silného, no vnímavého človeka vystrašiť, podobne, ako obyčajný mesačný spln. Aj keď zemská sila je menej vhodná pre človeka ako sila rastlín, jej účinok na človeka je nepochyb- ný. Za úvahu stojí, prečo tí, ktorí sa hoci len na krátky čas dostali z jej dosahu a vyleteli do vesmíru na kozmických lodiach, prečo všetci po návrate na Zem trpia duševnými chorobami. Dnešná veda tento jav považuje za záhadu...

Vedomie o zemskej sile bolo na Slovensku až donedávna doložiteľné aj obra- dom odprevádzania duše. Mŕtveho v mnohých slovenských krajoch kladli pri- mo na Zem s vedomím, aby svoju silu odovzdal Matke Zemi. Hlavne na jar pri hospodárskych obradoch boli do zeme zaorávané obete - napríklad škrupiny z veľkonočných vajčiek. Matku Zem však uctievali aj v čase dožiniek - zberu jej plodov, ale aj v dobe zimného slnovratu, ktorý bol začiatkom roka aj začiat- kom hospodárskych čarov (uctievania) - obsypávanie na Ovsen sa zachovalo miestami dodnes.

Zem ako živé pretrvala aj v ľudovom liečiteľstve. Najznámejším prejavom v tomto smere je azda liečivé bahno, no so zemou súvisí viacero ľudových lie- čebných postupov.

Dôležité bolo pre Slovenky a Slovákov odjakživa aj duchovno-hmotné spoje- nie so Zemou v podobe tancov. Stavby vytrženia a nabytia sa zemskou silou dosahovali napríklad aj pri odzemkoch, prastarým nástrojom určeným pre styk so silou Zeme bol ozembuch.

Rozpredávanie Zeme u Slovenov a Slovákov bolo nemysliteľné. Tlaky sme- rom k rozpredávaniu krajiny sú v priakom rozpore s našou kultúrou.

Pri pohľade na neúctu k Matke Zemi je zjavné, že zaslepenosť spotreb- nej pakultúry výrazne ohrozuje nielen slovenské duchovno a život náš- ho národa, ale celé ľudstvo a iné ľudské bytosti žijúce na tejto planéte, vrátane samotnej Zeme. Tých, ktorí zohavujú tvár posvätnej Matky Zeme svojimi sebeckými duchovno-hmotnými zvratkami a v honbe za ziskami skúšajú ňou kupčiť, kde sa dá, možno bez rozpakov označiť za duchov- ných odrodilcov a nebezpečných nenažrancov. Keď táto nenažranosť prekročí únosnú mieru, Zem sa môže tvrdo vysporiadať s ľudským ple- menom. Je dôležité, aby čo najviac dcér a synov Zeme dospelo v čo naj- kratšom čase k vedomiu a súladu s Matkou Zemou.

Voda

Z hľadiska európskeho ctenia možno Slovenov označiť ako národ s mormiadne silným uctievaním vody. Už podľa Prokopia (6. storočie) Slovania uctievali pramene a studničky, rieky a vodné víly. V rámci európskej rovnováhy, ktorú aj dnes ohrozuje prebytok živlu ohňa, prejavujúci sa násilím a bojovnosťou, z tohto hľadiska je zjavná aj úloha novoslovenskej kultúry. Už od najstarších známych dôb bola voda posvätným živlom, čo sa prejavovalo aj v mnohých obradoch. Napríklad aj v obrade zimného (vianočného) slnovratu, ktorý sa začínal ráno tak, že ten, kto prvý vstal, nabral vodu zo studničky a ostatných ňou pokropil - tento zvyk sa stratil v dobách, keď pôvodné slnovratové koledy boli násilne zmenené na kresťanské a pod stromčekom - znakom pôvodnej prírodnej viery pribudol vianočný Betlehem...

Podobne, ako v kresťanstve, aj v pôvodnom slovenstve však bola voda posvätnou tekutinou. Lenže vodou sa v slovenstve svätilo častejšie. I keď sa takéto obrady nenazývali krstom, podobnú úlohu plnila voda už pri umytí novorodenca. Posvätnosť vody na Slovensku však pretrvala počas sviatkov Svätien jari (ktoré boli zase "preonačené" na Veľkú noc), i keď obradné jamé kúpanie v rieke je dnes už výnimočné. Veľkonočná "polievačka", teda pokropenie, či poliatie životodarnou, posvätnou vodou rozhodne nie je kresťanským zvykom. Polievali však nielen chlapi dievčatá. Napríklad na Liptove keď párobci na Turice naložili na voz máje (stromčeky, ktoré šli sadiť, najprv ako strom života pre celú dedinu, niekedy aj významnejším dedinčanom, ale hlavne všetkým slobodným dievčatám, i malým) gazdiné ich na voze oblievali vedrami s vodou (aby boli duchovne očistení pri takomto vážnom obrade). Oblievačke sa tešil aj prvý oráč - staršina i gazda, obliali jeho a takisto pluh. Voda - rieka či potok hrala dôležitú úlohu aj pri duchovnom čistení stáda, obrad prehnanja cez skrížené valašky (sekery, motyky, reťaze) sa konal práve pri moste alebo na moste. Uctievanie vodných tokov, známe z Prokopiových pozorovaní Slovenov, možno teda na Slovensku dokázať i v dvadsiatom storočí. Nasvedčuje tomu okrem iného i dávanie obete potoku či rieke v dobe výhonu oviec na pašu - pri prechode cez riekku v niektorých krajoch nasypal babača do vody trochu soli. Taktiež tu prežilo aj Prokopiom spomínané uctievanie vodných vil, čo dokazujú mnohé ľudové povesti.

„Čary“ vody boli zaznamenané i v období Letného slnovratu - dievčatá púšťali venčeky po rieke, ktorá mala splniť ich ľúbostné očakávania. Počas celého roka sa ľudia hlavne ráno umývali v studenej vode - verili, že je to zdravé a že je to dobré aj na silu. Vodu považovali za nositeľku sily v širokom zmysle - napríklad niektoré veštecké obrady dievčat sa vykonávali tak, že obradnú rastlinu polievali vodou prenesenou v ústach. Najväčšie uctievanie vody však predsa len bolo na jar. S vítaním jari sa spája aj čistenie studničiek. To pretrvalo

miestami dodnes. Zvyk v niektorých krajoch bol taký, že najneskôr do Turic museli byť studničky a pramene vyčistené, inde sa tak dialo v zásade už v priebehu Vítania jari - veľkej noci. Bolo by zaujímavé tento náš obrad priviesť dnes do dôsledkov - vrátane tvrdého, krutého a sústavného trestania znečisťovateľov vodných tokov. Je to naozaj vhodné, veď na Slovensku väčšina spodných vôd priamo závisí od čistoty vodných tokov. Preto nemôžu byť celkom zdraví ľudia, ktorí pijú nečistú vodu - tá znečisťuje rovnako dušu, ducha i telo. Podobne, ako starí Indovia, aj Slovania uctievali rieky - tečúce vody. Dokonca aj sútoky riek. Nie náhodou boli staroslovenskými duchovnými strediskami napríklad aj Devín - sútok Dunaja a Moravy - ale i Komárno - sútok Dunaja a Váhu (v Indii boli najsvätejšie mestá na sútoku riek). Nie náhodou sa aj Morena vynášala do vody, do očistného živlu, ktorý bol spájaný s večnosťou, s nekonečnými príchodmi a odchodmi, s opakujúcimi sa smrťami a zrodeniami. Rieka patrila k symbolom večného života - možnože aj preto si Sloveni ctíli viac tečúcu ako stojatú vodu. Tak isto, ako napríklad v gréckom horoskope, či v čínskej, či Indickej kultúre, v slovenskej kultúre je voda rodu ženského nielen z duchovného hľadiska, ale i z hľadiska jazykového (na rozdiel od napríklad jazykov germánskych, v nemčine je voda rodu stredného). V prastarom indoeurópskom - sanskritskom jazyku sa "voda" povie "oda". Zaujímavé je, že v germánskom panteóne, v ktorom sú ženské hodnoty v úzadi, je boh Wodan, ktorého meno neznie nemecky, ale slovansky).

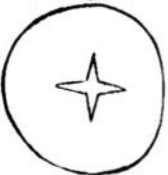
Voda bola spájaná nielen s večným životom, ale aj s Cestou. V tejto súvislosti je zaujímavá zvuková zhoda slovného základu slov voda a vodivé, či vodit. Voda bola spájaná aj so životnou silou. Akiste aj preto sa v ľudovej slovesnosti zachovalo množstvo vodných bytostí, hlavne vil, ktoré upúťali napríklad aj Janka Kráľka (zakliata panna vo Váhu). V telách živých bytostí je práve vody najviac... Sloveni ovládali mnoho postupov, ako využiť silu vody. A to nielen v obrane - zachovali sa zmienky o tom, že Slovania boli zvlášť obávanými protivníkmi, keď mali za chrbtom vodu. Zvedovia vedeli za pomoci trstiny dýchať pod vodou. Mnohé sídla Slovenov boli v močiach a na riečnych ostrovoch. Voda sa však používala oveľa častejšie na účely mierové - napríklad na veštenie a liečenie. Vodu bolo nutné poskytnúť počestnému, pri vode sa začínal umytím každý deň. Samozrejme, voda nemohla chýbať ani v ľudovom liečiteľstve. Počnúc živou bohato nabitou vodou známou z rozprávok ako "živá voda" cez ranné umytie a iné otužovanie v studenej vode až po liečivé a iné odvary a zápary, obklady a staroslovanské sauny. Nakoniec, aj varenie, to sú, obrazne povedané, čary vody (a ohňa) a nie náhodou je varenie najzdravšou tepelnou úpravou stravy. Pri pohľade do našich často znečistených potokov a riek možno vyhlásiť v našej duchovnej i hmotnej kultúre stav ohrozenia. Svätenie jari starých Slovenov nebolo mysliteľné bez čistenia studničiek, čo sa zachovalo v mnohých slovenských dedinách dodnes. Tam ešte preživa mnoho zdravých duší.

Vzduch

Vzduch bol oddávna považovaný nielen za uctievaný živel, ale aj za živel dôležitý z hľadiska rozjímania (meditácie) a modlitby. Už samotné slovo "vzduch" má zjavný súvis so slovom duch a dych (a slovo duch so slovom duša). Spojitosť medzi slovami *dych a duch* i duša sa v niektorých slovenských nárečiach zachovala dodnes. Napríklad v stredoslovenskom spojení "utekal, sotva mu duch stačil", prípadne v spojení „vydýchnuť - vypustiť dušu" a v množstve iných. Staroslovenskí duchovní ovládali niektoré dychové duchovné postupy, podobne, ako napríklad jogini uskutočňujúci prána-jogu. Sloveni chodili na posvätné miesta so "zatajeným dychom", teda so stlšeným, jemným dychom, podporujúcim vnímanie a otvárajúcim dušu. Zo slovanskej (dnes už nemeckej) Rujany je napríklad známy záznam, podľa ktorého mohol vstúpiť do chrámu len (predkresťanský) kňaz so zatajeným dychom. V ľudových duchovných postupoch a v čarovaní je častým úkonom fúknutie, či dúchnutie (aj v slove "dúchať" sa spája dych s duchom). Nakoniec, vnímavé malé deti sa nie náhodou často uspokojia, keď im bolestivé miesto pofúkate... Istým spôsobom rozjímania dychom je aj spev či hra na píšťale, fujare či iných dychových nástrojoch s lahodným zvukom.

V slovenských povestiach, rozprávkach, baladách, piesňach... vystupuje množstvo bytostí spájajúcich sa so živlom vzduchu, ako Vánok, Vetrík, Víchor, Smršť, Uragán, Pohvizard, Meluzína, Metelica, Oblačník, ježibaby, oblačné víly... ktorých prostredím je živel vzduchu. Súdiac podľa ľudových piesní, v ktorých vetrik je neraz oslovený, aby zanesol správu milému a podobne, vedomie o pohyblivom živle vzduchu akiste bolo využívané pri prenose myšlienok.

Vietor či vzduch bol aj živlom využívaným na duchovné putovanie.

Niektoré zo znakov starých Slovenov.

Štyri ramenné prakriže znamenajú aj štyri živly.

Vzduch (či vietor) v ľudskej povahe a povahe národa predstavuje voľnosť, slobodu, pružnosť, nestálosť. Aj keď duchovné slovenstvo sa neprejavovalo nadbytočným a nezvládnutým žiľvom vzduchu, aký dnes môžeme pozorovať napríklad v hmotne vyspelých a duchovne úpadkových štátoch, čo sa prejavuje okrem iného až chorobným prijímaním nových vplyvov bez výberu a zavrňovaním čohokoľvek starého, vzduch v slovenstve má svoje pevné miesto. Prejavuje sa to napríklad tým, že Slováci od najstarších dôb boli k cudzím vplyvom pomerne priateľski aj keď nepopreli svoje korene.

Vzduch je dnes ešte viac použiteľný v liečiteľstve, ako v minulosti. Samozrejme čistý vzduch, ktorý hojne využívajú aj moderní lekári. Staré liečebné postupy, spojené s rôznymi dychmi a fúkaním (dych a fúknutie je použiteľné pri hromadení, prenose a usmernení životnej sila - živy) boli potlačované cirkevnou mocou i medicinou, čo však neznamená, že by úplne vymizli. Podobne, ako iné živly, aj vzduch je dnes mimoriadne ohrozený. Opäť sa stretávame s tými istými ťažkosťami, ako pri zemi a vode - hlavne so znečistením. No nielen v najohrozenejších mestách, ale aj v lesoch dnes už vysychajú stromy, ktoré sú ničené špinou z továrenských komínov. Šetríme na čistiaciach zariadeniach a nešetríme krajinu ani sami seba. Sú nepriaznivé zdravotné následky znečistenia vzduchu na obyvateľstve azda prijateľnejšie a menej nákladné a výhodnejšie, ako rozumne usmernená výroba s prísnyim dohľadom na prírodné súvislosti?

Tak, ako živel vzduchu v ľudskej povahe predstavuje všesvetové, vesmirne cietenie, tak vo svojej hmotnej podobe nie je ohraničiteľný hranicami štátu. Je to jeden z množstva dôvodov, prečo je pre ktorúkoľvek prebudenú bytosť dôležitá prírodné cietenie v celom svete.

Oheň

Oheň sa dodnes prejavuje v slovenskej kultúre ako výrazný duchovný prvok, ktorý pretrval v mnohých zvykoch i v umení. Samotné slovo "oheň, ogeň, ageň" v slovenskom a iných slovanských jazykoch má priamu súvislosť so staroindickým védskym, sanskritským slovom *Agni* (oheň, ohňový duch, ohňové božstvo). Slovo "vatra" má zas priamy súvis so staroiránskym slovom "ātār" toho istého významu.

Najznámejším zvykom, spojeným s vedomím o posvätnosti ohňa, je letný slnovrat a tradícia slnovratových (jánskych) ohňov, ktorá dodnes prežila. Spravidla štyri ohne (rozložené na štyroch svetových stranách určených podľa slnka, slnečného ohňa) či ohňové kruhy sú súčasťou príznačnej slnečnej symboliky. Skákanie cez vatry a divoké tance s pochodňami poukazujú na predkresťanské obrady počas sviatkov letného slnovratu, bez tohoto ohňa sa nezaobišlo pasovanie mladikov za chlapov a bojovníkov (ohňové skúšky pretrvávajú v ľudovej slovesnosti - v povestiach o hŕnnych chlapcoch, ale napríklad i v tom, že podľa pôvodnej viery sa pri skokoch cez vysokú vatru nepopáli ten, kto je duchovne čistý). Sviatky letného slnovratu v starších dobách sa podľa všetkého nezaobišli bez tancov v pahrebe, tak, ako to dodnes robia Bulhari. Pre zimný slnovrat - Vianoce bol taktiež príznačný ohnivý obrad, ktorý sa za-

choval napríklad zostáva sčasti u južných Slovanov a u Keltov - pálenie kmeňa, avšak u nás z neho ostali len sviečky na vianočnom stromčeku. Podobne sa bez ohňa nezaobišlo ani Svätenie jari (Veľká noc).

Pavol Dobšinský vo svojich opisoch živých slovenských pôvodných zvyklostí spomína jarné obrady, pri ktorých malo veľký význam očistné využitie ohňa a dymu. Zapálenie nového ohňa v peciach trením driev je v tomto období taktiež najskôr predkresťanský zvyk. Takto zapálený oheň bol potom udržľavaný, na dedinách sa dodnes snažia ľudia rozfukovať staré uhličky v peci a nezapaľovať nový oheň. V podstatnej časti domácnosti ešte na prelome storočí udržľavali v domácnostiach aj v lete oheň vyrobený kresadlom. Ak vyhasol, gazdiná nezaložila nový oheň, ale

išla k susedom po uhliky, aby bol v dome oheň posvätný - založený v čase sviatku. Ak sú dve pece, vo väčších domoch, aj dnes, v čase zápaliek, na dedinách v druhej peci nezapaľujú nový oheň, čo by bolo najjednoduchšie, ale na lopatke prenesú uhliky do druhej pece, aby oheň v dome mal jedného ducha. Očistný oheň sa hojne používal pri rôznych duchovných úkonoch, ako pri veštení, čarovaní a liečení. Stari Sloveni, podobne, ako predtým tu žijúci ľud populnicových poli neznámej národnosti (akiste máme aj čosi z ich krvi) a podobne, ako Indovia, mŕtvych spaľovali. Spaľovanie mŕtvych podčiarkovalo vedomie, že cez bránu smrti nemožno prepchať do ďalšieho života nahonobený majetok, ako sa o to pokúšali národy, ktoré pochovávali mŕtvych vedno s ich majetkom. Možno aj preto Sloveni podľa dobových zmienok nepoznali hrabivosť. Spaľovanie mŕtvych cirkev zakazovala, podobne, ako pochovávanie na križných cestách a pod starými dubmi a lipami. Kresťanstvo však očistnú úlohu ohňa prebralo od prírodných národov hneď vo svojich počiatkoch a dodnes je zapalovanie sviečok na cintorínoch nie náhodným javom. U nás je pálenie sviečok najčastejšie na takzvaný sviatok všetkých svätých, dodnes označovaný "pohanský" ako "Dušičky", "Zadušičky". Čo nie je nič iné, ako predkresťanský pôvodný slovenský sviatok (i keď nie jediný), spojený s uctievaním duší mŕtvych predkov. Pôvodne na hrobch neboli zapálené sviečky, ale riadny oheň - z dreva.

Oheň nechýba v ľudových piesňach, ani v piesňach, ktoré vznikli v obdobiach duchovného a národného prebudenia. Rozprávky, ako Dvanásť mesiacikov a povesti o hôrných chlapcoch poukazujú a ohňové rozjímania (meditácie, spochívajúce jednoducho v pozeraní sa do ohňa a v súbežnej duchovnej očiste). Preskakovanie vatier a povest' o bojovníckej skúške Jánošíka, ktorý udržal bez mihnutia okom pod pupkom žeravý uhlík predtým, ako dostal čarovnú silu, zas poukazujú na duchovné postupy predkresťanských duchovných, ktorým ani priamy dotyk s ohňom neublížil a na skúšky mužnosti, ktorými prechádzali mladíci pri základných duchovných zasväcovaniach. Obradné očisty ohňom (i inými živlami) cirkevníci zakazovali (už v Starom zákone je starožidovský príkaz - nenecháš sa previesť vedomcom cez oheň..., čo slovenské obrady nijako nezastavilo - Sloveni a Slováci ctili naďalej svoj zákon - prírodný...).

V dnešnom svete je nazeranie na oheň ako posvätný živel zriedkavým javom. Následky sú nedozerné: oheň je zneužívaný na každom kroku. A to nielen v nadbytočnej výrobe, čoho následkom je čoraz väčšie narušovanie prírody na Zemi a v jej tesnej blízkosti. Duchovný oheň už nie je ani tak využívaný na duchovné ciele, na plnohodnotný život, ale vďaka spotrebnému svetonázoru je duchovný oheň využívaný na sebecké a útočné zámery. Takto živoriace masy vďaka nemenným prírodným zákonom za trest duchovný oheň strácajú a pohybujú sa ako stádo otrokov takmer bez živy (takmer bez aury), čo je akiste zdraviu a životu nebezpečné. Taki ľudia sú necitliví, majú otupené vnímanie,

preto denno-denne sedia pred obrazovkou a čumia na úchylácke vraždy, bez ktorých by sa asi nevzrušili a na prítupenú sexuálnu gymnastiku, ktorá má so skutočným milovaním sa a párením sa len pramálo spoločného. Oheň je pre súladného človeka verným priateľom na duchovnej ceste. Pre spotrebnička je však prostriedkom na strácanie životnej sily.

Dnešní spotrebnička dokazujú, že spoločenskú moc môže mať aj človek s úplne zakrpateným vedomím a spoločnosť mu beztriestne dovoli zbytočne spaľovať množstvo našich prírodných zdrojov, pretože je to pre jedincov pohodlné. Hrajú sa s ohňom ako malé deti a je len otázka času, kedy sa z toho pocikajú. Oheň nie je ani sluha, ani pán. Sám o sebe nie je nebezpečný, pokiaľ sa k nemu pristupuje s vhodnou dávkou vedomia.

Charakteristické motívy z maľby na ohniskách.

Križ - prakriž a šikmý križ

Jeden z najzaujímavejších omylov je povera o tom, že križ k nám priniesli kresťania. Je otázne, či je vôbec križ oprávnené považovaný za kresťanský symbol. Židia totiž križ neuctievali - a kresťanstvo, ktoré vzišlo z ich kultúry, takisto nie. Kristus vôbec nebol pribitý na križ, ale na "táčko" - na dve brvná zbité v tvare písmena T. Prvé storočia po Kristovi bola znamením kresťanov ryba, nie križ. Je zamysleniahodné, či križ nebol použitý zámerne ako chyták pri šírení kresťanstva v Európe - križ tu bol "pohanmi" už dávno uctievaný. Najstarší doložený križ je kreslený na stene jaskyne štyridsaťtisíc rokov pred Kristom. Križ poznajú nielen buddhisti, ale aj mnoho prírodných národov. Samozrejme - križ rovnoramenný, často umiestnený v kruhu. Presne takýto križ uctievali dávni Sloveni a Slovenky. A tento rovnoramenný prakriž, ktorí od "pohanov" prebrali aj kresťania, je v pôvodnej - predkresťanskej forme dodnes na Slovensku uctievaný. Možno ho nájsť na výšivkách, ale i na kraslicijach, taktiež na domoch, ale aj náhrobných kameňoch, či na miestach pálenia slnovratových ohňov. Je to presne ten istý križ, akí sa našiel po Slovenoch predkresťanskej viery na posvätných miestach - nositeľom tohto tvaru boli štyri vatry, ale aj na šperkoch, zbraniach, na dne nádob, na posvätných predmetoch... Takisto bol spravidla zobrazovaný v kruhu, tak, ako napríklad buddhistické či indiánske križe. Ten istý križ bol vo veľkom uctievaný napriek zákazom aj v podobe križných ciest, pri ktorých rastú dodnes "štvorlipy", spomínané v našich rozprávkach, povestiach a ľudových obradoch. V tejto súvislosti je namieste podotknúť, že v ľudovej slovesnosti sa zachovali aj dôsledky boja cirkevných predstaviteľov proti nášmu pôvodného duchovnu, čo viedlo neraz k pohaneniu tohoto duchovného obrazu. Križne cesty, tieto miesta starých (cirkevne zakazovaných) cintorínov, tieto miesta, kde chodili vedmy, a nielen ony, zbierať liečivé bylinky, sa zachovali dodnes a mnohé z nich sú zachovanými, viac ako tisícročnými posvätnými lesíkmi. Niektoré je možné ešte aj dnes spoznať ich podľa štyroch starých stromov, spravidla lip - zasadených vo štvorci (to sú tie "štvorlipy").

Čo vlastne tento križ znamená? Štyri svetové strany. Nečudo, že práve v samom strede tohto dnes zakliateho svetadielu, teda na Slovensku, boli križne cesty tak výrazne uctievané. Tu je totiž nejedna duchovná križovatka medzi rôznymi silami, tu sa spája východ so západom, sever s juhom...

Štyri ramená križa predstavujú aj štyri prírodné živly - štyri skupenstvá hmoty a sily - zem - tuhé, voda - kvapalná, vzduch - plynná, oheň - plazmatické (tak je to vysvetľované nielen v našom praduchove, ale aj v duchovných učeniach Ázie, Indie či pôvodných Američanov).

Prakriž znamená aj skríženie dvoch protichodných síl, skríženie dvoch prvkov, dvoch podstát ženskej a mužskej, vodorovnej a zvislej, ohňa a vody, skríženie sveta hmoty so svetom duchov. Podobný význam má aj šikmý križ - križ v tva-

re písmena X. V ňom je zvýraznený ochranný význam tohto obrazu, obe skr-
žené úsečky majú rovnoprávnú polohu, len v zrkadlovom obraze. Možno ho

nájsť nielen v Tibete, ale aj na Slovensku tak v prvom tisícročí na krasliciach, prasliciach, zbraňoch, či iných predmetoch, ako i dnes - na črpákoch, valaškách, kominoch, vyšivkách... So šikmým križom iste súvisel jeden zo spôsobov veštenia starých Slovanov, pri ktorom bol prevedený kôň cez skrižené kopie. Veľmi podobný zvyk zaznamenal v novovekom Slovensku Pavol Dobšinský - u pastierov v čase svätenia jari, ktorí cez skrižené motyky či valašky prevádzali (cez most cez potok či rieku) dobytok. Dodnes možno nájsť tento ochranný križ i na kominov domov a v niektorých ľudových obradoch - tancoch, čarovaniach, liečení... Rovnoramenný križ v kruhu - teda už nie šikmý križ, ale prakriž, má aj význam slnečného symbolu.

Na Slovensku je dodnes pomerne častý na krasliciach, na vyšivkách, drevorezbách, na domoch, na rôznych sviatkoch, v ľudových, hlavne obradných tancoch... Niekedy máva zahnuté ramená, čo zvýrazňuje kruhový pohyb. U Slovanov a Slovákov majú spravidla zahnuté ramená tvar dvoch otáznikov. Teda nie dvoch "S", ako je tomu v svastickom symbole, ktorí požili a zneužili Nemci v období fašistického úpadku, čím najskôr oddialili obrodu pôvodného európskeho duchovna.

"Kvetnatý" prakriž na ženskom kožúšku.

Prakriž, podobne, ako iné obrazy prírodného vedomia a viery, však nie je len európskou záležitosťou. Možno ho nájsť v Indii, ale aj u moslimov, v tradičnej Japonskej kultúre, na Sibiri, v Afrike i u Indiánov severu aj juhu. Je v kultúrach hmotne majetných i takmer nemajetných. Má podobný zmysel, ako jin-jangová monáda - orientálny znak, ktorý sa snúbi s prakrižom na niektorých slovenských znakoch (viď znázornenie).

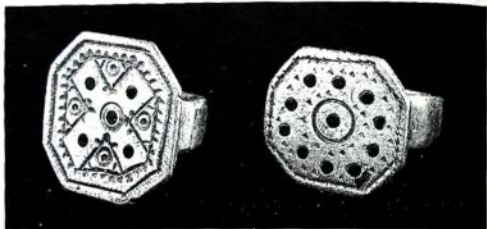
Prakriž je na rozdiel od kresťanského križe s jedným ramenom dlhším, rovnoramenný. Rovnoramennosť, zvýraznená kruhovým označením, je azda jedným z najladnejších obrazov vesmíru, aký je možné plošne nakresliť. Nie náhodou si ho za svoj zvolili zdravotníci a vo svojom štátnom znaku ho majú Švajčiari. My máme v štátnom znaku golgotský križ utrpenia. Kým kresťanský križ je znakom utrpenia, náš prakriž je znakom ladnosti, zdravia, vyrovnanosti, sily, dokonalosti a vesmírneho súladu.

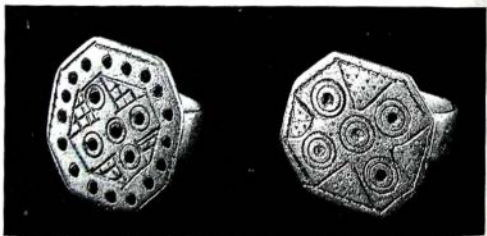
Znaky z pracky, Brezová, prelom 19. a 20. stor. - vták s prakrižom.

Striebomé pečatné prstene so znakmi a nápismi na štítkoch.

Prstene mosadzné, Liptov a Liptovská Lúžna, 19.-20. storočie.

Mosadzné prstene, Slovensko, 19. - 20. storočie.

- Prsteň mosadzný s rastlinným vzorom, Liptov, 19. storočie.

- Vzory z kútnych plachiet, okolie Vajnor, 19. storočie.

Detail vyšívanej zásterky, Jablonica, rok 1930.

Posvätný kruh - čarovné kolo

Ochranný, posvätný kruh patrí k základným prejavom pôvodného slovenského duchovna. Tento ochranný kruh je možné objaviť na vyše tisícročných slovenských vykopávkach - na dne nádob či na soškách duchovného významu. Často je v takomto kruhu umiestnený ďalší symbol - prakriž, teda rovnoramenný križ, spravidla štvoramenný, menej osemramenný, niekedy so zahnutými ramenami, znázorňujúcimi otáčavý pohyb. Obradné miesta starých Slovenov boli často ohraničené kruhovým valom. Je prirodzené, že naši predkovia, podobne, ako napríklad severoamerickí Indiáni, o ktorých je to známe, ale aj množstvo iných, menej známych prírodných národov, mali vedomie akéhosi vesmírneho kruhu. A to nielen preto, pri určovaní času vychádzali z kruhového pohybu Slnka, Mesiaca, Zeme..., a že boli si vedomí kruhových potravinových reťazcov v prírode, pričom sami sa cítili byť ich súčasťou. Poznali aj kruh života, kruh činov a ich dôsledkov - "karmy" (v starej slovenčine sa kruh povie karug, oslava večného života pri pohrebe sa u nás dodnes označuje ako kar, kruhový tanec - karička (takto lepšie porozumieme staroeurópskemu - védskému slovu karma).

Bronzová spona z Púchovskej skaly.

Dodnes pretvára posvätný kruh v nevedomejšej forme, napríklad na našich výšivkách či v iných výtvarných prejavoch, na šperkoch alebo v ľudových tancoch, ktoré sú buď otáčavé, alebo sa tancujú v kruhu (od karičky až po odzemok). Posvätný kruh pretvára však aj vo forme uvedomejšej - využívajú ho napríklad niektorí ľudoví liečitelia a vedmy ako ochranný prostriedok. V dávnej minulosti bola s nekonečným kruhom spojená aj viera v posmrtný život - starí Slováci verili, že po odumretí tela duša naďalej žije, pokračuje v ďalšom živote s iným poslaním. Bežné bývalo spojenie "rodinné kolo", dnes častejšie "rodinný kruh". Ale spoločenské "kruhy" mohli byť aj iné - od tanečného či iného kola ženy a muža až po kolo národa. Takýto "národný kruh" pretrval aj v jednej z povestí, ktorá zdôvodňovala, prečo sa usadili Goráli (Horali, ktorí ináč žijú na úpätiach Tatier) až kdesi na juhu pri gemerskej rieke Rimavici. Podľa tejto povesti sa kedysi všetci Slováci stretli na Kráfovej holi (podozrivý názov, čo?). A keď sa už na tej Kráfovej holi zišli, tak si tam postavili - čo asi - čarovné kolo. Postavili si taký kolotoč, ktorý ich z tej stokrát ospievanej hole rozhodil na všetky strany.

"Čarovné kolo", sa veľmi často zjavuje v čarovných úkonoch a obradoch dodnes, v minulosti sa často označovalo aj ako "kráž". Dodnes je

Črpák severostovenského typu.

chovaní energie nie je v skutočnosti ničím iným, i keď len málo ľudí uvedomuje si jeho skutočný dosah, napríklad aj v duchovnej oblasti. Ak "čarovné kolo" naozaj platí, tak nič na svete v skutočnosti úplne nezaniká, teda ani naše čarovné kolo - náš posvätný kruh.

častým prvkom "dobrych čarov", teda toho, čo nazývame "biela mágia". Na obradných a posvätných predmetoch i v ľudových duchovných postupoch možno niekedy objaviť aj dvojité kolo. Dve sústredené kružnice predstavovali to isté, čo jedna, no znásobovali účinok čarovného kola. Niekedy je krúživý pohyb zobrazený nie ako kruh, ale ako skrutka, teda špirála. V ľudovom umení to možno vidieť na niektorých črpákoch (niektoré majú dokonca slimákovité zakončenie), na starých šperkoch, ale i v výzdobe stromu života, tiež pri tanci karičke („robiť slimáka“). Čarovné kolo je však využiteľné aj v hmotnejších oblastiach - napríklad pri kolobehu surovín a šetrnom obnovovaní zdrojov, ktoré dnes označujeme ako "recyklácia". Nakoniec - i taký zákon o zachovaní

Staroslovenská železná faléra - 8. storočie, Komárno.

Jeden zo strieborných predmetov a okrás 17. stor. - Zemiansky Vrbovok.

Rok

Kruh roka, odvodený od kruhu Slnka a Zeme, nebol v žiadnom prípade najakým hmlistým pojmom ani v dobách predkresťanského kalendára. Náš pôvodný kalendár bol slnečno-mesačný, teda prírodný, pričom čas mesačného splnu a slnovratov vedeli pôvodní duchovní pomerne presne vypočítať. V minulom roku napríklad boli na Morave zverejnené zaujímavé veci. To, že cirkevnicki vodcovia usilovne ničili akékoľvek dôkazy pôvodnej kultúry, ktorú všemožne pošliapávali, je zrejmé. Nezničili však jedno - polohu kresťanských chrámov, ktoré boli postavené na staroslovenských obradných miestach - podobných staroindickým nezastrešeným chrámom, vyznačených len kameným, alebo iným kruhom. A kresťanské chrámy tak nechtiac ukazujú svojou polohou na dôležité sviatky nášho prastarého slnečno-mesačného, prírodného kalendára. Pravdaže, takéto chrámy stoja nielen na Morave, na Slovensku a v iných krajinách je ich taktiež nemálo, málo je skôr pozornosti, ktorá je takýmto záležitostiam venovaná. Niektoré prvky staroslovenského roka sa šírili aj do iných krajín - napríklad slovenský vianočný Kračuň (najkratší deň v roku, oslavujú ho aj potomkovia Keltov, no pod anglickým názvom Shortest day) považujú už dávno za svoj aj Maďari - nazývajú ho karácsony, takisto ako napríklad stredú (szerda). Maďarský národ na dedinách preberal aj slovenské Rusadlie sviatky - voľby turičných kráľov, no Uhorský štát to od roku 1673 spolu s cirkvou razantne zakazoval. Napriek tomu sa to na Ponitri, Považi a inde ešte dlho zachovalo, na Liptove (Sliače) dodnes. Kračuň prebrali aj Rumuni, aj po rumunsky znie tak isto - Kračun.

Ako vyzeral staroslovenský rok? Podobne, ako novoslovenský. Na každý mesiac pripadal aspoň jeden výročný sviatok - buď odvodený priamo od prírodného kola Slnka a Zeme, alebo od hospodárskych prác. A ten sa neoslavoval v žiadnom prípade len jeden deň, veď len taká svadba trvala aj v chudobných rodinách aspoň tri dni. Sviatkov bolo habadej a ešte viac rôznych veselí. Obraz temného feudalizmu, aký máme v dejepisných učebniciach, poslužil na ospravedlnenie celoročnej komunistickej či kapitalistickej otročiny. Človek zrodený a žijúci v pôvodnom duchovne si vyberal prácu aj čas práce a oddychu, samozrejme, v závislosti na prírode. Keď úroda rástla alebo bola zožatá, nejestvovalo žiadne "na panské". Ľudia v týchto pracovných "medziobdobiach" opravovali nástroje, robili podružné práce, ale aj rozjímali, fúbovali sa, chodili na zber lesných plodov, na poľovačku a rybačku, rozduchovali a spievali a hrali a veselili sa viac, ako dnes. Pravdaže, nemali toľko hmotných statkov, nástrojov, ako máme dnes, ale - zdá sa, že boli šťastnejší ako húfy ľudí, ktorých stretávate denne na ulici. Isteže - keď bola vojna alebo nákaza, umieralo sa. Ale - dnes sa neumiera? Aj pred storočiami a tisícročiami boli obdobia mieru a vojen. Ale - deti a ženy spravidla nik masovo nezabíjal - na rozdiel od dnešných "vedeckých" čias.

Slovenský rok bol plný sviatkov a zábav.

("Veda" priniesla zbrane hromadného ničenia). Je dôležité pre človeka ako prirodnú bytosť byť v súlade s ročným obdobím a podľa toho sa správať. Dôvod je jednoduchý - človek nie je pre prírodu súperom. Môže zničiť niektoré živočíšne druhy, svoju rodnú planétu a znečistiť blízky vesmírny priestor, to môže, ale zničí tým seba. Ten, kto nie je v súlade s prírodou a ročným kolobehom, podlieha opotrebovaniu tela a úpadku duše a ducha. Súladnému človeku denný, mesačný a ročný kolobeh nelezie na nervy. Súladného človeka tieto kruhy naopak upokojujú. Veď sú jednou z mála vecí, na ktoré sa možno spoľahnúť. Staroslovenský kalendár je veľmi podobný českému, ktorý je zachovaný aspoň z hľadiska jazykového, nie však v podobe zachova-

ných pôvodných sviatkov. Mesiace boli odvodené, čo je zjavné podľa ich názvov, od prírodných javov v tej dobe sa vyskytujúcich - kvitnutie niektorých stromov, ruja, ľad, žiara - zore, padanie listov...

Niektoré výročné sviatky v slovenskom

PROSINEC - december: Zimný slnovrat - Vianoce

ĽADEN - január : Hromnice

ÚNOR - február: Fašiangy

BREZEŇ - marec: Jarná rovnodennosť - Svätenie jari

DUBEŇ - apríl: obradná orba, výhon oviec a ďalšie jarné úkony

MÁJ - máj: Rusadlie, Turíce - zádušné sviatky (na Ducha). Stavanie májov - voľba dedinských kráľov a kráľovien.

LIPEŇ - jún: Letný slnovrat - Vajano

ČERVENEC - júl: dožinky

SRPEŇ - august: žatva, dožinky

ŽIAR - september: jesenná rovnodennosť, trenie ľanu a konopy

RUJEŇ - október: priadky (a priadkové zábavy), doháňanie oviec do dedín, spojené s odzemkovými a inými tancami - "mitrové" zábavy...

LISTOPAD - november: čarodejné dni

PROSINEC Zimný Slnovrat - Vianoce (pôvodný Nový rok)

Mesiac, hviezdy

U Slovencev sa mesiac tešil veľkej úcte. Dosvedčuje to aj množstvo príveskov - luníc, ktoré boli mimoriadne oblúbené aj po cirkevnom prevrate, i keď cirkevníci často brojili proti prírodnému súladu s mesačným kolom. „Lunice“ ako šperk môžeme vidieť aj v dnešnej dobe. Nosili ich spravidla ženy ako prívesok na krk, ale aj ako náušnice (muži nosili častejšie náušnice kruhové). Na Slovensku boli mesačné znaky ako zdobné a ochranné prvky zachované dodnes, menili sa len niektoré miesta, na ktorých boli vytepané či inak znázornené. Mesačné vplyvy boli považované za blahodarné z hľadiska rozširovania vnímania.

Liaty bronzový mesačikovitý prívesok náhrdelníka s hadími hlavami.

Ľne aj tým, ktorí sa o to nejako zvlášť ncsnažili, no tak, ako môže vedomým prospieť, tak môže nevedomým neprosieť, ak s ňou vedia narábať, čo sa prejavuje tak isto aj dnes. V čase mesačného splnu je prebudené cítenie aj u neprebudených, že často nezvládajú denný kolobeh, ktorý si v čase necitlivosti naplánovali.

Ako je možné, že mesiac v úplnku má taký vplyv na človeka? Predovšetkým nielen na človeka. Aj na iné bytosti - rastliny majú viac vody na spln, preto majú aj väčšiu silu. Táto živa znásobuje účinky rastlinných drog, preto sa liečivé a iné čarovné rastliny je najlepšie na spln zbierať, podľa ľudových zvykov

Mesačný kruh teda v minulosti vnímali nielen ženy, ktorých mesačný čistiaci kolobeh je daný aj pohlavným kruhom. Nakoniec - aj vďaka tomu si ženy zachovali viac vnímavosti ako muži. V časoch prírodnej viery však mesačný kruh vnímali aj muži, napríklad prostredníctvom už spomenutých mesačných spoločenských a duchovných zhromaždení a mesačnej časomieri odvodenej nie od vymyslených čísel v kalendári. Vedmy a vedomci samozrejme vnímali mesačné kolo vo väčšej miere. Ved' pri splne mesiaca zbierali čarovné rastliny (teda liečivé i obradné), pri splne mesiaca vo väčšej miere liečili, rozjímali, predvídali... Pretože počas splnu mesiaca z bytostí viac srší živa. Životná sila sa dostáva mimovo-

majú najväčší účinok, keď sú zbierané v čase splnu o polnoci, na svitani či poľudnie - podľa druhu a ročnej doby ale bez noža a železa, ktoré narušuje živu (prejavujúcu sa aj magnetizmom). Zvlášť na Letný slnovrat - v čase jánskej noci a na slnovratový spln vedmy a veštice zbierali rastliny ako „o dušu“. Dobšinský píše, že keď bol spln Mesiaca, ženy trelí konopu a ľan aj celé noci a tešili sa vopred na mesačný spln. Ale aj na zvieratá pôsobí spln Mesiaca a aj na Zem a na vodu - more sa v čase splnu viac dvíha, je väčší priliv, i odliv. Prečo tak pôsobí mesiac splne? Predovšetkým - nepôsobí v

Pracka, Klenovec, 1923.

čase splnu len Mesiac, ale Mesiac spolu so Slnkom. Mesiac odráža slnečné svetlo. A keď ho odráža v celej svojej nami viditeľnej časti, znamená to, že Matka Zem je práve medzi Slnkom a Mesiacom. Netvorí teda s nimi trojuholník, ale je v jednej čiare - to znásobuje živu na Zemi. Keď sú všetky tri telesá v jednej priamke, a Zem v strede, je zatmenie Mesiaca. Keď je v strede Mesiac, je zatmenie Slnka. To vedeli vedomci v čase pôvodnej viery a poznali presný mesačno-slnečný kalendár.

S ubúdajúcim Mesiacom živu ubúda, no v čase novu je živá opäť väčšia, i keď nie až tak, ako v čase splnu. Po nove sú silové vplyvy opäť menšie a s dorastajúcim Mesiacom dorastá živá až do úplnku.

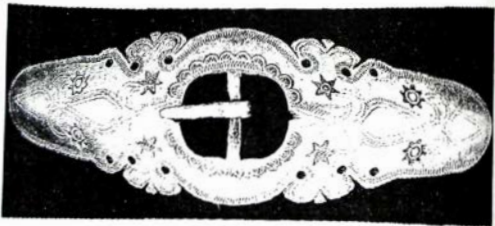
Hviezdy, Zornička

Podľa staroslovenskej viery má každý človek na oblohe jednu hviezdu, keď človek umiera, padá. Tento jav vyzdvihuje aj Štúr - ako odraz vesmírneho vedomia, ako prejav uvedomenia sa vo vesmíre. Zvlášť obľúbená bola u Slovákov hviezda Zornička (ktorá je označovaná aj ako Večernica). Vlastne to ani nie je hviezda, ale planéta, ktorú dnes označujeme ako Venuša. V slovenských piesňach často mládenec vystupuje ako Mesiac, jeho milá ako Zornička. Dve zaľúbené planétky, obraz vzťahu ženy a muža. Mesačné znaky a hviezdy sú vo výtvarnom prejave zachované, napríklad, na prackách širokých slovenských mužských opaskov, to je tiež prejav pôvodného vedomia a viery. Nezvyklé nebeské javy - napríklad kométa - boli

považovane za poslov zmien na Zemi. Podľa farby zory, podľa mesiaca a farieb v jeho okolí, podľa východu a zapadu Slnka vedeli starší ľudia pomerne presne veštiť počasie. V ľudových piesňach je zaznamenaný, napríklad, aj prenos myšlienok a veštenie stavu milovaného človeka v čase vychádzajúceho Slnka, keď sa v prírode prudko prebudza životná sila. Sloveni poznali viacero súhvezdí, zvlášť pozorované bolo súhvezdie Kuriatka, ktoré je dnes známe ako Plejády. Známý bol Veľký a Malý voz, Mliečna dráha. Kosy (dnes známe ako Orion) a ďalšie súhvezdia a hviezdy. O význame Mesiaca v slovenskej kultúre svedčí aj obrad vitania Mesiaca /na splni/, ktorý sa tu už donedávna uskutočňoval

Pracka na opasok, mosadzná, Slovensko, 19.- 20. storočie. Na pracke sú mesačné a hviezdne znaky.

Pracka na opasok, mosadzná, Bojnice, 20. storočie.

Náušnica lunicového typu, hradištná kultúra, Nitra - Lupka.

Náušnica lunicového typu s hroziakovitým priveskom. Veľká Morava, 9. - prvá polovica 10. storočia.

Lunica, Slovensko.

Slnko

Boh slnka - Svorad - v zmysle duch Slnka v tejto kniha už bol spomínaný. V dnešnej dobe je celé Slnko ako bytosť označované jednoducho slovom Slnko - duch Slnka je v dôsledku vyššie tisícročného potlačovania prírodnej viery v úzadi.

Slnko ako bytosť je v množstve slovenských povesti a báji, ktoré sú zachované v okypnenej podobe pod nie celkom presným označením - ako rozprávky. Slnko ako bytosť je oslovované v množstve ľudových piesní, mnohé z nich sú doslova obradné. Od kruhu Slnka a Zeme je odvodený deň, rok, so slnečným kolom súvisia poľnohospodárske práce, ale aj ľudské duševno a duchovno, kolobeh spánku a bdenia - kolobeh rozjímania v bezvedomí a života pri vedomí.

Slnečný symbol - svastika (názov súvisí so slovom Svarog) bol preto spravidla švorramenný, pretože starí Slováci poznali štyri svetové strany označované podľa polohy Slnka - strana ranná - východ (Slnka), strana poludňajšia - juh, strana večerná - západ (Slnka) a strana polnočná (sever). Keďže tento pohyb Slnka a Zeme bol otáčavý, aj slnečný znak bol otáčavý - ramená rovnoramenného križa (zväčša štvor, menej osemramenného) boli preto zahnuté. U Slovenov zväčša v pravotočivom smere, teda ako dva otázniky.

Slnečné sviatky boli azda najviditeľnejšie a najbúrlivejšie. Zimný slnovrat bol čas, keď Sloveni oslavovali návrat Slnka. Vedeli pomerne presne vypočítať deň, keď bolo Slnko najďalej od Zeme. Vtedy chodili po domoch, nosili slnečný symbol, alebo figúrku nového, mladého slnečného boha, Slnka.

Slnečný symbol - otáčajúci sa prakiž - je dodnes zachovaný v jednom slovenskom vianočnom tanci - pastieri skrižia dve bakule s plieškami - ozembudhy do tvaru rovnoramenného križa a točia sa dokola, pričom v strede križa, na bakuliach, ktoré držia vo výške pliec, sedí Starý - maska, ktorá kedysi znázorňovala predkov, alebo priamo ochrancu pôvodna - boha Roda, ktorý mal v sviatkoch zimného slnovratu svoju úlohu. Tento duch predkov, duch pôvodna časom stratil úctu, no zachoval sa aj v pokresťančených podobách, i keď v kresťanskej kolede zjavne Starý by nemal mať svoje miesto. V piesni, ktorá sa pri tomto tanci aj dnes spieva, sú pozmenené slová a "Kristus pán", ktorý má prijať obeť, je zjavne dosadený farármi, ktorí tieto koledy pokresťančili a dodnes udržiavali v tejto forme.

So slnečným kruhom súvisia aj sviatky rovnodennosti - hlavne sviatok v období mesačného splnu po jarnej rovnodennosti - Svätenie jari. Cirkev tento sviatok udržiava podľa pohanského, slnečno-mesačného kalendára dodnes, samozrejme, v pokresťančenej forme - ako Veľkú noc.

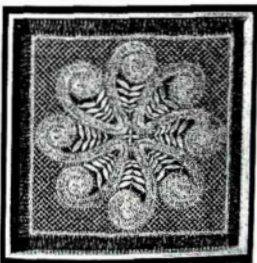
Hlavný sviatok Slnka bol a je letný slnovrat. V našej krajine ho dodnes označujeme v rôznych oblastiach ako Vajanie, Vajané, Vajana, Vajano a podobne. Tento sviatok sa nepodarilo príliš pokresťančiť, i keď naň na-

pasovali Svätého Jána. Slováci po tisícročnom "preonačovaní" sice spievajú "Na Jána - Vajana", ale udržiavajú "pohanské" obrady. Tie, napríklad, ešte v minulom storočí mali také rozmery, že Pavol Dobšinský popisuje štyri ohne (v rámci slnečnej symboliky) rozostavené tak, aby mesto Brezno bolo v ich strede. Tento sviatok oslavujú aj iné prírodné národy. V starých dobách boli najprv obrady, a až potom nastali rado-
vanky. Tie sú zaznamenané ako nevhodný jav kresťanskými kňazmi na našom území vo všetkých dobách, od Rastislava až po dnešné storočie. Slnko bolo nielen znamením tepla a ochrany, ale aj nádeje - o čom sved-
čí aj príslovie "Ešte si úfa svojmu Slniečku".

Slnko ako bytosť bola v starej dobe porovnávaná k žiarivému vajcu, kto-
ré putuje po oblohe, pričom vajce je telo a vo vnútri je žiarivý duch.

Dnes sa mnoho ľudí pokúša využiť aspoň mimoriadne malé zlomky slnečnej
živy (energie) slnečnými kolektormi, čo sa už aj dari. Človek prírodného vedo-
mia však dokáže prijímať a využívať slnečnú silu aj bez prístrojov.

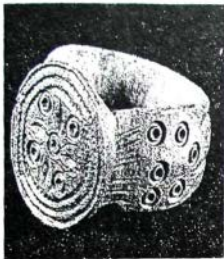
Nakoniec, tak to robia aj zvieratá, a
ešte viac rastliny, tak prečo by to ne-
dokázal vnímavý človek.

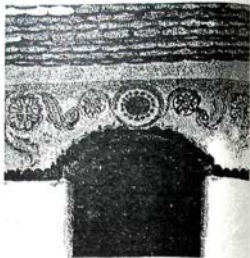
Gemer, 20. storočie.

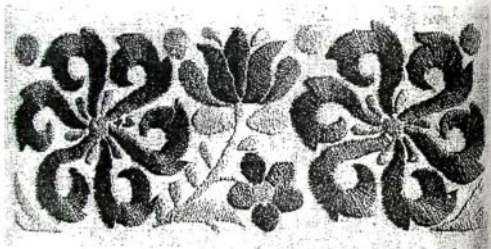
Bronzové falery so zoomorfnou svastikou z Devinskej Novej Vsi /8. stor./.

Prsteň mosadzný, pečatný, Gemer.
19. storočie.

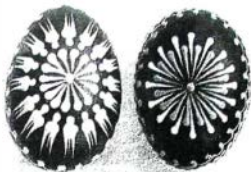
Výzdoba brány, Slovácko / Moravsko,
20. storočie.

Výšivka, Jablonica, 19. - 20. storočie.

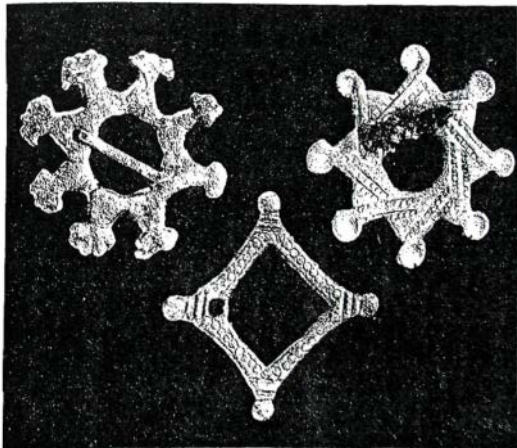
Lyžica.

Voskované kraslice.

Kraslice oblepované slamou.

Bronzové spony šiat /13. a 14. storočie/.

Bytosti

Slovo bytost' súvisi so slovom byť. Slovo stvorenie, ktoré používame ako rovnoznačné, súvisi so slovom tvor, tvoriť. Ak to, čo je, bolo stvorené, oba výrazy možno použiť ako rovnoznačné.

Bytosti v pôvodnom vedomí boli nielen ľudia. Bytosti, to boli a sú aj zvieratá a rastliny, čo je takisto zjavné. Ako sme už spomenuli, za bytosti boli a sú považované aj Zem, Slnko, Mesiac, ale aj hviezdy. Napríklad Zornička je zvlášť častá osoba v našich rozprávkových povestiach. Ľudia cítili silu, živu planét a hviezd, poznali aj ich účinky, i keď nie sú zaznamenané tak ako v gréckom pantheonu, podľa ktorého sa dnes mnohi riadia a horoskopy v ich živote nakoniec zaberú viac času, ako samotná životná cesta, čo pôsobí scestne.

No nielen vesmírne planéty, ale i predmety majú podľa pôvodného vedomia dušu a ducha. Isteže, keďže duch a duša sa prejavuje životnou silou - živou tá je v každom predmete, dokonca aj v tom, čo dnes označujeme ako "atóm", všetko môže mať dušu či ducha. Teda nielen prameň rieka, ale aj lavička. Nielen strom, ale i kameň. Niektoré kamene boli dokonca vzhľadom na svoje duchovné vyžarovanie Slovenmi obradne uctievané (u nás sa zachovalo napríklad sťahovanie bolesti hlavy a liečenie kameňmi). Nie je to tak, ako tvrdia niektorí čiastoční znalci pôvodnej viery, že naši predkovia verili v to, že len niektoré stromy a niektoré skaly môžu mať dušu - a tie uctievali. V skutočnosti je to trochu ináč. Počas obradov naozaj uctievali len niektoré stromy či kamene, prípadne sošky niektorých zvierat, ale - obrad je len slabý odlesk celej viery, obrad slúži len na upozornenie, na upútanie pozornosti, na naladenie, na to, aby človek bol schopný vnímať ucelenú skutočnosť, nielen jej útržky, upozornenie na celé kolo javov. Preto bytosťami boli všetky živé aj zdanlivo neživé predmety so svojimi duchovnými a duševnými nábojmi, so svojou silou. Hmotárska veda označuje túto prírodnú vieru ako animizmus. Teda animizmus je to, čo dnes mnohi meštiaci krvopotne hľadajú v Afrike, i keď zrozumiteľnejšie by sa to mohli dozvedieť počas rozhovoru s nejakým starým bačom alebo bylinkárkou z tejto krajiny.

Pôvodné vedomie však zahŕňalo aj bytosti, ktoré zdanlivo nemajú telo. Napríklad prírodných duchov - bohov. A to nielen tých, ktorých sme spomenuli, ale iné bytosti božské - teda i démonické, lebo slovo déva je v staroeurópskych jazykoch označením pre božskú bytosť. Má súvis napríklad aj so slovom děva, diva, samodiva - označením nielen pre dievčatá, ale i pre čarodejné dievčenské bytosti, vily. Vily ako čarovné bytosti boli v pôvodnej viere prejavom úcty k čistej ženskej podstate. Verilo sa aj to, že ak muž utancuje vilu, bude z nej dobrá manželka, čo poukazuje na skutočnosť, že ako vila mohla byť chápané aj dievča, ktoré má silné čaro osobnosti. Ako tancuje vila? Ladne, ako človek v hlbokjej meditácii - nehučne, "ani tráva sa nehýba"... Akú má vila schopnosť? Dať človeku, ktorého si zvolí, čarovnú silu...Nemožno vyľúčiť,

že vily boli jednoducho dievčatá, ktoré sa v lesoch učili vnímať a uskutočňovať niektorých duchovných činnosti, samozrejme, v duchu pôvodnej viery. To nie akiste jediný dôvod viery vo vily, ktorá u Slovenov svedčí o výraznej úcte k nežnosti. Nakoniec, vily sa často spájajú s výsostne ženským živlom - vodou (vodné, riečne, jazerné vily...) Zaujímavé sú zmienky zo slovanských oblasti o poľných vilach, ktoré tancujú na poliach v kruhu a vytvárajú tak akési obilné kruhy... (žeby aj dnes?). Jednoduchý môže byť aj dôvod viery v lesných mužov, ktorí sa prejavovali tým, že chodili v zanedbanom šatstve, s dlhými vlasmi zelenej farby (s napadaním listím), ktorí kladú ľuďom ťažké otázky. Ak ich človek uhádne, privodi mu to šťastie... V lesoch mohli žiť a aj žili v ústrani mnohi vedomci, ktorí sa mohli prejavovať práve takto...

Čarodejné bytosti boli spravidla podobné alebo totožné na územi všetkých slovanských kmeňov, na kraji slovanských území boli podobne, ako božstvá, ovplyvnené susednými kultúrami, alebo do nich zasahovali.

V ľudovej slovenosti možno nájsť desiatky rôznych rozprávkových bytosti, (i keď ich korene často vyplývajú zo skutočných bytosti a pomerov v časoch pôvodného duchovna). Akiste je vhodné aby ich spoznali nielen dnešným autorom „fantasy“, ktorí zatiaľ oveľa lepšie poznajú germánsky ako náš panteón. Sloveni poznali akýchsi domácich ochrancov - duchov domácností - k tým patrili domáci bôžikovia. V každom dome bol nejaký ochranca, ktorí mal vlastný kútik (predstavovala ho drevená soška), ale napríklad aj Gazdičko (pomocník v hospodárení). Veľmi starý názov je napríklad Domovik - ten podľa starej viery mohol byť prevtelený do hada, zväčša užovky. Tento had žil v tesnej blízkosti domu a bol prísne chránený). Nositeľom domáceho ducha mohla byť aj lasica. Z nedávnych dôb sú zmienky o Humníkovi (škriatok žijúci v humne) alebo Kikimore (robi nezbedu), Rarachovi a množstve ďalších bájných bytosti. Z dnešného hľadiska môže viera v tieto bytosti pôsobiť povážlivo. To však neznamená, že by nemala svoje účelové jadro. Napríklad Domovik - ochranca domu, duch domácnosti mal ako „duch miesta“ a rodinný strážca dôležitú spoločenskú úlohu, ktorá sa prenášala kladne do spoločenského vedomia.

Poznáme však i zlomyseľné a strašidelné bytosti, ktoré skúšali odvahu a pohotovosť ľudí, napríklad upír, vlkodlak, mátohy, mory... Ich pôsobnosť bola obmedzená - ľudia silnejšieho ducha, ktorí boli často hrdinami našich rozprávok, sa ich nebáli a napríklad aj z čertov (ti sú však z privezenej kresťanskej mytológie) si robili neraz posmech. Niektoré z nich mali nesporne skutočnú, ľudskú podobu, ako napríklad strigy - čarodejnice, ktoré sa vedia prenášať ovzduším. Čarodejnice mohli byť tak, ako v rozprávkach - pre človeka nebezpečné, ale neraz i nápomocné. Verilo sa, že tieto bytosti chodia tak, ako iní duchovia, svojím duchovným telom cez komín, aj preto na kominoch starých domov sú dodnes prakriže, šikmé križe a iné čarovné znaky. Aj v prípade tejto povery sa na Slovensku možno stretnúť so zhovievavým prístupom k týmto „strigám“ - napríklad podľa povier a čarov z minulého storočia zozbieraných Dobšinským

(Slovenské obyčaje povery a čary) bolo pomerne časté i privolávanie strlg, akoby zo zvedavosti, pričom sa ten, kto privolával, chránil krážom (ochranným kolom nakresleným okolo seba). K týmto „čarovným putovaniam“ dopomáhali podľa záznamov aj „čarovné masti“, čo boli spravidla masti s výťažkami niektorých rastlinných drog (podobné masti a oleje používali Starí Gréci - aj v spoločnosti ako osviežujúce a meditačné pomôcky).

Ako bytosti lesa sú známi duchovia stromov a iných rastlín, lesní duchovia (divý lesný duch Lesovik, tatranský lesný duch Boruta), lesní muži, lesné víly - divoženky (ich kráľovná samodiva, prsnatá lesná vila Mamuna, nebezpečná Grgalica) čarovná bytosť Premieň... Mnohé povesti a rozprávky vychádzajú zo skutočných pomerov - les bol najčastejším miestom pôvodných duchovných obradov, ale i bydliskom pútnikov, vediev, vedomcov, a iných ľudí. Buď ako prirodzené miesto na rozjímanie, alebo aj ako následok nevedomých cirkevníkov, ktorí boli pôvodcami vyobcovania týchto predstaviteľov pôvodnej viery. Za podpory nám cudzieho uhorského, či rakúskeho štátu usilovne vykresľovali ako netvorov. K nim patrili vedmy, vedomci, niekedy označovaní aj ako čarodějníci, ale i hádačky - sudičky. Z týchto žien, no nie je vylúčené, že aj z ich žiačok - dievčat, mohli vzniknúť povesti o čarovných bytostiach sudičkách, ktoré sú predstavované ako víly.

Mnohé z menovaných bytostí boli však známe i pred kresťanstvom, i neskôr, a to ako bytosti bez hmotného tela.

Sloveni ich vnímali napríklad ako duchov ľudí, ktorí už opustili telo, teda zomreli, no ešte sú v blízkosti svojho predchádzajúceho pôsobenia a keďže nestihli uzatvoriť svoj životný kruh, konajú po smrti. Hlavne prvý mesiac či o niečo dlhšie po úmrtí sa podľa starej viery duch ešte zjavoval v okolí svojho predsmrtného pôsobenia. Sloveni a Slovenky vystrojili po roku ďalší pohrebný obrad - ďalší kar (kar súvisí so slovom karug, čo je staroslovenský názov pre kruh). Na tomto - druhom kare sa uskutočnila rozlúčka s duchom a dušou človeka, ktorý bol posledný krát s blízkymi, ak dovtedy zotrval, bol vyvolaný a teraz, na pohrebných obradoch, tancovačke a na hostine sa s ním rozlúčili poslednýkrát. Predtým ho však vnímali ako ducha, ak sa im zjavil, čo mohlo byť

Črpák, okolie Banskej Bystrice - detail
- dvojhlavý drak / ako v Mezopotámii.../

pôvodom povier vzniku niektorých z bájných a rozprávkových bytostí.

Jednou z dnešných najznámejších čarovných bytostí je drak - spravidla záporný hrdina, ktorý v rozprávkach robí zlobu. Podľa pôvodnej viery bol drak zosobnením sily - priaznivej či nepriaznivej, to záležalo na človeku. Možno ho nájsť i na starých šperkoch. No človek, ktorý mal dobrý prietok živy, tiež mohol byť označený ako Drak, napríklad ako v knihe "pohana" Dobroslava Chrobáka

Drak - staroslovanské kovanie, 7.-8. storočie.

Drak sa vracia. Drak teda nebola v zásade zlá bytosť. Skôr naopak, keď bol častou ozdobou staroslovenských praciek na opaskoch či na ich nákončiach, na kónských postrojoch či iných umelecky zdobených predmetoch. Slovo drak súvisí so slovom dravý, ale aj so slovom dar a drahý. Zachovaná je napríklad slovenská ľudová povesť, v ktorej hlavným hrdinom je Dragomir. To je meno. Prastaré, plné sily.

Z ľudovej slovenosti sú známe bytosti Zeme - runy, škriatkovia, bytosti vody - rôzne víly - riečne, jazerné i morské, tiež vodníci. Bytosti vzduchu - rôzne vetry, vánky, smršť, metelica, oblačné víly, draci. Ale aj bytosti ohnivé - rarach (rarášik), svetlonos...Zaujímavý je aj Kráľ času (spomínaný v rovnomennej ľudovej povesti zaznamenatej Dobšinským), alebo napríklad Kračúň, najkratší deň v roku, v jednej z ľudových povestí, ktoré zozbieral Dobšinský, dokonca ktosi chytil za nohu Deň. Bytosťami mohli byť, ako sme spomenuli, aj predmety. Poukazujú na to píesne, v ktorých sú predmety živé, prípadne rozprávky, v ktorých je živá vrba, palica, lavička, ale i vrch, studňa, prameň a iné so živými súvisiace veci. Za bytosti boli považované aj božstvá. Niektoré sa zachovali v ľudovej slovesnosti zachovali ako Bohyňa, Bôžik alebo Kamenný boh. Zaujímavá je tiež v slovesnosti zachovaná bytosť „madra“, ktorej meno by mohlo byť v súlade so staroslovenskými (ale aj indo-perzskými) slovami mantra, mudra, ženskou podobou slova „mudrc“.

Dnes mnohí si predstavujú život tak, že keď je človek najsilnejší tvor širokoďaleko, nad vzťahom k iným bytosťam si netreba lámať hlavu. Je to slaboduchý a tupý prístup. Mimochodom, vôbec nie je isté, či je človek širokoďaleko naozaj najsilnejším tvorom. V súčasnosti je mimoriadne dôležitý v'ťah človeka nielen k prírodným živlom, ale aj k bytosťam rastlinám a zvieratám. Ako to bolo včera?

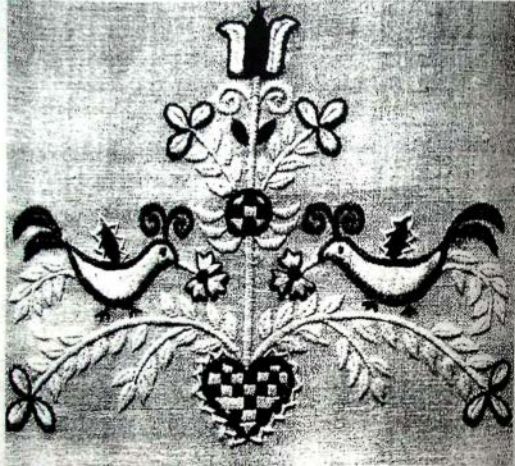
Rastliny

Rastliny majú hmotné telo málo pohyblivé, preto ich niektorí za bytosti dnes už ani nepovažujú. Zhonom otupení ľudia so zakrpatenou vnímavosťou akoby neverili, že rastlina rastie, že žije, ako keby neverili, že rastlina má určité vedomie, i keď nie také, ako oni (našťastie). Rastlina síce cez deň mení svoj tvar, aby zachycovala slnečné lúče, ale asi nie až tak rýchle, aby si to všimol uponáhľaný človek. Uponáhľaný a ukričaný človek (teda "výkvet" dnešnej spoločnosti) si nevšima tých, ktorí sa neponáhľajú a nekričia.

Živa rastlín

Naši predkovia vedeli, že každá rastlina na svete je dôležitá. Vedeli tiež, že každú bylinku môže aj človek využiť, ak ju nežymelne nezničí. Zaujímavé je, že na východnom Slovensku i v Poľsku sa ako „skura“ označuje nielen koža človeka a zvieratá, ale aj kôra stromu. Citový vzťah k rastlinám človeku od dávna pomáhal aj priamo, bol zdrojom životnej sily, no nie ako jednostranný zisk, ale ako obojstranné spolužitie. Veci duchovné pritom súvisia s vecami hmotnými, ako vždy. Pohyblivé tvory (zvieratá a človek) spolu s málo pohyblivými (rastlinami) a takmer nepohyblivými (nerastami) tvoria duchovno-hmotné kolo. Napríklad - človek zje ovocie zo stromu alebo zeleninu. Potom ho vykalki. Výkal spadne do trávy, časť spolu s vodou vsiakne do zeme (časť zožerú červiky, z ktorých časť odletí, alebo odkráča ako hmyz) niekedy červiky uschnú a rozložia sa spolu s výkalom. To vsiakne do zeme a odtiaľ sa spomenuté živiny, ktorými človek opovrhuje, dostanú k rastlinám, ktoré ich strávia. My zase potom strávime časť rastlín. Jestvuje aj podobné vzdušné, plynné kolo: človek vydychuje kysličník uhličitý. Ten prijímajú rastliny a vylučujú kyslík. My kyslík vdychujeme a vylučujeme kysličník uhličitý a tak sa to opakuje. Súčasne s takými hmotnými kruhmi však jestvujú aj kruhy duchovné: všetky tvory majú živu - životnú silu (hmotárski vedci už dnes vnímajú ako jemnú elektromagnetickú či gravitačnú silu). Dávni Slovenky a Sloveni - Slováci to vedeli aj bez hmotárskej vedy. Vedmy a vedomci vedeli aj o spriaznenosti človeka a rastlín aj na duchovnej duchovnej úrovni. Vedeli, že sila človeka môže rastlinu osviežiť a sila rastliny môže osviežiť človeka. Keď tomu niekto neverí, môže si to odskúšať - vyhladnúť si v byte kvet, ktorému sa nedarí, i keď má dosť dobrej pôdy. Takýto kvet stačí poľutovať, prihovoriť sa mu, prípadne zatancovať okolo neho (najlepšie je prlíš sa ho nedotýkať) a kvet sa preberie (ak ho polievame). Môžeme aj inak duchovne ho "pohnojiť" - napríklad vyrozprávať sa mu. Je množstvo slovenských ľudových piesní, v ktorých sa takto ľudia rozprávajú s kvetmi. Poznám veľa prípadov, keď vnímaví ľudia takto spolužívajú

s kvetmi a aj im to dodáva silu. No a také spoliuzitie bolo aj vo veľkom. Sloveni cháпали posvätnosť rastlín. Snáď najuctievanejším stromom bol dub (pri duboch často vzývali Perúna), zdá sa, že pred kresťanstvom bol uctievaný častejšie ako lipa. Dub je strom prevažne mužskej podstaty (podobne, ako Perún je mužskej podstaty). Preto aj tieto slová sú mužského rodu. Mužská podstata sa prejavuje usmernením sily smerom von. Preto od dubu možno prijať silu, ktorá je pre strom nadbytočná, možnože aj nevhodná, no na človeka pôsobí blahodarne. Aj psychotronici vedia, že v dubovom poraste sa dobre medituje. No a naši predkovia to nielen vedeli, ale aj robili. Dokonca niektorí farári sa na Slovensku naučili modliť a rozjímať v dubine, podľa pohanských zvykov, ktoré pretrvávali na dedine. Človek, ktorý priveľa času trávil v dubine, sa označoval ako "zadubený" (v našej krajine je to dodnes veľmi častý prívlastok). Alebo podobný zvrät - dubiť - zmysle rozjímať. Pri dome si na strednom Slovensku ľudia sadia jasene, pretože do jaseňov nebijú blesky - mužská podstata smeruje k ženskej podstate, preto hromy tak často perú do vrúb. Vrba je totiž strom prevažne ženskej podstaty. Na rozdiel od duba je vhodná skôr na sťahnutie sily. Keď má človek *prebytok nevhodnej sily, nepriaznivej, nevyrovnanej*, ľahko sa jej môže zbaviť pri vrbe. Preto sa ľudia chodili vyrozpávať k vrbe. Poznáme ten zvrät - "a čo som ja duťá vrba?" v zmysle "a prečo sa mi každý žaluje"? V období svätenia jari sa z dôvodov očistenia živy chodili dievky *česať k vrbe, aby mali dlhé a bujné vlasy. Aj pýtali si muža, ak potrebovali: "Vrba, vrba, daj mi muža, červeného, ako ruža..."*. Vrbové prútie s očistnou a ochrannou mocou sa používalo tiež na Svätenie jari - v korbáčoch (a používa sa dodnes), dievčatá nosili kúsok jelšového drierka s podobnými účinkami. Ochrannú silu predstavoval aj cesnak - proti "upírom" a nepriaznivým silovým vplyvom, pričom cesnak sa dodnes užíva proti črevným parazitom a niektorým mikroorganizmom. Na Spiši sa ako ochrana pred nepriaznivými silami používali konáriky trnky. Svrab tu liečili černicami. Na zapudenie hmyzu sa používala jelša a červená muchotrávky. Niektoré rastliny je dobré poznať ako „vyslovene neliečivé“ - hlavne pre neznalé a „všežravé“ deti je nebezpečný ľufkovec zlomocný či tis (predovšetkým plody). Tis mal však i využitie ako ochranný prostriedok. Spolu s jaseňom a svibom sa požíval aj na výrobu lukov a šípov. Niektoré rastliny boli spájané s ľubosťou - napríklad smrek, odvary z ľubovníka či mandragory taktiež nie sú v tomto smere neznáme. Niektoré rastliny boli využívané na vyvolanie dočasnej neplodnosti, iné ako afrodiziaká (rosnička okrúhlostá) a na zabránenie tehotenstvu (buk, menej dub). Z rastlín sa často vyrábali prírodné farbivá - aj v tomto storočí napríklad hojne využívali huby, cudzopasiace na ovocných stromoch - hlavne jabloniach, na farbenie koži. Podobný účel plnili aj niektoré kôry (dubová kôra) alebo orechy, ktoré sfarbovali svetlé vlasy na tmavohnedé či hnedočierne. Jestvovala kopa rôznych rastlín, ktoré mali v pôvodnom vedomí a viere zvláštne postavenie. Vráťane húb a bylín, ktoré dnes mnohi označujú ako drogy, vrátane rastlín, z

Strom - kvet života. Vyrastá zo srdca - znaku Lady a ľúbosti. V strede je prakriž /svastika/. Na stranách príznačné dva vtáky. Častkov, 19. storočie.

ktorých odvar, masť či dym po spálení bol využívaný pri duchovných obradoch. Čo sa týka rastlín dnes chápaných ako drogy - na liečebné účely Slovenci a Slováci používali napríklad i konope, aj vo forme odvaru. Konope sa používalo i na "čarovné" účely - Jánošík nosil drievko s omotanou konopou, v inej slovenskej povesti mládenec sa vyšplhá po konope do neba, potom sa však vráti, pieseň „konopa, konopa, zelená konopa, ktože mi dnes večer na dvere zaklopá" môže byť pozostatkom jedného z početných vešteckých obradov. Bolo to však konope s podstatne nižším obsahom „účinnej drogy", ako konope indické. Proti chorobnej dráždivosti sa používal makovicový odvar). I keď naši predkovia nepoznali fajčenie cigár či z fajok, pri niektorých obradoch vdychovali dym z niektorých rastlín (menoval ich by mohlo byť nebezpečné vzhľadom na množstvo pôžitkárov posadnutých drogovou vlnou v dnešnej spoločnosti). Samozrejme, takéto postupy boli bežné aj u iných národov, od pohanov ich prebrali aj kresťania, ktorí podobne, ako starí žreci, spaľujú počas svojich

obradov rastliny a lesnú smolu, i keď iného zloženia, čím urýchľujú naladenie seba či iných ľudí na stav zvýšenej vnímavosti a prietoku živý. More rastlín, o ktorých by bolo možné písať, je však v tejto chvíli nepodstatné. Podstatné je, že všetky rastliny boli posvätné (čo je pochopiteľné, keďže všetkými rastlinami prúdi živa), a to je dokázateľné aj jestvovaním posvätných lešikov. To neboli vybrané rastliny, to boli všetky rastliny, ktoré rástli, ktoré sa tam vysiali, ktoré tam žili a medzi nimi aj milióny ďalších živých tvorov, od hmyzu až po vtákov a cicavcov. Koľko múdrosti spočíva v pochopení prirodzenosti. Dnes zisťujeme, koľko škôd sme urobili v našich lesoch, keďže sme dovolili vyrúbať pôvodné porasty a nasadiť často len jeden druh stromov, ktorého drevo dodnes nespracované vyvážame za smiešny peniaz, pretože výrobky z neho vznikajú až v zahraničí. A na mnohé takéto škody minulosti dôjdeme až v budúcnosti. Narušenie posvätného kruhu rastlín našich lesov má pritom škodlivé účinky nielen a rastliny, zvieratá, počasie a Matku Zem, ale aj na ľud! A to sme na tom ešte o dosť lepšie, ako mnohé iné národy tohoto dnes kupčiarkeho a otupeného svetadielu, i keď mnoho našich detí sa nemôže poriadne nadýchnuť kvôli duchovnej zadbenečnosti svojich rodičov.

Bylinkárstvo

"Niet takej zelinky, ktorá by nemala účinky", takéto slovenské ľudové príslovie sa zachovalo spolu s našimi bylinkármi až dodnes, a to napriek socialisticko-materialistickému (ale aj kapitalisticko-materialistickému) tlaku modernej medicíny, ktorá bylinkárov vytrvalo potláčala. Nie však len vďaka novým poznatkom, ktorými opodstatnila používanie často veľmi škodlivých a nebezpečných chemických a biologických liekov aj vtedy, keď je možné používať neškodné a nespočetný krát overené prírodné lieky. Bylinkári boli často potláčani aj za pomoci skrytého či otvoreného násillia. Potláčali nám ich predtým i z náboženských dôvodov, napriek tomu, že kresťanskí kňazi sa snažili preberať a aj preberali znalosti o ľudovom liečiteľstve od "pohanov". Komunisti zase z ľudového liečiteľstva prebrali len hmotársku časť, i keď dodnes nikto rozumovo uspokojivo nevyriešil ich otázky - prečo má tá a tá rastlina práve taký a taký účinok. Tvrdé údery uštedrujú liečiteľstvu a bylinkárstvu kapitalisti. Pretože keď si niekto v čase vybudenej živý vyjde na bylinky a nazbiera si ich zadarmo na niekoľko mesiacov, na tom by obchodníci s liekmi nič nezarobili. Podnikaví podvodníci s liekmi najprv rozbili náš trh s liekmi a potom tu vtláčili svoje predražené, často menej kvalitné lieky. Na tom si, samozrejme, dobre namastili vrecká. A z týchto peňazi si zaplatili reklamu, podľa ktorej sú prírodnými liekmi nie rastlinné oleje, odvary, zápary a maceráty, nie vhodné použitie štyroch živlov a prečisťovanie a rozprúdenie živý - životnej sily, ale "prírodnými liekmi" sú ich predražené zakysnuté brečky s udusenou živou, ktoré sa vajú odneviemkedy v umelohmotných obaloch.

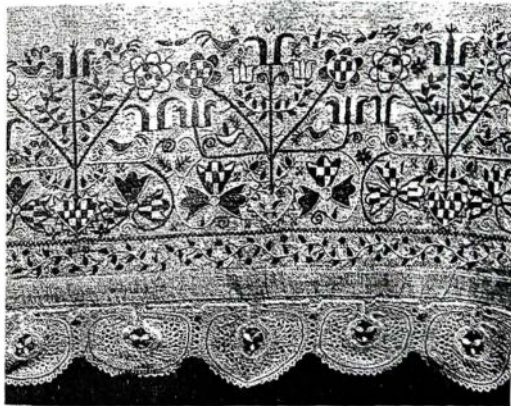
Bylinkárstvo malo dve strany zároveň, malo dve neoddeliteľné tváre. Nielen účinná droga bylínok (droga súvisí v starom jazyku so slovom dar) bola pre liečbu dôležitá. Ale aj jej sila, jej živa. Preto sa podľa starých aj dnešného ľudového bylinkárskeho učenia rastliny zbierajú vtedy, keď je živa zvlášť vybudená, napríklad na mesačný spln, na letný slnovrat a podobne. Vedomie o žive životnej sile rastlín dokladajú i ľudové spôsoby zberania - nebolo prípustné zbierať liečivé a iné čarovné rastliny železným nožom, ktorého sila (magnetizmus) by zničila, alebo narušila rastlinnú živu. Preto sa doporučovalo trhanie prstami, výnimočne aj zubami alebo pazúrikovým či kosteným nožom...

Bylinkárstvo teda súvisí nielen so silovými účinkami rastlín, ale aj so stravou. Niet častejších vzorov v našom dnešnom ľudovom umení, ako vzory rastlinné. Z nich najčastejším je pravzor stromu života - staroeurópsky vzor, ktorý je výtvare príbuzný medzopotámskemu stromu života. O tom svedčia aj dva vtáky na oboch stranách stromu, ktoré možno dodnes vidieť napríklad na našich výsivkách. Strom života sa síce časom zmenil na kvet života, keďže na jeho vrcholci pribudol kvet (prípadne aj v iných častiach), význam sa však nezmenil. Nie náhodou je tento znak zachovania životnej sily (rodu, ale aj bytosti) znázorňovaný často na chrbáte kožuchoch - kmeň, či stonka kvetu je na chrb-

Motývy stromu - kvetu života. Dva vtáky na stranách zobrazovali už od dob starej Perzie. Častkov, 19. storočie.

tíci - na rieke životnej sily ľudskej bytosti. Strom života sa v našich zvykoch uctieva na Vianoce, na Svätenie jari a hlavne na Rusadlie - Turíce ako máj, ale taktiež napríklad pri stavbe nového domu bola vztýčená najčastejšie vība (ktorá veľmi rýchle rastie), prípadne iný stromček či ratolesť. Ratolesti - konáriky sú používané ako čarovné pomôcky taktiež v každom pôvodnom sviatku - od Svätenia jari až po dožinky. Veľkonočné halúzky zo zvykov Svätenia jari prebrali aj cirkevníci v kostoloch. Farári na východnom a strednom Slovensku (a je celkom možné, že aj na západnom) napríklad posväcovali aj konáriky brezy, ktoré ľudia zanovito zapichávali ako ochranu do ľanu, čo je taktiež zjavne pohanský zvyk. Čerstvé halúzky a kvety nesmeli chýbať ani na svadbe, na pohrebe. Pri slovenských pôvodných obradoch zvlášť časté boli ratolesti rakyty či inej vīby, brezy (na ochranu dievok), jelše, jarabiny, šípového kra, lipy, liesky, bazy, duba, javora, buka i iných stromov - niekedy má čarovný význam i horenie určitého druhu dreva (dub, buk, jedľa). Nezriedkavé je aj zobrazovanie niektorých plodov - napríklad žaluďov (plody duba - stromu zasväteného Perúnovi), ktoré sú výzdobou staroslovenských i novoslovenských kovových šperkov, podobne, ako listy duba. Sloveni podobne, ako Kelti, uctievali aj imelo - vždyzelenú popínavú rastlinu, ktorú možno dodnes objaviť ako čarovnú

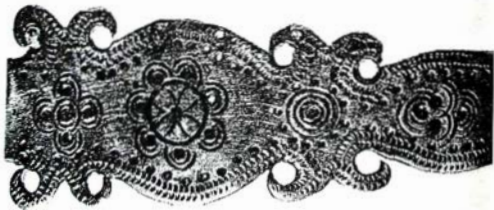
Zakončenie kútnej plachty, Holič, druhá polovica 19. storočia.

Gombiky mosadzné s rastlinným ornamentom, Slovensko, 19. storočie.

Kvet života na chrbte mužského kožuška /Gemer, 1. polovica 20. storočia.

Mosadzná ozdoba na remene a nohavice, Martin, 20. storočie.

rastlinu s ochranným poslaním u babiek na vianočnom trhu. Na Rusadlie - Turíce sa v súvislosti s uctievaním duši mŕtvych predkov využívali halúzky šipového kra. Na čarovné účely (napríklad pri veštení) sa používalo i jablko - podobne, ako v staroeurópskych kultúrach (podstatné bolo zahryznutie či rozkrojenie). Možno aj preto bolo v kresťanstve jablko vyhlásené za plod, ktorým bol zvedený Adam. V slovenstve však takéto „hriešne“ výklady nijako neplatili a darovanie jablka milému sa považovalo za akési nepriame vyznanie lásky (aj v piesni „Červené jablčko vo vrecku mám, koho rada vidím, tomu ho dám...“). Rastliny sme však oddávna používali ako hlavnú potravu. O tom však v inej časti tejto knihy, ktorá je označená ako Strava.

Výšivka. Kompozícia zo stuhy k čepcu, okolie Prievidze, pol. 19. storočia.

Zvieratá

O tom, že zvieratá boli v čase prírodného vedomia pre našich predkov živými tvormi s dušou a duchom, by bolo zbytočné pochybovať. Dodnes sa vnímavejší ľudia so zvieratami rozprávajú. Sloveni vedeli, že zvieratá sú vnímavé, v mnohých smeroch dokonca viac, ako ľudia. A že zvieratá myslia, i keď nie tak, ako človek, teda že majú určité vedomie. Dnešné presvedčenie, že zvieratá nemyslia, len pudovo konajú, by z hľadiska vnímavého tvora mohlo byť vzťahnuté aj na človeka. Ten predsa tiež koná pudovo. A že človek "abstraktne premýšľa", že má predstavivosť? Zvieratá tiež majú predstavivosť a využívajú ju často v iných oblastiach, ako človek. Zvíra má tie isté pochody ako človek, len človek má niektoré z nich viac vycibrené, iné pre zmenu zakrpatené. Ak by mal mať človek právo robiť, čo sa mu zachce, so zvieratami len preto, že dokáže lepšie premýšľať, tak to by sme mohli v pohode vyvráždiť ústavy s ľuďmi mdlého ducha, ktorí majú neraz slabšie rozumové schopnosti, ako vyvinutejšie druhy zvierat. Ale neurobíme to. Prečo? Lebo cítíme, že to nie je správne. Zvieratá však necítíme, tak, ako kedysi necitili niektorí otrokári otrokov. V časoch prírodnej viery ľudia vedeli, že zvieratá sú tiež tvory hodné porozumenia. Dokonca sa od nich mnohé veci učili (dodnes sú mnohé podoby rozjímania (nielen) v joge odvodené od pozorovania zvierat). Ľudia s neotupeným vnímaním vedeli a vedia, že každé zvíra má dušu a ducha, i keď duch nie je tak vyvinutý, ako ľudský.

Prečo boli teda niektoré druhy viac uctievané? Jeden z dôvodov je ten, že v prírodnom spoločenskom vedomí predstavovali zosobnenie určitých vlastností, v prírodnej spoločnosti cenených.

Orol, ktorého Sloveni uctievali, bol symbolom zvrchovanosti. Goralí nosia na klobúku dodnes orlie pero, na východnom Slovensku sa našla staroslovenská píšťalka z prvého tisícročia - z orlej kosti. Na Slovensku dodnes prírodní ľudia prechovávajú k orlom úctu a mnohí duchovní Sloveni chodia dobrovoľne strážiť na jar ich hniezda.

Sokol je ospievaný v desiatkach našich piesni. Často sa oslovovali mládenca ako sokol, niekedy v piesni sokol vystupuje aj ako posol slova. Sokol bol stelesnením bystrosti, zvrchovanosti, vŕtkosti, divokosti a krásy. Sokol bol tiež vtákom zasväteným Perúnovi.

Had hral v slovenskom duchovne tiež veľmi dôležitú úlohu. Hada často považovali za vtelenie domáceho ochrancu, najčastejšie bola za hada-domovíka považovaná užovka (v starom jazyku tiež jaga). Takýto had-ochranca domu bol prisne chránený, sú zmienky o tom, že mu dávali do misky mlieko, alebo že jedol kašu s deťmi. Had bol spájaný s nesmrteľnosťou, ale i s prevteľovaním, čo do istej miery súvisí aj s jeho schopnosťou lienť sa. Starí Slováci v predveľkomoravskej dobe používali s obľubou na opasku pracky s vyobrazením dvojhlavého hada, tento znak sa našiel aj v Egypte a starej Perzii. Hada

možno nájsť dodnes ako najčastejšie zobrazenie na stredoslovenských črpkoch, pričom často má na hlave korunku - symbol sily a zvrchovanosti a ochrancovstva (koruna od slova karug - kruh). Vo filme Drak sa vracia iste mnohi videli kúdel, vystrúhaný z dreva, s vyobrazením hada používal sa ako zobrazenie pohlavného slubu. Hada je aj vyobrazením hadej sily - meditačného postupu, pri ktorom sa využíva pohlavná sila. Dvojhlavý had môže znamenať splynutie sil ženy a muža v jednom bode. V slovenských bájach a povestiach vystupuje aj had-drak, takisto, ako v mezopotámskom duchovnom učení a takisto sa had používal pri veštení a čarovaní (odtiaľ slovo „hádať“, „hádačka“). Pôvodná viera nedovoľovala hada zabiť. Proti hadiemu jedu boli známe rastlinné protijedy. Dnes, keď je aj na Slovensku je niekoľko vyhubených alebo ohrozených hadích druhov a poddruhov (hlavne vďaka kresťanskému „križiackemu“ ťaženiu proti hadom), je načase vzťah k týmto tvorom, ktoré majú v našej prírode stále svoje miesto, opäť prehodnotiť.

Bronzové záchytné očko sponky v podobu hada /druhá pol. 14. storočia/.

Uctievaný bol aj vlk. Sú zmienky o tom, že bačovia sa k vlkom nechovali nepriateľsky. Dodnes rozprávajú bačovia o vlku skôr s akýmsi obdivom, ako s nenávisťou, aspoň na Slovensku (lebo na Morave keď prebehnutí vlci strhli pár oviec, niektorí Česi žiadali odvolať ministra). Cez Slovensko vedie hranica výskytu vlka, na západ od Moravy je vlk vyhubený vďaka tisícročným honom pod taktovkou cirkevníkov, ktorí pripísali vlkom diabolské vlastnosti, samozrejme, neprávom. Vlk je prirodzene, ako poddaný - pes, tento stav „inteligencie“ je dnes potvrdený aj modernými vedcami. Vlkov nečili len Sloveni, ale i starí Rimania, Etruskovia a iné národy. Rozprávky o krvilačnosti vlkov a ich nebezpečnosti sú výmyslom, vrátane nemeckej Červenej čiapočky. Napríklad v našej rozprávke či povesti „Zakliaty vrch“ vystupujú vlky a medvede ako kladné bytosti. V niektorých slovenských piesňach je vlk ospievaný, v detvianskej piesni sa ako dôkaz, že je všetko v poriadku, spieva „Hej, na Poľane vlky vyjú, vlky vyjú...“. Vlk v skutočnosti naozaj na človeka neútočí. Iba ak v prípade besnoty, ale aj tu je nepomerne väčšia pravdepodobnosť, že sa človek stretne skôr s besným mestským psom, ako s vlkom. Obyvatelia slovenských podhorských dedín v oblastiach s výskytom vlka sa vlkov neboja, vedia o ich plachosti. Boja sa spravidla len mestskí „červenočiapočkári“ s výrazne otupeným

Prirodzeným vedomím. A kto sa bojí, ten je často najviac nebezpečný. Z mnohých pôvodných sídel Slovenska (napríklad z Malých Karpát) sú vlky a medvede neprávom vytlačené.

S medveďom je to podobné ako s vlkom. Sú záznamy o tom, že keď medveď strhol Slovanom ovce, považovali to za česť, a nie za prejav zloby. Na Slovensku (ale napríklad i v Poľsku a inde) bol medveď často považovaný za strážcu hory. „Dva medvede strážiace horu“ sú neraz znázorňované na slovenských črpákoch. Medveď bol u Slovanov často považovaný aj za tvora, do ktorého je prevtelený ľudský duch (medveď sa nachádza v niektorých mestských erboch, ale aj v erbe Ukrajiny). U nás sa zachovalo niekoľko medvedích, akoby „šamanských“ piesní a tancov. Na Slovensku máme medvede dodnes, na rozdiel od Západnej Európy, ktorá sa síce rozohňuje nad vyvražďovaním afrických zvierat, ale na svojom území sa správa ešte horšie, ako Afričania. Žiaľ, dnes si na Slovensko chodia streliť do medveďov (pekne z postriežky, odkiaľ by na návnadu neohrozene trafil každý krivák) kopa všelijakých zbohatlíkov hlavne zo Západu, ktorí si myslia, že za peniaze môžu všetko, aj keď si medveďov na svojom území dávno vyvražďili. To by sa malo aj z výchovných dôvodov zastaviť, a nie kvôli ziskom si vymýšľať nadsadené počty medveďov, ako to robia niektorí naši poľovníci, ktorí si neraz vymyslia historku, ako ich medveď napadol a oni konali v sebaobrane (keďže nemali povolenie na odstrel).

Na Slovensku je dodnes veľmi obľúbený aj ježko, vyskytujúci sa aj v mestách. V Západnej Európe je toto neškodné zvieraťko takisto zväčša vyhubené.

Uctievaná bola aj ryba. Zaujímavý je napríklad staroslovanský šperk v tvare svastiky, v ktorom ramená kríža predstavujú hlavy štyroch zvierat pravdepodobne predstavujúci štyri živly - had ako zem, ryba ako voda, orol ako vzduch, vlk ako oheň.

K vážnejším zvieratám patril aj havran - vták, o ktorý bol spájaný s dušami predkov. Nečudo - veď havrani žijú takisto ako ľudia v osadách, majú svojich staršínov a živla sa podobnou potravou - prevažne rastlinnou. Za zmienku stojí aj holub. Holub bol predstavený spravidla ako láskyplné zviera. Havran v čase slovenstva nebol považovaný za zlého. Choré nezmysly o nejakých satanských zvieratách, aké nám boli očkované neskôr. Nakoniec, nebola to náhoda, že cirkevníci práve havrana označili za zlého vtáka. Veď nemal o nič černejšie perie, ako oni rúcha. Dôvod bol jednoduchý - havranov spájali Sloveni s dušami predkov. A duše predkov - to znamenalo aj viera predkov. A to bolo nebezpečné.

Ochraňovali sa tiež aj lastovičky. Považovalo sa za dobré znamenie, keď žili pod strechou, kde sa im prepáčilo aj znečistenie domu. Vtáky boli chránené, i keď sídlili v sochách starých božstiev, takisto, ako keby boli v inom mieste posvätného hája.

Taktiež hociany, sídliace na komíne, boli považované za dobré znamenie a ty-

Bronzová ozdoba staroslovenského opaska s orlom a prakrížom z Komárna-Lodenic /8. storočie/.

kalo sa to aj iných vtákov. Ľudia považovali za šťastie, ak sa na ich dome udomácnil vták, považovali to za česť, dobré znamenie a svedectvo o priaznivej sile, ktorá vládne v ich dome.

V množstve piesni je ospievaný spevák - slávik - vták, ktorý poteší a spevom rozjasní dušu.

Taktiež kohút hral určitú úlohu v pôvodnej viere - bol spájaný s príchodom nového dňa a uctievaním (vychádzajúceho) Slnka.

So slnečným kultom bolo tiež spojené vtáčie vajce.

Dodnes je obľúbeným vzorom na kraslici - na „pisanke“, ako sa kedysi kraslice volali (keďže sa po nich písalo, na Ukrajine je tento názov dodnes) slnečný symbol. Kraslice sa kedysi robili aj z hliny - nebola potrebná živá obeť zvierat'a, stačilo zvierat'a nejakým spôsobom vyobraziť. Preto boli veľmi časté v staroslovenskej kultúre sošky

koňov, zubrov a iných zvierat, ktoré sú v ľudovom umení dodnes obľúbené. Pomerne cteným zvierat'om bol aj páv - jeho vlastnosti boli pochopiteľne spájané s krásou a sebavedomím. Pávov možno nájsť aj dnes na mnohých slovenských výšivkách. Tento vták je uctievaný napríklad aj v Indii.

No aj zvieratá, ktoré mohli vyvolávať menej príjemné pocity - napríklad pavúky, boli na Slovensku pod ochranou. Dodnes je okrídlené prislovie, podľa ktorého zabitie pavúka by mohlo privodiť nešťastie. Je už len samozrejme, že také včely, ktorých med Sloveni využívali, sa tešili zvlášť veľkej ochrane.

Samozrejme, aj u nás mohli byť zvieratá prenasledované pre ľudskú hlúposť. Napríklad, keď niekto sťahoval zo žaby či z hada kožu, aby mohol „čarovať“, to je akiste poriadny úpadok. Našťastie, takéto javy neboli príliš časté.

V súvislosti s vtákmi je zaujímavé, že aj starí Slováci, podobne, ako severoamerickí Indiáni, používali vtáčie perá ako odznak zvrchovanosti. Dodnes nosia na svadbách Slováci „pierko“, i keď v posledných časoch to už nie je skutočné vtáčie pierko, ale pierko uvité z rastlín. Pero však možno nájsť na mládeňských či mužských klobúkoch alebo v rukách čarodejnic - Lucii. Dávni obyvatelia Slovenska označovaní ako lužický ľud nosili dokonca perové čelenky. Dôležitým bol akiste kôň, bez ktorého by Sloveni len ťažko odolávali jazdec-

kým rýchlym útokom pohyblivých kmeňov, živiacich sa hlavne lupom. V období pred štátom Slovenov, dnes označovaným ako Veľká Morava, boli jazdecké spojky staroslovenských kmeňových zväzov (jeden z nich bol pod vedením Senonca Sama - Senonci boli keltským kmeňom na území Franskej ríše), dôležitou súčasťou obranných bojov. Svedčia o tom i „ostrohy s háčkami“, ktoré používali Sloveni už dávno pred Samom a na Slovensku a Morave i pred takzvanou Veľkou Moravou. Koňa previedol žrec (pohanský kňaz) cez skrižené kopie počas vešteckého obradu pred bojom - podľa Dobšinského podobné obrady vykonávali so statkom na Svätienie jari ešte v druhej polovici minulého storočia a akiste aj na začiatku dvadsiateho. Somár a koň boli uctievané aj v Mezopotámii (jazykovo i duchovne nám čiastočne príbuznej). V niektorých chrámoch starých Slovenov sa našli kostry veľmi starých, zjavne uctievaných a s poctou pochovaných koňov).

Predstava sily sa spájala s turom či zubrom - býkom, o čom svedčia najčastejšie fašiangové masky označované u nás ako turoň - majú podobný vzhľad a význam, ako bizónie masky severoamerických Indiánov. Mohlo ísť pôvodne o masky zubra i pratura. Zubor a pratur boli zvieratmi, ktorých sila a zvrchovanosť boli cenené nielen vo forme masiek - turoňov. Niekedy je ako turoň označované tiež zviera s podobou kozy alebo capa, pričom koza, a hlavne divá koza (kamzik) bola uctievaná ako zviera šfachetné, nenáročné a húževnaté. Kanec bol symbolom mužskej plodnosti, podobne, ako dnes, len bez hanlivého pridychu.

Domáce zvieratá boli chované voľne, teda nie v klietkach. Pásli sa voľne, dokonca aj svine, ešte v minulom storočí. Veď sú to tvory s dušou a duchom. Prečo by ich teda naši predkovia väznili? Vedeli predsa, že ich budú pravdepodobne jesť - a kto by jedol v klietke zmučené zviera bez životnej sily?

Jeden z dôvodov úpadku pôvodnej, prírodnej viery je skutočnosť, že Sloveni boli v nevýhode oproti kresťanstvu, keďže nemali svoje hláskové písmo, len významové.

Ktoré bolo síce duchovnejšie, ale aj vyvrátiteľnejšie, o čom sa presvedčame i dnes. Lebo pôvodné prírodné vedomie - to nie je množstvo posvätných zvierat, ktoré treba uctievať, a dosť. Pôvodné vedomie - to je vedo-

Kovanie v podobe konskej hlavy, koniec 8. storočia, Devínska Nová Ves.

mie o posvätnosti každého tvora. každej bytosti Nielen orla, z ktorého kosti robili starí Slováci pišťalky a ktorého perá uchovávali, nielen hada, ktorého môžeme nájsť i v Chrobákovvej Neveste hŕb v podobe vyrezávaného kúdeľa. Každý tvor bol posvätný. Pretože každý tvor má v tomto svete svoje poslanie, svoj význam. I vlk, i sviňa, i krkavec, i človek, i pstruh, i svrček, i motýl, ktorý sadá na kvet, i červík, ktorý sa rýpe v zdochline. Taký je tento svet. Každý tvor má svoju cestu a len tupý a nešťastný človek ho za to prenasleduje.

To je jedno z tajomstiev, ktoré sú zakliate v našom obrazovom a znakovom písme.

Aj keď Sloveni zvieratá lovíli, a teda zabíjali (v našom podnebí by len z rastlín nevyžili), v čase pôvodnej viery bolo považované za nepripustné zabíjať najsilnejšie kusy zo stáda. Sloveni si brali príklad z medveďov a vlkov - na rozdiel od dnešných často mimoriadne sebeckých poľovníkov neohrozovali prirodzený prírodný výber. Mimochodom, jeden zo slovenských odborníkov na divú zver, Dr. Lukáč tvrdí, že najsilnejšie kusy zo stáda zabíjajú poľovníci, ktorí majú ťažkosti s pohlavným životom. Kto by to bol povedal, že nevedomý, nadržaný chlap môže žiarliť aj na jeleňa? Zaujímavé tiež je, že poľovníci často nariekajú nad údajným premnožením jelenej a srnčej zveri, ale vlkov, ktorí vysokú vždy udržiavali vo vhodnom stave, usilovne potláčajú.

Človek rozdelil zvieratá na užitočné a škodlivé. Lenže nielo žiadneho škodlivého zvieratá, ktoré by tu spôsobilo nerovnováhu, keby zemský súlad nenašiel človek sám. Človek je teda najškodlivejšie zviera. Kým človek si neosoboval právo na to, aby sa množil za každú cenu a "ovládol túto zem", naša Matka Zem bola šťastná, pretože nik nevyvražďoval jej deti. Časť padla, časť prežila, no živočíšne druhy zostávali a vyvíjali sa. Až človek dokázal to, čo žiadna potopa nedokázala - už desiatky rokov zmizne ako následok ľudského sebeckta každý deň množstvo živočíšnych druhov. Nech nikto nehovorí, že človek je najdokonalejší tvor. Pretože medzi vedomým a nevedomým človekom je väčší rozdiel, ako medzi jeleňom a hlistou. Dokonalejší ľudia sú tí, ktorí majú v očiach slzy. A tí, ktorí sa chvastajú ľudskou dokonalosťou, aby mohli nenažrane zabíjať hlava-nehlava, tí majú vedomie podstatne slabšie, ako míťvolní červi, ktorí sa sice dokážu nažrať tak, že doslova puknú, ale veľkú škodu tým nenapáchajú.

Videli ste už človeka, ktorý by nechápal zvieratá a chápal ľudí?

Turoň - fašiangová maska - Terchová.

Strava

Najviac ľudskej potravy predstavuje minerál - voda. Dnes teda máme nedostatok najčastejšej čistej, prirodzenej potravy človeka. Nehovoriac o tom, že kým v každom podniku si možno kúpiť množstvo rôznych nápojov s chemickým cukrom, napiť sa čistej vody je často nemožné.

Vyvrhnuli do tohoto sveta, musíme sa niečím živiť, a to nielen vodou. Teda musíme niečo zabíjať, ak tu chceme zotrvať. Prírodní, prirodzení ľudia, vedomí si večného, čarovného kola zrodení a smrti však nezabíjali tak, ako ľudia nevedomí si týchto zákonov. Lovili, lebo to to bolo nevyhnutné pre zachovanie života človeka, rodu.

Je jeden z najväčších omylov nášho, v dnešnej dobe dosť nešťastného národa, že Slováci sú mäsozravci ako vyšití. To je úplný nezmysel. Tak, ako starí Sloveni, tak aj Slováci sa vo veľkej väčšine živilí predovšetkým rastlinnou stravou, mäso jedli pomerne zriedkavo. Istozže si uvedomovali, že je vhodnejšie jesť veľa rastlinnej stravy, preto pestovali obilie, zeleninu a zbierali lesné a iné plodiny. V našej oblasti mierneho podnebného pásma však nemohli žiť čisto vegetariánsky, ako napríklad mnohí Indovia, preto voľne chovali kvôli strave domáce zvieratá a lovili zvieratá celkom slobodne, teda divoké. Mäso z celkom slobodných zvierat pritom považovali za vhodnejšie. Sloveni verili, že ak by jedli zviera mučené, oslabilo by ich to. (Nakoniec - aj z hmotárskeho hľadiska to nie je nezmysel - ak zjete mäso zvieratá, ktoré je prepchaté chemickou stravou, sami na to môžete doplatiť zdravím, presne to isté sa týka aj rastlín). Keď zabíjali zviera, obetovali ho posvätnej sile, s ktorou má aj zvieracia duša súvis. Neboli to samoučelné obete, ale obete zvierat, ktoré napokon ľudia zjedli, teda spravidla účelové, s uvedomením si posvätnosti života a životnej sily. Obet, to je pôvodne to isté slovo, ako obed. Maďari ho prebrali ako ebéd. Obet, to je teda jedlo, strava. Rozjímanie alebo modlitba pred jedlom, to bola súčasť "pohanskej" obete, ktorej cieľom bolo vydať vďaka nielen tvorivej, posvätnej sile, zväčša spájanej s nejakým božstvom, ale aj samotnému zvieratú, ktoré vnímalo svoju smrť tak, ako človek v stave opustenia duše (napríklad v skutočnej, alebo v dočasnej - "klinickej" smrti vníma svoj stav, takéto vďakyvzdanie zvieratú bolo spájané s odprosením za násilnú smrť. Neskôr však došlo k znecitliveniu, hlavne v dobe kresťanstva, ktoré hovorilo o láske k človeku, ale nehovorilo už veľmi o láske k ostatným bytostiam. Nemožno však vo všetkého viniť cirkev, už v predkresťanských časoch boli náznaky k určitému znecitliveniu voči zvieratám, napríklad vtedy, keď žreci vykonávali zbytočné obete zvierat, ktoré nikto nezjedol, okrem divjej zveri a červíkov).

Najčastejšou potravou našich predkov teda boli rastliny. Obilniny - hlavne čierne. Chlieb, hlavne v starších dobách celozrnný a až do polovice minulého storočia spravidla z miešanej múky (raž zo pšenice), alebo čierny. Pestovalo sa i proso, menej sa jedol ovos. Oblíbená bola neskôr i pohánka (tatarka) a

pšeno. Často boli aj cestoviny - halušky (s bryndzou, s kyslou kapustou), šufance, rezance, knedle... V obľube bolo i praženie nedozretých obilných zŕn - pražmo pripravovalo sa tak v prvom tisícročí, ako i v tomto storočí - aj na ploškových kameňoch s bočnými hranami z hlíny (na pražniciach), Podobne sa piekli i placky - obľúbené boli placky nekysnuté (posúchy, osúchy). Niekedy sa do chleba pridávali sušené, pomleté rastliny, ako kôra stromov, mach, korene, hľuzy rastlín - táto strava nie je dnes preskúmaná. Pieklo sa mnoho druhov placiek, ktoré boli pečené nasucho priamo na peci.

Strukoviny boli pomerne časté - bôb až donedávna, vytláčaný fazuľou, šošovica, ale i cicer, častejšie však slovjenka (najviac v rannom stredoveku). Nôdzovo sa varilo aj z vičieho bôbu (konského bôbu). Z divokých strukovín sa používal na strednom Slovensku hrachor lúčny ... Strukoviny boli kvôli jednoduchému skladovaniu časté v zime (záhľadácke príslovie znie: Šošovica, cicer - to je mój nepritel). Udomácnené zemiaky sa využívali v mnohých podobách od placiek (haruľa a pod.) až po zemiaky nakyslo.

Ovocie zberali Sloveni častejšie divorastúce, vyrábali sa z neho i lieky. Pestované odrody sa behom stredoveku rozrástli na stovky druhov - jablone, hrušky, slivky, čerešne... Z ovocia sa vyrábali aj lekvár a iné sladidlá. V neskoršom stredoveku sa rozmohlo aj pálenie páleniek, ktoré sa sprvoti užívali častejšie ako obradný nápoj a liek (z toho u Slovákov i iných Slovanov zvrät „nazdravie“), časté užívanie pálenky však neskôr príčinou duchovného úpadku mnohých našincov.

Na masenie, liečenie, svietenie a iné účely sa používali rastlinné oleje - ľan, konope, mak, menej repka, slnečnica, orechy, aj lieskové, žalude a bukvice v menej úrodných časoch. Žalude sa používali aj ako zdroj múky, žaluďová múka sa preplachovala, aby nebola horká. Konope sa používalo aj ako potrava - kaša z konopných semien a podobne.

Zelenina bola spolu s ovocím staršou stravou človeka, ako strava živočišna. V dobách starších ľudí jedli zeleninu divokú (od medvedieho cesnaku po zeleninu koreňovú), neskôr sa vyvinuli vyšľachtené druhy a hlavne v poslednom tisícročí sa ich počet znásobil. V starších dobách ľudia jedli zdravšie mäso. Ryby chytané na mnoho spôsobov - v potokoch rukami alebo do prútených pasci a sietí, ale i harpunami či trávením plodmi istého horského krika. A iné mäso, spravidla chudé, keďže tučných zvierat vo voľnom chove nebolo. Divina bola lovená v starých dobách lukom a šípom, alebo oštepom, neskôr puškami. Divina bola obľúbená viac, ako mäso z domácich zvierat, z hľadiska chuti aj z hľadiska životnej sily. Najčastejším domácim zvierat'om boli dlhý čas ovce, v starších dobách často čierne (biela ovca bola pre baču na gate). Takže - v starších dobách bolo asi aj čierne súkno. Pomerne časté boli aj kozy, ktoré boli takisto nenáročné na pasenie - krava a sviňa boli náročnejšie. Často sa chovala i hydina - domáce kačice sa v niektorých oblastiach križili s divými.

Popri bežných spôsoboch varenia mäsa sa mäso uskladňovalo v údenej po-

dobe - v neskorších dobách ako klobásky či celé kusy (šunka), čo je dávnejší spôsob. V starých dobách sa mäso aj sušilo, čo je zdravší postup. Podobne, ako v iných oblastiach, aj v oblasti stravy je súlad otázkou miery. Napríklad - naši predkovia oddávna chovali a jedli svine. Tie však boli chované voľne, až do minulého storočia sa pásli - jemným čuchom si vyberali najvhodnejšie kôrienky. Mäso z takejto svine bolo podstatne iné, ako mäso z dnešných zabíjačiek - ľudia zabijú nehanebným spôsobom zviera, ktoré bolo po celý život nezdravo a ukrutne chované v chlieve. Samozrejme, že takýmto ľudom potom neprekáža, že sa začínajú a svojim chovaním prispôbovať takto vážnym zvieratám - napríklad do kedysi posvätného potoka či rieky hádžu nerozložiteľné odpady. Mimochodom - slobodné, divé svine nie sú príliš smradľavé, ten preslávený mimoriadny smrad im vnútil človek.

Ako si naši predkovia sladili? Ovocím, lesnými plodmi a medom. Cukor prišiel až v minulom storočí a nezdravý - rafinovaný cukor až v tomto storočí. Predtým sa sladilo často medom. Z medu bol varená medovina - obradný nápoj, bez ktorého sa nezaobišiel žiadny väčší sviatok (mimo sviatkov sa spravila nepito). Slováci pili aj nekvasené pivo. Vyrábali aj ocot - azda aj kvôli spracovaniu kosti a rohoviny, ktorá bola obľúbenou surovinou, hlavne Jelenie parozie, ale aj turie rohy, z ktorých vyrábali často umelecky zdobené picie rohy (pred spracovaním sa varili). Často sa pilo z drevených črpákov, voda, i mlieko - často kyslé. Kyslé mlieko bolo pre našu kuchyňu príznačné (je oveľa zdravšie, ako nekyslé), vrátane jeho výrobkov - syry, žinčica, srvátka, bryndza... Jedlo sa zväčša drevenou lyžicou (dôležité z hľadiska nenarúšania životnej sily) z drevenej misky, až donedávna. Spoločne jedlá sa jedávali aj priamo z hrncov. Jedlo sa ráno. Keď sa pracovali na poli, alebo v lese, ľudia brali jedlo so sebou, pričom s obľubou jedli v polosede alebo pololeže v tráve. Hlavné jedlo bolo v starších dobách až neskoro popoludní. Okrem spomenutých potravín mali starí Slováci i Slováci v obľube huby. Hlavne deti jedli a dodnes na dedinách radi jedia rôzne rastlinné šťavy, najviac na jar, keď je nedostatok iných vitamínov. Okrem surových štiav a tráv dodnes sa jedia aj niektoré trávy tepelne upravené - jedlo zo zaparenej žihľavy (hlavne jarnej) na spôsob šalátu, nezriedkavý bol i šťavel kyslý, lobod, podbeľ a ďalšie rastliny - aj vo forme odvarov, prívarkov, polievok. Z divých rastlín dodnes s obľubou používajú „lesní muži“ napríklad medvedí cesnak.

Strava bola často surová - hlavne ovocie a zelenina. Živlami vody a ohňa sa upravovala strava varená a to niekoľkými spôsobmi. Najstarší spôsob varenia je asi varenie pomocou horúcich kameňov, ktoré sa prenášali drevenými kliešťami z ohniska do nádoby s vodou, čo sa miestami na Slovensku používalo aj v prvých desaťročiach dvadsiateho storočia. Koncom minulého storočia sa ešte hojne varilo na otvorenom ohnisku - v kovových a hlinených nádobách na trojnožkách postaveným nad ohňom. Od polovice minulého storočia sa začali rozmáhať výhodnejšie - menej dymiace sporáky. Ich nevýhodou, okrem stra-

ty rázovitej prichute, spôsobenej otvoreným ohňom, bola aj skutočnosť, že so zavedením sporákov sa začalo nezdravé vyprážanie, ktoré pretrváva dodnes, často i vďaka mylnému názoru, podľa ktorého sú napríklad vyprážané rezne tradičným jedlom. Častým vareným jedlom boli kaše (prislovie kaša - matka naša), ale i polievky, privarky, cestoviny (z obilnín, zelenín, strukovín, udomácných zemiakov, niekedy s prídavkom mlieka či ovocia). Mäso sa ešte aj v prvej polovici tohoto storočia podstatne častejšie varilo, ako pieklo. Najstarší spôsob pečenia je asi pečenie mäsa pod pahrebou - v zemi, ale i pečenie v pahrebe vo vrstve vlhkej hliny - ryby, vtáky, zver (perie a srst sa po opečení zlúpalo spolu s hlinou), v pahrebe sa piekli aj raky a slimáky, tiež udomácnené zemiaky. Oblúbené boli rôzne placky - pečené na kameňoch či na peci, ale i v popole (oblúbené na salašoch). V popole sa piekli i vajcia. Na Spiši a v Novohrade sa zachovalo aj pečenie pod pekárskymi zvoncami. Časté bolo pečenie v peciach - piekol sa tak chlieb, ale aj placky (nekysnuté i kysnuté), zriedkavo koláče.

Okrem už spomínaných liečivých rastlín sa ako liečivá používalo niekedy aj mlieko, často med (nemal by byť zahriaty (pasterizovaný) ako med z veľkoobchodu, a pri niektorých ochoreniach sa liečilo aj pomocou soli (tá sa využívala i pri obradoch, čaroch). Pre slovenskú kuchyňu je príznačné používanie kyslého mlieka, ktoré je podstatne zdravšie, ako mlieko nekyslé. K našim pôvodným koreninám rozhodne patri rasca, cesnak, cibuľa, majorán, kôpor, chren, petržlen, bazalka, rozmarín, materina dúška, huby rôznych druhov (na Slovensku sa ich zbieralo niekoľko desiatok). Zabezpečovali ich hlavne ženy - korenárky. Pomerne škodlivé, „pikantné“ koreniny sa rozmohli až v posledných obdobiach. Zaujímavé napríklad je, že bačovia si niekedy do halušiek pridávali uhľiky - kvôli uhliku.

Ovocie jedli Slováci aj obradne - napríklad na dožinkách nesmelo chýbať čerstvé ovocie - jedlo sa zvláštnym spôsobom - „cez hlavu“. Aj zimných mesiacoch bolo dôležitou zložkou stravy, v sušenej podobe.

Strava ako obradná záležitosť bola zvlášť dôležitým prejavom pôvodného vedomia a viery. V „pohanských“ i kresťanských rodinách jedeniu predchádzalo poďakovanie božstvám, alebo modlitba, pri jedle nebolo prípustné vyvolávať nepriaznivé myšlienky - verilo sa, že city idú pri jedle ľahšie do tela. Na svadbe v niektorých oblastiach pretrvával pôst mladomanželov - z duchovných dôvodov (význam slova svadba je v slovenčine podobný, ako posvätenie - vzťah). Pred sviatkami sa z dôvodov duchovnej i hmotnej čistoty dodržiavali pôsty - nielen v kresťanskej spoločnosti, ale i v slovenskej „pohanskej“. Pravda, v kresťanstve pôvodný význam pôstu sa časom vytratil z vedomia veriacich a ostalo len farárske prikázanie, ktoré sice má kladné pôsobenie z hľadiska zdravotného, ale nie z hľadiska prírodného vedomia.

V spotrebnej spoločnosti sa pôst stal terčom pohŕdania, napriek tomu, že lekári uznávajú jeho význam (vládnú však obchodníci).

Jedenie bolo až do polovice minulého storočia výrazne iné, ako dnes - nielen kvôli tomu, že bolo menej živočišných jedál a jedlá boli zdravším spôsobom upravované, ale i tým, že bol menší počet rôznych zložiek stravy počas jedného chodu, čo sa prejavovalo lepším trávením.

Obradný význam malo i venovanie jedla ženy mužovi - hoci aj jablka. Jednou z črt vlastných našim predkom je pohostinnosť. V starých, predkresťanských dobách, keď Sloven nechal počestného v zime a o hlade pred dverami, bolo to nielenže považované za hanebnosť, ale aj za trestuhodnosť - sú dokonca i zmienky o tom, že lakomcovi súkmeňovci zapálili dom, aby vedel, aké to je byť bez strechy a jedla. Štúr vyzdvihuje, že Slovania nechávali na stole pred odchodom z domu jedlo - pre prípad, že by niekto cudzí prišiel, aby si mohol zjesť. Pohostinnosť voči cudzincom a počestným nie je vlastná všetkým prírodným národom, ale len tým, ktoré sú duchovne vyspelejšie.

Pohostenie počestného, pohostenie pútnika - to je aj znakom úcty k duchovnej ceste - to bolo u nás bežné. Kresťanski mnísi - napríklad germánski na Rujane (kedysi slovanskom „pohanskorn“ polostrove pri v Baltskom mori) dávali svojim kresťanom za vzor týchto pohostinných „pohanov“, ktorí nemali žobrakov. Také sú zmienky aj o našich predkoch, a to i v podstatne novších dobách. Nakoniec - slovo „hostina“ súvisi so slovom „host“, hostiny bývali často na počesť host'a. O tom, že

pohostenie bolo otázkou cti, svedčí aj pieseň „Bude že to dneska na Očovej svadba, hostia sa zabavia, nebude mi hanba“. Svadby trvali aj v chudobných rodinách v novoveku i stredoveku bežne tri dni, nezriedka aj týždeň, so spevom a tancom, čo sa akiste nezhoduje s predstavami väčšiny ľudí o „temnom stredoveku“ - samozrejme, okrem nevoľníctva (dodnes je niekoľkodňová svadba zvykom napríklad u Slovákov usadených vo Vojvodine - v Juhoslávii).

- Za plody zeme ďakovali naši predkovia Matke Zemi a iným posvätným silám. Občasný nedostatok stravy len a len prospieval prirodzenému - prírodnému vedomiu.

Črpká, stredné Slovensko, detail.

Duša, duch, dych

Ľudia, nespútani denno-dennou honbou za peniazmi a úspechom, nemali také obmedzenie, ako dnes. Videli nielen látky tuhé a tekuté, teda hmotu v bežnom význame, ale aj to, čo sa prejavuje ako svietiaci obal tela. Dnes to niektorí označujú ako aura. Táto životná sila-živa je voľným okom pre vnímavejšie bytosti viditeľná a je svedectvom o tom, čo nazývame duch, alebo duša. Duch a duša boli kedysi jedným slovom. Vychádzajú dokonca s toho istého slovného základu, ako slovo dych (a taktiež vzdych). To preto, lebo stav duchovný i duševný súvisí s dychom. Ovplyvňuje ho a je ním ovlývateľný. V tom je jedna z krás tohto jazyka - duchovné podobnosti sa prejavujú aj v podobnostiach jazykových. Na spriaznenosť dychu a ducha poukazuje napríklad aj slovo dúchať, na rozjímové (meditatívne) účinky dychu poukazuje slovo oddych. Dúchať môže nielen človek, ale aj vietor - vzduch je aj živlom duchovného cestovania) často spájaným s vetrom. Kým, napríklad, vo védskych písmach poznáme slovo "átman" vo význame "duchoduša", kým aj dnešné jazyky majú zväčša na tento jav jedno slovo (angličtina spirit, maďarčina lélek...), kým tieto jazyky musia pre lepšie pochopenie dnes prijímať cudzie slová na významy, ktoré nevedia dosť presne označiť, my to nemusíme robiť (a jazyk komolíme spravidla len z čirej neznalosti). My nemusíme hovoriť o "astrálnom tele", pretože máme slovo "duša", nemusíme hovoriť o mentálnom tele, pretože máme slovo "duch". A naše slová na nás pôsobia tak, že ich dokážeme pri správnom naladení vnímať vedome i podprahovo oveľa lepšie, než nejaké skomoleniny.

Duša

Duša je nositeľkou podstaty bytosti, je nositeľkou podstaty „ja“. V duši sa prejavuje pôvodnosť bytosti a jej spätosť s vesmírnou pôvodnosťou. Prejavuje sa citmi. Slovné spojenie „duša moja“ v sebe odráža citový vzťah k blízkej duši, k bytosti, nie vzťah rozumový. Keď niekto prisahá, prisahá skôr na podstatu, na dušu, nie na ducha. Keď niekto povie „namôjdušu“, chyti sa najskôr za srdce. Ináč povedané, „dušuje sa“. Keď niekto povie „ja“, chyti sa tiež za srdce, nie za hlavu. Duša má teda sídlo v srdcovej oblasti a je to to najdrahšie, najvlastnejšie. Keď duša odíde z tela, nastáva smrť - dočasná (klinická), alebo skutočná. S dušou sa neradno zahrávať - vydávať sa na nejaké „ezoterické“ dobrodružstvá, na duševné (astrálne) cestovania. Duša sa prejavuje citením, ale súvisí aj s dýchaním - nie náhodou je srdce akoby obalené pľúcami. Duša je nevedomá, prejavuje v jestvovaní, v bytí, prejavuje sa citmi, nie však časovým vedomím. Duša nevie čakať, neuvedomuje sa v čase. Má súvis s večnosťou. Duša sa prejavuje výrazne v srdcovej oblasti - človek, ktorý

má ladnú dušu a koná v súlade so svojou podstatou, je srdečný. Ten, kto koná na rozporuplne, kto nie je ladný, kto koná v nesúlade s dušou, nie je srdečný, ale srdnatý, nadržaný. Ženy majú silnejšie a ladnejšie srdcový prameň živý, majú silnejšie postavenie duše, vedľa byť ladnejšie i srdečnejšie (keď sa nazlostia, muži ich vidia ako srdnatejšie). V citoch má preto častejšie žena navrch, je silnejšia. Bežná žena má tiež lepši prehľad o tajomstvách duše, ako bežný muž. Napríklad na Delve sa na krstínách až do tohoto storočia podľa starého zvyku z mužov zúčastňoval len krstný otec, inak samé ženy. Ak sa niektorá žena na krstínách zúčastnila prvýkrát, musela sa nechať staršími ženami (vedmami) pokrstiť. To však nebol skutočný, farársky krst, ale zasvätenie vedmy vedmami - sudičkami. Duša nepodlieha rozumovaniu („logike“). Ženské srdce bije rýchlejšie, „logicky“ by sa teda malo skôr unavíť, malo by žiť kratšie. Pravda je iná - ženy nielenže nežijú kratšie, ale - žijú dlhšie. Tento zázrak má na svedomí duša, ženy konajú viac v súlade s dušou, cítia viac ľúbosti. Duša sa neprejavuje vedomím, je tým, čo označujeme ako nevedomie, či skôr podvedomie. To súvisí s vierou. Podvedomie je silnejšie, ako vedomie, duša je silnejšia, ako duch, pretože je nositeľkou pôvodnosti, božskej nevedomosti. Sila duše sa oslobodzuje rozjímaním (meditáciou, modlitbou). Slováci sú viac „zaťažení“ na dušu, ako napríklad Anglosasi. „Široká, veľká duša“ je príznačná aj pre iných Slovanov. Pohostinnosť, štedrosť, otvorenosť, dôverčivosť, dobrosrdečnosť, to sú prejavy duše. Je zaujímavé, že meno Dušan sa vyskytuje aj v Indii v tom istom význame, ako u nás. To poukazuje na starobylosť tohoto slova. Čo sa týka rastlín, stromy či byliny boli z hľadiska našich pôvodných hodnôt bytosťami so silnou dušou. Preto, napríklad, v slovenských ľudových piesňach, keď sa spevák rozpráva s rastlinami, spravidla ide o citové, nie myšlienkové záležitosti. Napríklad - „javor, javor, suchá lieska, nevidel som milú dneska“, to sa týka početných aj rozhovorov s kvetmi, odrazených v ľudovej slovesnosti. Duchovný význam mali skôr stromy mužskej podstaty - napríklad duby spájané s Perúnom. Silnú a slobodnú dušu majú zvieratá, ale i deti ľudských bytostí. V dospelom veku je zväčša duša potlačená duchom. Duša sa znovu oslobodzuje v stave prebudenia človeka - u ľudí vedomých, prebudených, u „svätcov“. Človek s rozjímavou povahou, človek s uvoľnenou, rozjímavou, vyladenou, láskavou dušou prijíma viac živý. A stráca menej živý, životnej sily. To je dôkaz božskosti ľúbosti, lásky. Silnú a slobodnú dušu teda majú zvieratá, deti, ale i dospelí ľudia v stave prebudenosti, v stave vedomia - vedmy a vedomci. U týchto dospelých ľudí je duša sice oslobodená, ale je chránená silným duchom. Rastliny, zvieratá a deti majú tiež oslobodenú dušu, ale majú slabšiu ochranu, majú slabšieho ducha.

Duch

Duch je teda ochrana duše. Človek sa rodí s hotovou dušou, so starou du-

Preto niekoľko týždňové deti oči starcov. V tej dobe sa schádzali pri dieťati vedmy (sudičky), prípadne vedomci, aby poradili rodičom, aké meno je pre nich priradené, na akú životnú cestu ich treba pripravovať. Po niekoľkých týždňoch života nastane prudký vývoj ducha. Duch sprostredkúva duši vnemy, hlavne citové. Skúsenosťami sa duch vyvíja. Pripravuje sa na svoju úlohu - na ochranu slobodnej duše, ktorá sa oslobodzuje vo chvíli, keď sa mladý, takmer dospelý človek pustí „do sveta na skusy“, teda sa vzdá ochrannej ruky rodičov a musí sa spoliehať na vlastného ducha. Keď sa tak nestane, keď sa duša neoslobodí, nesplní svoju úlohu a človek trpí. Väčšina dospelých ľudí chodí po Zemi s uväznenou, neoslobodenou dušou. Ich duch nesplnil svoju úlohu - nestal sa ochrancom slobodnej duše, preto zadržatelia. Stáva sa mdlým, slabým. Človeka vnímame ako bytosť bez iskry v oku (oči sú zrkadlom duše). Alebo ho vnímame ako človeka mdlého ducha, či slabého ducha - slaboduchého. Človek prebudený je človek silného ducha. Človek, ktorý má slobodnú dušu, ale nemá dostatočne vyvinutého ducha na to, aby túto dušu chránil, je síce pomerne šťastný a rozjímavý, ale nie je duchaplný. Duša sa naň nemôže plne spoliehať, pretože duch si lieta kade-tade. Takýto človek je neduchaplný - v duchu je stále niekde inde. Nie je teda duchapritomný. Buď je teda jeho duša s telom na nesprávnom mieste, alebo je jeho duch na nesprávnom mieste, čo nakoniec vyznieva podobne. Nie je to veľmi bezpečný stav, i keď je oveľa bezpečnejší, ako keď odchádza z tela i duša (v bezvedomí, v „epileptickom záchvate“ alebo počas „ezoterického“ dobrodružstva, či pod silným vplyvom drogy). Ako jednu z náboženských povestí starých Slovanov uvádzajú znalci povestí, podľa ktorej Boh (Prabožstvo) vdýchol človeku ducha cez čelo. Teda cez tzv. tretie oko. Ak dušu dnes „ezoterici“ označujú ako astrálne telo, ducha označujú ako telo „mentálne“. Duchovný rozhľad dnes mnohi označujú ako „inteligenciu“. Duch má však aj iné poslanie ako rozhľad. Duch má aj poslanie viesť telo a dušu po správnej ceste. Dnes je na svete mnoho ľudí akoby rozhľadeneho ducha, mnoho „inteligentných“. Len malý zlomok z nich však má skutočne rozvinutého ducha, keďže títo ľudia ešte neovládajú umenie kráčať po správnej ceste. Obrazne povedané, veľmi veľa vidia, ale nevedia si z toho vybrať to správne, majú chabú schopnosť správneho výberu. Táto schopnosť je umelo potláčaná peňažnou spoločnosťou, pretože pre peňažnú spoločnosť nie je dôležité to, aby v krajine bolo mnoho vedomých a šťastných ľudí, ktorí si chcú vybrať správnu cestu. Pre peňažnú spoločnosť je dôležité to, aby títo ľudia otáčali a odovzdávali čo najviac peňazi. Keďže šťastný človek nepotrebuje takú spotrebu, ako človek nešťastný, pre peňažnú spoločnosť je lepšie udržiavať ľudí v stave nešťastia. A prečo je v peňažnej spoločnosti toľko správ? Pretože za správy sa platí. A ešte aj preto, pretože človek, ktorý je zasypávaný príliš neprehľadnou záplavou správ, zväčša zbytočných, je síce zdanlivo rozhľadenejší, ale v skutočnosti nemá prehľad vo veciach podstatných a preto stráca schopnosť výberu správnej cesty. Človek uvrhnutý

do kolotoča spotreby navyše koná v rozpore so svojou dušou, jej právo, lebo duša sa oslobodzuje rozjimaním a na to predsa človek nemá čas, keď celý deň naháňa peniaze. Tak dochádza k potláčaniu pravých citov a k rozvoju sebec-
tva. Lúbošť ako prejav duše sa však, prejavuje naopak - schopnosťou prijímať živu a odovzdávať ju iným bytostiam. Preto ľudia s potlačenou dušou, ktorá je v zajatí uponáhľaného ducha, trpia napríklad nevyrovnanosťou v oblasti sidla duše - v oblasti srdca. Ale trpia aj nevyrovnanosťou v sidle rozumu ako prejavu ducha - to sa prejavuje bolesťami v mozgovej oblasti a inými neprijemnými poruchami. Je to na pohľad neveriteľné, ale medzi ľuďmi, ktorých možno označiť ako málo vedomých, či nevedomých, je mnoho ľudí, ktorí vstrebali obrovské množstvo správ. Vtip je v tom, že správy, ktoré pohltali, sú nepodstatné.

V slovenskej pôvodnej kultúre jestvuje zaujímavý jav, ktorý by akiste ocenili napríklad zen- buddhistickí mnisi (v Japonsku zenový - v Číne čchanový buddhizmus. Je to odchod mládencov „do sveta“, či „na skusy“ (ale i odchod dievčat „na výslužku“. Tento odchod (hlavne u chlapcov) bol v slovenských „dedinských štátoch“ takmer zákonitý a patrilo k dobrej výchove už od mladého veku na tento dôležitý úsek života pripravovať deti - napríklad aj povestami a rozprávkami. Až tam, „na skusoch“ si človek utriedil správy, ktoré prijímal od mladého veku a až potom sa podieľal ako plnoprávny človek na správe „dedinského štátu“, do ktorej mal ako človek s určitými duchovnými skúsenosťami a skúškami zapájal. Samozrejme, zapájali sa aj neskúsení, ale ich slovo malo menšiu váhu. Preto sa napríklad slovenská kultúra a duch po tisíc rokov udržali - pretože tie tisíce dedinských štátov viedli viac ľudí vedomí si pôvodných - podstatných hodnôt.

Slováci ako národ majú do istej miery lenivého ducha. Zanedbávajú ochranu svojho vnútra, svojej duše. Sú v únešnej dobe tak trochu ako deti - dôverčiví a neopatrní.

Dnes nastáva nový jav - podľa vzoru západoeurópsko-americkéj spotrebnej kultúry sa čoraz viac dostávajú k moci ľudia, ktorí majú veľké množstvo peňazí. Áno, aj na to je potrebné určité vedomie, aby človek nahromadil určité množstvo peňazí, ale to ešte neznamená, že je to vedomie potrebné na riadenie spoločnosti. V tejto súvislosti je vedľajšie, že peňažní vládcovia majú svojich „odborníkov“, ktorí v spoločnosti západoeurópsko-amerického typu (peňažnej demokracie) vládnu naoko, v skutočnosti sú však často len porúčikmi peňažných generálov. A uskutočňujú ich plány - ovládajú masu ľudí s rozháranými dušami a pomýlenými duchmi tak, aby udržiavali čo najväčšiu spotrebu, čo najväčšie zisky. Duch a duša majú nie náhodou v našom jazyku také rody, aké majú. Duša je skôr ženskej podstaty - má bližšie k Lade, prejavuje sa citmi, v prípade vyrovnanosti sa prejavuje citom priaznivým - lúbošťou a šíri okolo seba súlad - ladnosť - Ladu (na oriente jin). Duch je skôr mužskej podstaty - má úlohu ochrancu, má úlohu byť v pohotovosti, má poslanie u-

smernovať silu, je teda bližšie k podstate Perúna (na Oriente jang). Je pochopiteľné, že usmernené vedomie je skôr výsadou mužov, kým city, schopnosť vycítiť a podvedomá istota je skôr silnou stránkou žien. Preto aj v staroslovenskej i novoslovenskej spoločnosti, ktorá mala vždy niektoré materské (matrarchálne) črty, mali priznanú spoločenskú moc muži. To znamená - veľké slovo má kňažná, ale skutočné riziko moci znáša predovšetkým knieža. Alebo - veľký vplyv má veľká matka, mocná a vládnúca Stará mama. Ale navonok vystupuje staršina, ktorý si to v prípade nesprávneho rozhodnutia musí „odskákať“. Má to však aj iný význam. V prípade, ak je čas na ozbrojenú obranu spoločnosti, ženy sú vylúčené z rozhodovania. Ich schopnosť vyrovnávať veci a s tým súvisiacou neschopnosť udržať veci v tajnosti by akiste prekazila plány staršínov, nakoniec, ženy by prirodzene nemali niesť zodpovednosť za prípadný duchovný, či telesný boj, keďže ich poslanie je privádzať na svet potomkov - čo bolo vždy chápané ako posvätná záležitosť. Preto aj v spoločnosti so silnou úlohou uctievaných matiek zdanlivo vládnu oveľa viac muži.

Neznamená to však, že by ženy mali byť slaboduché a že by muži mali byť bez duši - citovými mrzákami. Skôr naopak. Viac-menej dokonalé stvorenie, bez ohľadu na to, či je v ženskej, alebo mužskej koži, má aj zdravú a silnú dušu, aj zdravého a silného ducha, aj vyvinuté podvedomie, aj vyvinuté vedomie, aj nezlomnú vieru, aj bystrý um, aj city, aj rozum, má v sebe aj dušu, aj ducha.

Prečo sa naše pôvodné sviatky zasvätené zosnulým označujú ako „Dušičky“, prípadne „Zadušičky“, alebo „zádušné sviatky“? Prečo si viac pripomíname duše ako duchov? Lebo je to skôr záležitosť citu, ako rozumu. Keď niekomu umrie blízky, necíti smútok predovšetkým preto, že by stratil nejaký rozumový náboj, že by stratil mozog. Smútok vyplýva z toho, že stratil citovo blízku osobu, že stratil blízku dušu. Smútime aj za tými ľuďmi, ktorým v čase staroby upadol duch, možnože aj „stratili rozum“, ale po smrti je nám za nimi smutno, pretože smútime za ich dušou. Keď niekto na niečom lipol, nejaký čas po smrti sa nám môže zjavovať v súvislosti s tým, na čom lipol - jeho duch si myslel, že to a to je pre dušu podstatné a preto nedošlo k vyrovnaniu. Stari Slováci preto robili niekoľko rozlúčok s mŕtvymi - presne rok po pohrebe sa konal ďalší pohreb.

Duch a duša, to sú veci, ktoré hmotári označujú často za bludy, za nezmysly. Je pritom zaujímavé, že aj takí vyznávači hmoty a popieratelia ducha, hmotári, ako materialistickí komunisti, používali výraz „v duchu komunizmu“. Aj preto je zbytočné zaoberať sa príliš zdôvodňovaním pojmu duch a duša z hľadiska modernej vedy. Ak moderná veda popiera jestvovanie ducha a duše, ak popiera naše duchovno, nie je to dôvod na smútok. „Moderná“ veda podliehala vždy „móde“, preto sa tak volá. Niežeby bola nanič, niežeby neplatila. Platí, ale len „odtiaľ - potiaľ“. A kde sa končí potiaľ, tam platí to, čo natoľko nepodlieha móde. Pojmy, ako duch a duša prežili tisíce rokov a niet dôvodu, prečo by práve teraz mali kvôli nejakej módnej či modernej vede dnes zmiznúť.

Rozjímanie, umenie, meditácia, modlitba

Rozjímanie malo oddávna viacero podôb. Najstaršie je akiste rozjímanie bez vedomého zámeru. Rozjímanie v nehybnosti, v tichosti, v meravom vnímaní okolitého sveta, svetla, kolotoča životných síl a prírodných dejov, vo vnímaní najrôznejších bytosti a javov, vo vnímaní nevystoviteľného súladu a dokonalosti tohoto sveta, ktorého najväčšie tajomstvá sú sprístupnené nie v knižniciach, ale v stave ticheho rozjímania. Rozjímania bez ruchu myšlienok uskutočňujú mimoriadne často deti (začína sa vlastne v maternici, v plodovej vode za krásneho bubnovania srdca a kolebania pri matkinej chôdzi, to všetko človek neskôr prežíva v rozjímaní ináč - počnúc hojdaním v koliske až po plávanie a bubnovanie). Z tohoto druhu rozjímania vznikla časť toho, čo nazývame umenie. Napríklad - deti sa točia okolo vlastnej osi. Spôsobuje im to príjemné a zaujímavé pocity. Osviežuje ich to. Dieťa vyrastie a nemôže sa už len tak hrať, točiť sa, nájde si nejakú zámernejšiu podobu rozjímania - napríklad tanec. V slovenských tancoch je časté točenie sa - v kruhu okolo vlastnej osi sa mimoriadne často točia ženy. Točia sa i páry a točia sa i celé skupiny (v karičke, či pri odzemku). Je to rozjímanie. Vedma, či vedomec si to všimá a využije „čarovné kolo“ iným spôsobom. Vedome. Keď sa točí dieťa, nemusí vedieť o „čarovnom kole“. Odporovalo to od iného dieťaťa a takto to beží dodnes. Vedomec to robí vedome určité pohyby, ktoré vedú k prirodzenosti a obnovujú, presnejšie povedané udržiavajú schopnosť rozjímania bez ohľadu na vek. V takejto spoločnosti je potom prirodzenosť povýšená na posvätnosť. Preto ani pri pozvoľných zábavách Sloveni, či Slováci vedeli sa „odviazať“ v akomkoľvek veku. Sedemdesiatročný Detvanec, síce už odzemok nezatancuje, ale v pohode odpáli cifrovačku, pri ktorom nielen jemu zovrie krv v žilách. Babka s dedkom si zatancujú „starosvetký“, vykútia sa tak isto, ako starý mních v tibetskom kláštore. Je taká tibetská meditácia, pri ktorej sa človek točí okolo vlastnej osi - osem, dvanásťkrát. Volá sa to „roztáčanie čakier“. Nemusí sa vykonávať každý deň, stačí raz - dvakrát do týždňa. U nás kedysi najmenej každý týždeň bola zábava, na ktorej si tanečníci roztáčali prarúne živý. Slovo „tanec“ má ten istý koreň ako staroindické slovo „tantra“.

Tanec teda vo forme umenia dodnes udržiava prírodné spôsoby rozjímania, i keď pozvoľný, prirodzený tanec je v hlbokom úpadku (s výnimkou vekovej skupiny 13 - 17 ročných, ktorí najviac udržiavajú tance anglosaskej pop-kultúry). Stále je však udržiavaný v podobe javiskového tanca a teda stále je vývojaschopný a použiteľný ako spôsob vedomej meditácie, rozjímania, i keď dodnes sa na to nik nepodoval. V Číne však takisto veľmi dlho bolo umenie kung-fu udržiavané len v kláštoroch, kde pozvoľna vznikali mäkké školy kung-fu, zvané dnes ako tai-či-čuan, teda školy viac tanečného, ako bojového zamera-

nia. Jeden pekný deň sa praviť na pravých miestach rozhodli, že tai-či zavedú v širokom rozsahu ako meditačné a telesné cvičenie. Samozrejme, boli na to vytvorené vnútorné podmienky. Desiatky, stovky majstrov pracovalo na tom, aby tai-či dokázali podávať v jednoduchých a príťažlivých dávkach tým, ktorí to nikdy necvičili. Výsledok? Posilnenie sebavedomia čínskej kultúry a hlavne - zlepšenie zdravotného, duševného i duchovného stavu obyvateľstva. Slovenský ľudový tanec sice nie je tai-či, ale dnes máme poruke aj iné, jednoznačnejšie tance, ktoré sa používajú meditačne - v západných krajinách je to takzvaná muzikoterapia. Používajú sa pritom aj rôzne šamanské piesne a tance, ktoré sú umelo sprostredkované často ľudmi, ktorí s duchovnom prirodých národov, pre ktoré sú posvätné, nemajú nič spoločné (americkí Indiáni z dakotských kmeňov napríklad proti tomu ostro protestovali). U nás je však možné obnoviť pôvodné zachované tance, nepomerne pestrejšie a živšie, ako napríklad škótske tance, ktoré patria v západnej Európe k rázovitejším. Dokonca pestrejšie a divadelnejšie, ako tance niektorých prírodných národov. Prítom - súčasné obmedzenia, čo sa týka ľudových nástrojov, sú v podstate umelé - my môžeme v pohode siahnúť aj na hrkáky a bubny, ktoré sa v slovenskej hudbe - obradnej i zábavnej bežne používali napríklad v šestnástom storočí. Použitie našej ľudovej hudby ako „muzikoterapie“ by mohlo mať nedozerné kladné následky. Je to nakoniec aj jeden z pôvodných účelov spevov a tancov. Rozhodne nie je pôvodný účel, keď niekto tancuje sice ako „profesionál“ tance zo sviatkov letného Slnovratu, ale pritom nemá poňatia o tom, čo to vlastne tie „járnske ohne“, sviatky letného slnovratu, sú. Pripomína to skôr falošné osady brazílskych Indiánov - preoblečených miešancov z najchudobnejších primestských štvrtí, ktorých osady vyrastajú pri Amazonke. Tito najatí „divokí Indiáni“ dostanú „originálny“ pracovný odev (nejakú zásterku) a luky, z ktorých nevedia strieľať, a tak šaškujú a tancujú pre turistov, spievajúc piesne, ktoré sa naučili z magnetofónového záznamu, pričom ich význam sa ne snažia vôbec spoznať.

Samozrejme, nie je to to isté - je šťastie, že máme aj javiskový tanec, ale keď sa robia duchovné veci bez duchovna, ponáša sa to skôr na nejakú gymnastiku, balet, alebo šaškovanie igricov, ale ešte viac na vrcholový šport, ktorý je veľmi nebezpečný (a pritom podporovaný). Javiskovi tanečníci z „ľudových“ súborov napríklad kvôli zničeným kĺbom na nohách odchádzajú v tridsiatich-piatich rokoch do dôchodku. A pritom starí dedkovia z podhorských dedín si v pohode hocikedy zacifrujú a vôbec im to neškodí, skôr naopak. .

Naše tance majú z hľadiska zdravotného i meditačného viacero zaujímavých čít. Napríklad v slovenskom tanci platí jedno pevné pravidlo - chrbtica má byť vystretá. Je to podobné, ako v indických duchovných tancov, i keď v našich je iné použitie rúk (počas spevu sa ruky natáhujú u mužov podobným spôsobom, ako keď sa človek „natáhuje“, čím sa dosahuje podobný prietok živý, ako pri niektorých jogových cvičeniach. Rovná, vystretá chrbtica je však vážnym pra-

vidlom - preto je často ruka založená na križoch (napríklad v jogových a buddhistických meditačných polohách a tancoch a pri všetkých smeroch bu-do je takisto zlatým pravidlom vystretá chrbtica)

Niektoré slovenské tance sú podobne, ako u afrických či indianskych prírodných národov, vyjadrením vzťahu k zvieratám. Poznáme niekoľko medvedích tancov, ale i napríklad spišsko-šarišský tanec Ovcí zdych, alebo goralský tanečný výskok „Orol“ (pri výskoku sú nohy skrčené a upažené ruky znázorňujú krídla).

Neuveriteľná pestrosť slovenských tancov dovŕňuje aj vydupávanie - napríklad v horehronských lupákov, vytlieškávanie - (Horehronie), plieskanie, bubnovanie po stehnách v čapáchoch (Šariš), pískanie, hejkanie. Tance vyjadrujú aj vzťah k Matke zemi. Pri tancoch „od zeme“ - odzernkoch dochádza k neuveriteľným výkonom - nie je to pritom tanec určitej „kastý“, ako napríklad divoké tance ruských kozákov, ale je to tanec ľudový, ktorý tancovali nielen zbojníci, ale aj ostatní chlapi zo stredoslovenských oblastí. Pri ľudových tancoch neraz dochádza k nepopísateľným zmyslovým a mimozmyslovým zážitkom a duchovnému a duševnému očisteniu, ktoré kultúrne teoretici označujú ako katarziu - napríklad na Podpolianskych slávnostiach počas vyvrcholenia rozkázavačiek prežívala podstatná časť obecnosť, ako to zaznamenal kultúrny teoretik Marcel Mihalik. Dejepisci popisujú pri pozorovaní života starých Slovanov „extatické tance“, ktoré v 11. storočí už v Európe neboli častým javom. U Slovákov sa takéto „extatické tance“ zachovali dodnes. Čo je pre Američana napríklad neuveriteľné - bojové tance majú nielen americkí Indiáni, či Maori, ale i Slováci - tance s valaškami, ktoré mali podobnú úlohu, ako katy v orientálnych bojových umeniach. Svojou, ako to dnes nazývame „kreativitou“ (tvorivosťou, divadelnosťou) prekvapili Slováci z Telgártu nedávno aj Chorváty, ktorí boli v čase vojny zvyknutí na všeličo. Telgártčania chceli na prehliadke ľudových tancov zatancovať valaškový tanec a nemali valašky, tak si vypýtali sekery a keď si začali tie nabrúsené sekery v búrlivom tanci preskakovať a pohadzovať, polovica sály sa pre istotu radšej vytratila.

Ľudové hudobné umenie má však nielen úlohu prudkých a pohyblivých meditácií, ale často má priviesť človeka k rozjímaniu podporujúcemu ustátnu, nehybnosti, utišenia. Prikladom sú uspávanky. Poznáme však i iné spevy - trávnicie, ktoré spievali zväčša ženy pri hrabaní sena na holiach a pod horami. Spôsob spevu je často mimoriadne podobný, ako pri indických meditačných piesňach, alebo pri piesňach keltských. Ozveny hôr zvýrazňovali rozjímavý - meditačný účinok týchto spevov. Je to nevyužitá bohatosť - naši hudobníci počúvajú často aj spotvorené keltské piesne a vôbec nevedia o tom, aké možnosti sú ukryté napríklad v trávniciach, ktoré sú takisto plné „legát“ a štvrtónov, ako piesne indické či keltské. V Amerike vyšlo množstvo meditačných nahrávok indiánskych flaut. Ak by ste chceli niekde v hudobnom obchode kúpiť slovenskú pišťalu, pozerali by sa na vás ako na blázna. A čo ostatná ľudová

vá hudba? Dychovka - nemecký, vojenský spôsob podania ľudových piesní, ktorí si osvojili Česi a odtiaľ preniká k nám, je dnes chápaná ako naša pôvodná hudba. A skutočnú slovenskú ľudovú hudbu, plnú nevymiškovanej, neskratovej živý, tú musíte zháňať na čiernom trhu. Taká je, žiaľ, skutočnosť. Bratislavský kultúrny centralizmus to z biedy akiste nevytrhne. A tak dnes už môžete zohnať v Holandsku nejakú platňu v obchode s „etnomuzikou“ austrálsku didžeridu so slovenskou fujarou, ale na Slovensku nahrávky fujary nezozheniete. Hanba. No možnože môže byť aj dychovka označená ako hudba s ľudovými koreňmi, ale hudba s ľudovými koreňmi je potom aj hudba nejakej bratislavskej punkovej skupiny, a tá je tomu bližšia. Veď napríklad detvianske či horehronské rozkazovačky majú naozaj mnohé črty spoločné s lepšou časťou punk-rocku, hudobne, i slovne.

Spev, to je tiež vážna vec z hľadiska rozjímania a meditácie. Tak, ako mačka medituje, keď pradie, tak, ako medituje vták, keď spieva, tak isto môže rozjímať aj spevavý človek. Vždy sme boli spevavý národ, len teraz nás akosi prešiel spev a gumujeme si hlavy neustále pusteným rozhlasom. To nie je skutočná meditácia. A už vôbec nie prirodzená tvorivosť. Na Slovensku je zaznamenaných nie menej, ako stotisíc piesní, a mnoho z nich je meditačných, mnohé z nich sú aj prírodnými modlitbami k prastarým silám - k starým božstvám, k Slnku, k mesiacu, k stromom, k riekam, ale i k vtákom (Zaleť sokol..., Zaspievaj slávičku...). Rozjímanie je dané nielen námetom piesne - napríklad ak človek spieva o kvete, môže precitovať blahodarný pocit prietoku živý, aký má kvet v čase kvitnutia. A kvitnutie, to je vlastne oplodňovanie, tanec tvorivej sily. Rozjímanie piesňou je dané ale samotným spevom, spôsobom spevu. Je to podobné, ako v pránajoge - pri výdychu sa človek v určitom stave nabíja živou, i keď vydychuje spevom, alebo pri hre na pišťalu, či fujaru. Spev a hra môžu účinky dokonca zosilovať, tóny i niektoré slabiky a hlásky posilňujú určité strediská živý. Bača, ktorý si hrá niekde pod horou na pastierskej pišťale a rozpráva sa s hadrmi, robí podobnú činnosť, ako jogin, ktorý hrá svojej kobre, i keď si to nemusí takisto zdôvodniť. V našej krajine je pritom zachovné množstvo spôsobov spevu, ktoré majú rôzne účinky. Ináč spievajú ženy na východnom Slovensku a ináč spievajú na strednom Slovensku, ináč sa pritom spieva dupák ako telgártske mnohohlasné piesne a úplne ináč sa spievajú trávniče, iný je hlas speváka na Myjave a inak spieva Goral s plačlivými citovými cifraní, iný zvuk a účinok majú terchovské piesne a iné sú rozkazovačky často aj kričané a hovorené (pripomínajúce chvíľami i frázy požívané v rappe či v hardcore, inokedy zas šamanské spevy prírodných národov). Je tu aj zaujímavý spôsob spevu často označovaný ako „hučanie“ používaný predovšetkým na strednom Slovensku, i keď bratislavské javiskové súbory už aj takéto piesne spievajú často „školenými“ hlasmi. „Hučaný“ spev má mimoriadny účinok, podporuje vôľu a pocit nadšenia, pričom pri správnom „hučaní“ nepoškodzuje hlasivky, pôsobí skôr blahodarne a akiste zaujal aj chladných Britov na medzi

národnom festivale v Llangolene (Wales, 1996), keď spomedzi tritisícpäťsto súťažiacich prideliť prvé miesto v kategórii folklórnych skupín „hučiacim“ Muchovcom z Terchovej hrajúcich na husličkách starým spôsobom „medvedej laby“, mimochodom, princovi Charlesovi, ktorý im blahoželal, zahráli tito vtipkári pieseň Jánošík, Jánošík, kde je tvoja valaška (princ Charles by sa akiste na nich tak neusmieval, keby sa dozvedel, že bol Jánošík čosi podobné ako anglický Robin Hood). V skutočnosti však vôbec nie je dôležité, či nejaký Západ „žerie“ a či „nežerie“ (akože žerie) naše piesne. Dôležité je to, že spievanie je vyslovene zdraviu, duchu i duši prospešné a že súčasný úpadok spevu, schopnosti rozjímať, radovať sa a naladiť sa spevom je akiste jednou z príčin dnešného neveselého zatrpknutia podstatnej časti našichcov. Veď i ti najchudobnejší Indovia a Afričania sú ešte stále podstatne veselší, ako oproti nim až priveľmi bohatí Slováci. Vážnu úlohu mali aj rôzne výtvarné prvky, ktoré boli najbežnejšou súčasťou života tak isto, ako hudba. Boli dennou potrebou. Zachovali sme si prítom neuveriteľne staré prvky tvorivosti. Napríklad - na Detve možno nájsť „totemové“ stĺpy, dokonca s orlom navrchu - nie sú to však napodobeniny indiánskych totemov, sú to tunajšie zdobené okresané koly. Na slovenských črpákových z východného i stredného Slovenska prežívajú taktiež prastaré prvky viery - slovenskí a moravskí Sloveni pred počas Veľkej Moravy napríklad s obľubou tepali na kovové výrobky motív dvojhlavého hada, ktorý je možné nájsť i u Sumerov v starej Perzii tak isto, ako strom života s dvoma vtákmi na stranách. My sme dedičmi, ktoré si prastaré bohatstvo zachovali - had s korunkou (niekedy aj dvojhlavý had) je najčastejšou výzdobou črpákov zo stredného Slovenska. Strom života, často zmenený na „kvet života“ možno nájsť na množstve výšiviek, i s dvoma vtákmi na stranách, tak, ako v šiestom - siedmom storočí u našich predkov - Slovenov a tak, ako v starej Perzii, či v Indii, alebo u Keltov. Samozrejme, starí Sloveni nevytepalí všetko do kovu, oveľa viac vyrezávali do dreva a takisto si zdobili odevy, ale to sa, pochopiteľne, zachovalo len výnimočne na rozdiel od kovových častí výstroja. Črpáky a košeľe sa môžu javiť ako nepodstatné časti umenia, to je však omyl - z črpákov sa pilo a to bol takmer náboženský obrad a košeľa má takisto svoj význam, nechýbajú výšivky hlavne v oblasti srdca a v jeho okruhu, kde je často ich ťažisko. Je to tiež určitý príznak, keď muži chodia denno-denne do spoločnosti oblečení ako takí ovadi a ich častá psočná nálada plne zodpovedá tomu - anglosaskému odevnému vynálezu určeného pôvodne pre zatrpknutých peňazníkov. Výtvarné znaky v ľudovom umení boli vlastne na takmer všetkých predmetoch dennej potreby. Umenie nebolo len pre určitú vrstvu spoločnosti, s umením sa stretával každý človek a každý ho aj vytváral. Zdobené boli nielen odevy a črpáky a opasky, ale aj lyžice, praslice, kabanice, domy, stromy (stromy života - máje, ktoré boli zdobené nielen na Turíce pre dievky, ale aj pri stavbe domu), zdobené boli ženy i muži, ktorí až do začiatku tohoto storočia nechodili vykosení ako vojaci, ale mali účesy pestrejšie ako šľachtici, pretože

na rozdiel od šľachticov mali ako znak slobody nielenže dlhé vlasy, ale aj na rôzne spôsoby upravené. Bola to však nielen výzdoba. Tobe bolo len umenie. Na Orave, ale i v domoch moravských Slovákov (na Slovácku), ale i napríklad na domoch Slovákov v Rumunsku sú dodnes slnečné znaky - to nie je len ozdoba, to je aj znak posvätnosti. To platí aj o iných vzoroch a predmetoch - aj na košeli boli posvätné znaky a kto nosil košefu s takýmto vedomím, aj sa ináč cítil. Rozjímanie - meditácia - modlitba bola preto spätá aj s jedlom a pitím - veď na lyžiciach a črpákoch takisto nechýbali ochranné, posvätné znaky. To bola každodenná skutočnosť. Dnes si len málokto vie predstaviť duchovné následky takéhoto vedomia, ale kto sa o to pokúsi, azda pochopí, prečo tento národ prežil bez vlastného štátu tisíc rokov. Dnes však tieto duchovné prvky ustúpili prudko do úzadia, a preto je pre podstatnú časť našincov "iné počasie". Okrem už spomenutých znalosti starých vedomcov a vedomím o vplyve dychu na ducha a dušu sa udržiavalo aj rozjímanie v ostatných živloch, alebo s ich pomocou (zem, voda, oheň...), čo vyplýva aj z predchádzajúcich úsekov tejto knihy. Na rozjímanie sa pri prirodzenom spôsobe života premieňala každá činnosť - spievalo sa pri právcach všetkého druhu, údery sekier sa pri spracúvaní dreva menili na čarovné, pravidelné bubnovanie, česanie konope a ľanu za mesačného splnu bolo spojené s hospodárskymi čarami žien, ľudia rozjímali pri pohľade na raste kvetov či stromov, do ktorých sa nevedome i vedome vpijali vymieňajúc si s nimi pri obojstrannom úžitku blahodarnú živu, ľudia rozjímali pri ospevovaní mesiaca, Slnka, hviezd, Matky Zeme, pri vyvolávaní dažďa i pri ďakovaní za úrodu, pri ľubovaní, pri remeslách, pri kreslení čarovných zrakov i pri pohľade na nich, pri tichej poteche z výsledkov práce, pri odprevadení starého človeka i pri uvítaní človeka nového. Život Slovákov (a samozrejme aj mnohých iných národov) bol podstatne rozjímavejší a akiste aj duchovne čistejší. Popri spomenutom „pohanstve“ tu, samozrejme, svoju úlohu zohrávalo aj štátom podporované kresťanstvo, no pôvodné obrady sa zachovali až donedávna a mnohé z nich vlastne nikdy nezaniikli. Nie že by obrady boli najdôležitejšie, ale sú určitým svedectvom o vedomí a poukazujú na skutočný stav vecí. Nastala iná doba. Človek odhodil obrady ako nepotrebné a vzápätí zisťuje, že bez nich nevie žiť. Takmer každý človek na „Západe“, ktorý má peniaze, má svojho psychológa alebo psychiatra. Nechodí sa svedieť farárovi, ale psychiatrovi. Nezatančuje a nezaspieva si na veselici, na diskotéke takisto nie, a tak ide aspoň na muzikoterapiu. My sme na tom zatiaľ v mnohých smeroch lepšie, čo sa týka možností. Čo sa týka denného života, tam už nie je taký veľký rozdiel. Môžeme si vybrať medzi viacerými možnosťami, zdáleka nielen medzi farárom a psychiatrom. Mnohých možností sa dobrovoľne vzdávame. Táto doba je prechodná. Čo bude ďalej? Niektorí si už vybrali. Hľadajú vo svojej minulosti to, čo môžu použiť, aj keď v zmenenej podobe, v budúcnosti. A niektorí z nich už našli. Žijú v prítomnosti. No v súlade s vlastnou podstatou.

Smrť, posmrtný život

Kruh života v pôvodnom slovenskom vedomí nesie v sebe aj vedomie o smrti. Smrť pritom (ako je písané v tejto knihe v časti o Morene) nie je v skutočnosti chápaná ako stály stav, ale len ako jav, ktorý je prechodný. Umieranie je prechod zo starej podoby do podoby novej, prípadne z jedného spôsobu jestvovania do iného. Takéto videnie nie je u národov žijúcich v súlade s prírodou nijako zvláštne a možno ho objaviť tak u Indiánov, ako u buddhistov (buddhizmus ako učenie si zachovalo podstatné množstvo črt duchovna prírodných národov), ale aj v staroeurópskych duchovných spoločnostiach, ktoré sú dnes prikrýté nánosmi spotrebných spoločností.

Ak sa teda na Slovensku zachovalo niečo z pôvodnej, prirodzenej kultúry, muselo sa zachovať aj čosi z vedomia smrti. V prírode je prirodzený určitý prechodný, spravidla krátko trvajúci stav pomenovateľný ako násilie, to je nakoniec aj v tzv. civilizovanej spoločnosti. V prírode však nie je prirodzený stav zajatia jednej bytosti druhou a ak, tak len na mimoriadne krátky čas. V spoločnostiach, ktoré sa odkloňujú od neprirodzenosti, je to však bežným javom. Zajatie a nesloboda, sa nakoniec obracia proti spoločnosti, preto majú neprirodzené spoločnosti krátke trvanie. Tisíc rokov kresťanstva na Slovensku nebolo však vysloveným stavom neslobody, ani stav duchovnej slobody to však nebol. Aspoň nie v celej spoločnosti. Hlavne ľudia dôverčivejší znášali stav neslobody často pod nátlakom strachu zo smrti. Cirkevný hodnostár mal právo spovedať a právo „tľmočiť Bohu“, pričom „bežný smrteľník“ právo modliť sa priamo k bohu ako keby nemal, prípadne ako keby nemal možnosť dostať rozhrešenie bez cirkevného hodnostára. Dôverčivejší ľudia verili, že cirkevný hodnostár nielenže má právo sa vyhrážať pekelnými plameňmi, večným zatratením a podobne, ale že to môže aj zariadiť, keďže aj v spovednici budí dojem, že je Bohov dôverný kamarát. Ľudia prirodzenejšej viery však ani v takomto duchovnom počasi nenechali sa zastrašiť smrťou. Pre slovenské kraje je zvlášť príznačné takéto prirodzené, prírodné vedomie - že telo môže zničiť aj hlupák alebo útočný násilník, ale že silného ducha by asi ťažko takto niekto zničil. Príznačné sú slová v podpofanskej piesni:

Hej, kebi ja bou vedeu, že ma budú vešať,
bou by si ja dau šibeničku kresať
Hej, kebi ja bou vedeu, že ma budú márnit'
bou by si ja dau šibeničku farbiť...

Teda - nie že keby som bol vedel, že ma budú vešať, bol by som lepšie utekal, alebo - bol by som polizal päty mocným, alebo - bol by som povedal, aby za mňa šli prosiť... To nie.

Nie strach zo smrti, skôr túžba po dôstojnej smrti na pekne vykresanej, pekne vycifrovanej a vyfarbenej šibeničke, zjavne s predkresťanskými znakmi, ktoré si Slováci dávali na náhrobky a kríže až do 20. storočia. I keď podstata nie je

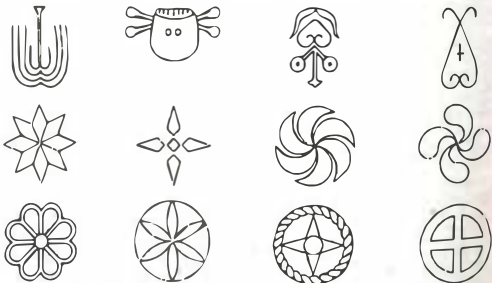
v znakoch, ale v tom, čo znázorňujú (priamociarejšie, ako písmo). Aké sú vlastne tieto znaky života, smrti a ďalšieho života? Predovšetkým je to kruh. Kruh, v strede ktorého sa stretávajú dve čiary - napríklad čiara starého a čiara nového života - to je veľmi častý znak - rovnoramenný prakriž v kruhu - prebrali ho od pohanov aj kresťania (nakoniec, niektorých častiach kresťanského učenia sú dodnes vety hovoriace o znovuzdrodení bytosti, i keď väčšina z nich už v prvých storočiach po Kristovi bola vatikánskymi cirkevníkmi vyškrtnutá). Ďalší, v podstate ten istý znak, len točiaci sa, je takisto častý - ramená prakriža sú zahnuté - buď v plynulom oblúku, ako je to v staročinskom jin-jangovom znaku (u nás však kruh nie je rozdelený jedným, ale dvoma vlnkami), prípadne sú ramená križa lomené, aby sa dali ľahšie znázorniť (vysiť, vyrezať, vytesať, vytepať a podobne). Podobným znakom je šesťramenná hviezdička, tiež často so zahnutými ramenami (niekedy chápaná aj ako slnečný znak nie bežného tvaru). Na slovenských náhrobných kameňoch sa našli vytesané aj stromy - kvety života, často so zvädnutými bočnými konármi - listami. Spodné konáre (listy) zvädli, vrcholec (kvet) sa však napriek tomu týči k nebu, plný sily. To je aj obraz zachovania rodu, súvisiaci s uctievaním (duši a duchovna) predkov (manizmom).

Prečo to vešanie? Slováci považovali zemepánov, ktorí zväčša rozprávali po maďarsky, alebo iným cudzím jazykom, často za drzých votrelcov, ktorí ich zdierajú, čo bola pochopiteľná vec. Preto ozbijanie týchto votrelcov a darovanie ich majetku nemajetným bolo považované za správny skutok. Duchovné slovenstvo predsa prikazovalo bohatším podporovať chudobnejších a ak sa k tomu bohati nemali, bolo ich vhodné trochu popchnúť, hoci aj násilím. Starí Sloveni podľa záznamov niekedy aj spálili prilytý skupému a bezohľadnému súkmeňovcovi, tak prečo by Jánošík nepodpálil kaštieľ maďarskému grófovi. Samozrejme, zemepáni - často duchovní nasledovníci Attilu, to považovali za nepripustné a takéto počinanie trestali smrťou.

„Šibeničku mal'ovanú, čo ma budú vešať na ňu" si však nespokojní Slováci akoby vyžadovali a spievali o nej nie z nejakého lipnutia na pozlátkach, ale z dôvodu súladného vedomia v stave smrti. Je veľmi dôležité, ako človek umrie. Stav v smrti je podľa vedomia prírodných národov dôležitý pre vstup do ďalšieho života. Preto bolo dôležité kráčať po ceste života bez strachu až do úplného konca. A so súladným vedomím. Tomu mohol napomôcť aj spev. V slovenských piesňach je mnoho črt pripomínajúce piesne smrti známe z iných prírodných národov, napríklad u Indiánov. Človek s ranou po sekere zloží pieseň: „Hej, zarubali do mňa, ako v hore do pňa, ešte mi košielka krvou nena-mokla...". Spev pred smrťou bol u Slovákov pomerne bežným javom, Jánošík si dokonca zatancoval pod šibenicou (a na hák vyskočil sám). A to sme už pri zmienkach o pohrebných hostinách starých Slovenov, ktoré sú sprevádzané divokými, podľa historikov „extatickými" tancami, u Slovákov bežnými do polovice druhého tisícročia, ale udržiavanými vo forme karov až dodnes.

Prečo Slovenci a Slováci sa na karoch zabávali? Prečo spievali, tancovali, hodovali? Akiste nie preto, že by sa tešili zo straty blízkeho. A ani nie preto, že by na to nemali inú príležitosť, to nie. Jednoducho preto, lebo po smútku nad stratou blízkeho človeka tešili sa z jeho nového života. A aby duši mŕtveho nebolo príliš smutno a aby sa necítil človek odidený z tela osamotený, urobili na jeho počesť zábavu. Predchádzali jej samozrejme obrady duchovného významu. Keď sa im snivalo s mŕtvym, alebo sa mu zjavil v bdelom stave a usúdili, že je to vhodné, urobili menšiu spomienku ešte raz. Ti, čo sa cítili voči mŕtvemu previnilo, opäť mohli prosiť o odpustenie, prípadne mu opäť ďakovali za dobré skutky a pomoc a zdôrazňovali kladné stránky jeho osobnosti. Opäť spomínali na cituplné príhody, na útržky zo života, ktoré na nich mimoriadne zapôsobili, tešili sa aj z veselých príhod. Druhý veľký kar sa konal rok po smrti človeka, o tomto zvyku sú zmienky ešte aj zo začiatku tohoto tisícročia.

Dodnes sa na slovenských dedinách rozprávajú niekotori ľudia s mŕtvymi, hlavne staršie ženy - vedmy. Býva zvykom, že ľudia na pohrebe odprevádzajú dušu človeka. Nie farár, ale spravidla niektorá z pribuzných žien plače pri mŕtvom a nahlas mu hovorí: "Pozri, splače tu tvoja žena, bude jej bez teba smutno, je tu tvoj syn, ktorého si učil to a to, je tu tvoja dcéra, ktorú si ochraňoval, je tu tvoja vnučka a ten a ten vnuk, čo tu často chodil ...", a tak predstavi vedma, či iná žena všetkých, ktorí prídu k mŕtvemu telu a rozpráva sa s mŕtvym, ako keby bol živý, vlastne - rozpráva sa s ním, so živým, ktorý odchádza z tela. Úlohou plačiek (vediem) bolo upokojiť dušu mŕtveho a zároveň odohnať od nej zlých duchov - tento zvyk sa zachoval dodnes. Potom, po smútku, však nastáva kar - oslava. Sice už duchovné vedomie nie je také, ako bývalo, ale obrady naň predsa len poukazujú a to je teda nepopierateľné, že v podvedomí

Znaky života a smrti na náhrobnikoch

sa podstata uchovávala.

Čo znamená slovo kar? Kar má súvis so staroslovenským slovom karug, teda - kruh. Aj so staroeurópskym slovom karma, ktoré sa rozšírilo cez buddhizmus a iné učenia aj do Ázie. My by sme teda mali dobre vedieť, čo je to kar - kruh - karma, keď to máme v ľudovej kultúre prirodzene zachované bez akejkoľvek podpory uznávaných duchovných či štátnych pák. Možno aj preto chodí dnes na Slovensko rado veľké množstvo rôznych duchovných od buddhistov až po neviemakých šamanov, akiste aj preto vyhlasujú, že tu sú ľudia vnímavejší a prirodzene vedomejší, ako v mnohých iných štátoch, ktoré prešli.

Ťažko môže niekto pochopiť dnešné, hoci aj podvedomé ponímanie života a smrti Slovákmi, keď nevie o vedomí a viere v posmrtný život starých Slovenov. Už v počiatočnom období šírenia kresťanstva hovoria o tom záznamy kresťanských mníchov. No nielen ich.. S väčším odstupom píše Arab Al-Bekri, že „Slovania sa radujú a veselí pri spaľovaní mŕtvol, lebo veria, že božstvo sa zmiľovalo nad nebohým“. Na Slovensku sú zmienky o pohrebných tancoch aj v 17. a 19. storočí po Kristovi! Zachovaný je taktiež celý rad zákazov štátnych a cirkevných V trinástom storočí sa na Slovensku tančujú v kostoloch i na cintorinoch. Inak by sa nezachoval o tom záznam zákazu.

Aj keď cirkev zakazovala spaľovanie mŕtvych (mnohi Slováci však začali mŕtve telá pochovávať už pod vplyvom Avarov), aj začiatkom druhého tisícročia sa vo veľkom na Slovensku pochovávalo pod posvätnými lipami a dubmi, v posvätných „pohanských“ lesíkoch a cirkev musí zakazovať aj pochovávanie na uctievaných krížnych cestách - znakoch prakriža i duchovnej križovatky, ktorá tu žije dodnes. Pochovávanie mimo cintorinov, hlavne u prírodne vedomých ľudí bolo zaznamenané aj v tomto storočí - dokonca aj v druhej polovici - napríklad takýto prípad nepovoleného pochovania bol zaznamenaný neďaleko Nítry. Aj keď však Slováci pochovávali na cirkvou určených pohrebiskách, celé tisícročie zarovno kládli na hroboch ohne a vatry, neskôr sviečky, ktoré pretrvali dodnes (oheň mal podľa pôvodnej viery očistnú úlohu). Bolo to zvykom hlavne na Ducha (na Turice), ale aj na Dušičky (všesvätých), čo sa takisto nezaobišlo bez pôvodných obradov, bubnovania, spevov a tancov, ktoré mali priniesť mŕtvym úľavu a potešenie. Ako obradný nápoj sa pritom používala často medovina či iný alkohol. Na Ducha (Rusadlie, Turice) ak farári nechceli, aby boli kostoly plné „pohanských tancov“, boli nútení podľa pôvodného slovenského kalendára a zvyku slúžiť zádušné omše, i tak však sú záznamy o tom, že do kostolov vchádzali dedičania spievajúc a hrajúc so „šamanskými“ maskami (masky sa používali aj pri pohreboch, ktoré boli dejiskom divadla slúžiacého na ochranu duše, ktorá odchádzala z tela). Tieto omše s „pohanským“ základom uctievania duši predkov pretrvali na severnom a východnom Slovensku až do 20. storočia.

Uctievanie duši a duchov predkov bolo zjavné nielen na Ducha a na Dušičky, ale i počas Vianoc - sviatkov zimného Slnovratu a pri iných príležitostiach.

Spaľovanie mŕtvych poukazuje na pôvodnosť tejto kultúry. Podobným spôsobom pochovával napríklad aj lužický ľud, ktorý niektorí znalci považujú za našich predkov, a ľud popoľnicových poli, tento zvyk je častý aj u iných Indoeurópanov - napríklad u staroperžanov, alebo u Indov. U Slovákov sa do dvadsiateho storočia zachovalo aj polozenie mŕtveho na Matku Zem, ktorej mal odovzdať silu. U Slovenov sa stávalo, že keď sa chcela žena zrodiť v ďalšom živote spolu so svojim mužom, dobrovoľne mohla vyjsť na hranicu, nebol to však príliš častý jav. Vo všetkých jednoznačne slovanských krajinách bola zaznamenaná len dobrovoľne odídenej vdovy z tohoto života. Ak mal niekto rad človeka, ktorý umrel, bývalo zvykom poctiť dušu mŕtveho kúskom svojej krvi, alebo vlasov. Spaľovanie mŕtvych je bežné u národov, ktoré si vo väčšej miere cti duchovné hodnoty. Spaľovanie neprípúšťa také časté zabíjanie živých obetí, ktoré by boli násilím nútené byť pochované, ako to bolo napríklad u Egyptanov, ani s tým spojený rozvoj hmotnej hrabivosti - napríklad avarske a hunské hroby boli plné všeliakých drahocenných, často nazbieraných harabúrd (v Maďarsku dodnes urputne hľadajú Attilov hrob, lebo je v ňom drahocenný nalúpený poklad a tvária sa pritom veľmi duchovne). Zachovali sa zmienky o pochovaní ženy zaživa do hrobky s veľkou možnosťou z rusko-fínskeho pohraničia či slovansko-orientálnej bulharskej oblasti, avšak to nie je svedectvo o samotných Slovenoch. Sloveni nehrabali majetok na to, aby sa potešili z predstavy bohatstva pre budúci život, ktorá je nakoniec v hmotnej podobe poriadne nezmyselná. Preto máme o nich (z pohrebísk) málo hmotných pamiatok, zato však veľa duchovných.

Symbolický cintorín v Temnosmrečianskej dojine

Znovuzrodenie, narodenie

Čo sa deje po smrti? Záznamy v letopisoch písaných mnichmi sú zväčša zaujaté, avšak aj tak svedčia o tom, že tu jestvovalo určité učenie o živote po smrti, aj keď nebolo našimi predkami zaznamenané písmom v dnešnom slova zmysle (ale písmom znakovým). Napríklad Thietmar Merseburský zaujal píše, že „podľa názorov Slovanov sa smrťou všetko končí“, no vzápätí popiera tento svoj výrok slovami, že „(slovanski) pohania súdia, že v budúcom živote má duša inú povinnosť, než v súčasnom. Znovuzrodzovanie duši teda nie je z hľadiska nášho duchovna cudzorodým poňatím kruhu života a smrti, kruhu, ktorý pripomínajú dodnes pohrebné vence. V slovenských ľudových povestiach je teda nielen čarovanie v zmysle krátkodobá premena na zvieratá (napríklad vtáka) bežným javom, ale bežné je aj odkliatie zvieratá, ktoré má ľudskú dušu (napríklad kôň, vlk, medveď, havran...). Zaujímavá je v tejto súvislosti už spomenutá slovenská ľudová povesť „Dalajláma“ (zaznamenaná Dobšinským), podľa ktorej šiel slovenský mládenec do sveta na koni, aby odklíal svoje kráľovstvo. Jeho kôň však bol podľa tejto povesti prevteleným človekom a v cudzej krajine tohoto slovenského mládencu oslovovali ako Dalajláma. Po živote v tejto krajine sa vrátil domov a odklíal svoju krajinu. Táto povesť by sama o sebe mohla byť napríklad dôkazom nejakého stredovekého neznámeho prieniku tibetskej kultúry na Slovensko, avšak - dôkazy o vedomí a viere v prevtelenie a znovuzrodzovanie sú u Slovanov zaznamenané od najstarších čias, teda od dôb, keď do Tibetu ešte nedorazil buddhizmus.

Zrodenie človeka bolo nielen pre rodičov významnou udalosťou. Až donedávna boli na Slovensku (ale i v mnohých krajinách) deti vychovávané nie v rodinách, ale v rodoch. To znamená - dieťa si bralo príklad nielen z otca, ale mohlo sa učiť aj od strýkov a tiet, od babiek a dedov. Takto je to prirodzené, taketo spoločenstvá zaručovali súladnejší a bohatší duševný i duchovný vývoj dieťaťa. Bolo teda prirodzené, že zrod dieťaťa bol nielen záležitosťou jeho dvoch rodičov, ale aj ostatných členov rodu, ale aj susedov a iných známych, ktorí sa v konečnom dôsledku taktiež v určitej miere podieľali na výchove dieťaťa.

Už správanie dieťaťa pred narodením matky pozorne sledovali. Sledovali, pri akých príležitostiach sa hýbe či ináč dáva najavo svoju zúčastnenosť na živote matky (hlavne citovom) a kedy sa "hlási o slovo". Matky vedeli, že dieťa už pred narodením vníma. Príchod nového človeka na svet predchádzalo množstvo úkonov, a priprav, matky dodržiavali určitú životosprávu už pred narodením. Priebeh pôrodu bol vedomkyňami i matkou pozorne sledovaný. Pôrod riadila vedma - pôrodná baba a ďalšie staršie vedmy jej pri tom pomáhali. Čerstvo narodené dieťa na Slovensku spravidla položili buď na pec (nepiame zasvätenie živlom ohňa - jedného z nositeľov aj rodinného ducha), často dieťa kládli na Matku zem - buď priamo (samozrejme, na chvíľu), alebo pod stôl, či na kožu, zriedkavo na chlebovú lopatu.. Na prvé šesťnedeľie sa vzťaho-

valo množstvo zákazov a prikazov, ktoré chránili matku i dieťa. Žena nesmela robiť, nesmela dojsť statok, nesmela piecť chlieb (pečenie bolo chápané ako čarovný úkon, ktorý si vyžaduje veľa duchovnej sily), nesmela vychádzať z domu. Žena s dieťaťom bola na izbe v priestore oddelenom kútnou plachtou, ktorú nebolo dovolené narušovať. Na kútnej plachte bývali vyšívané čarovné - ochranné znaky - kvet v tvare prakriža, prakriž, čarovný vták, strom života a podobne. Jedlo prinášala rodičke kmotra alebo jej matka. V prvých týždňoch teda matka neprestajne chránila dieťa vlastnou silou. Na dieťa nebolo ani neskôr dovolené uprene sa pozerieť, prekračovať ho a podobne. Na východnom Slovensku napríklad prežil v niektorých oblastiach zvyk - keď dospelý človek mal v náručí dieťa, musel ho nakoniec jemne popuť po zadku a povedať „pfuj, pfuj, neurekom“. (Slovo „neurekom“ má tu význam „neurieknuť“). Takéto a podobné „čary“ mali názorným spôsobom zabezpečiť dieťaťu nedotknuteľnosť živu „životnej sily“, keďže dieťa nemá schopnosť ubrániť si živu pri styku s dospelým človekom, ktorý ho môže o silu aj neúmyselne ochudobniť.

V súvislosti s dnešnými časmi je zaujímavé, ako kruto narábali (a niekedy aj narábajú) v pôrodniciach s deťmi a matkami. Napríklad až donedávna bolo pravidlom, že dieťa matke po pôrode odobrali cudzí ľudia. Z hľadiska duše, citu a živu (životnej sily) je to trestuhodná záležitosť. Keď sa dieťa narodilo, bolo dôležité dôstojne ho na tomto svete privítať. Po pár týždňoch prežitia, keď už boli zjavné prvé prejavy dieťaťa, i to, že dieťa sa narodilo v tele schopnom ďalšieho života, sa konalo privítanie. Za „pohanstva“ bolo už tesne po narodení dieťa zasvätené vedomkyňou - pôrodnou babou - slovom a životodarnou vodou, a to pretrvalo aj v kresťanskom období. Privítanie v kresťanstve dostalo meno „krst“, no pôvodné obrady a zvyky pretrvali. Napríklad na Horehroní boli krstiny (miestami až do tohoto storočia) záležitosťou žien - vediev, z mužov mal prístup zväčša len krstný otec, čo je dedičstvo z dávneho obdobia uctievania veľkých matiek (matriarchátu). Vedomkyne či vedomci schopný jasnejšieho videnia v čase poradili meno pre nového človeka a poradili oblasti, v ktorých bolo potrebné venovať dieťaťu väčšiu pozornosť či zvláštnu ochranu. Takéto vedomkyne boli bežne označované ako sudičky. To nebolo chvastanie sa jasnovidnosťou, ale vo veľkej miere to bolo záležitosťou ochrany. Títo ľudia - spravidla vedmy, zriedkavejšie vedomci, niesli v ďalšom živote zodpovednosť za dieťa, hlavne v detstve, no aj v dospelosti im neraz poskytovali rady a duchovnú ochranu. To bolo vedľajšie, že to nie sú ich deti. V tomto smere spôsobili v slovenskej spoločnosti ťažké duchovné i duševné straty tí cirkevníci, ktorí konali proti Rodu a národu vnucovali sebecké duchovné ploty medzi rodinami. Takéto oddelené rodiny síce až v dnešnej dobe sa stali skutočnosťou, ale už za cirkevníckej moci tieto smerovania oslabovali ctenie rodové a národné. V období cirkevníckom nastalo väčšie rozdeľovanie medzi vlastnými a cudzími deťmi. Nevlastné dieťa začali ľudia označovať ako „vykurvenča“, to v období prirodzenej spoločnosti Sloveniek a Slovenov nebolo. Keď v cirkevníc-

kom období nemohli mať žena a muž dieťa, nič sa nedialo. Žene nehrozilo také preklinanie, ako napríklad u Arabov, Židov, či tvrdo patriarchálnych Západoeurópanov, nakoniec, neplodný mohol byť aj muž, alebo - žena mohla byť prirodzene neplodná len s niektorým mužom. Prišli oslavy letného slnovratu a po duchovných obradoch boli v prírode oslavy, počas ktorých bolo dovolené tým, čo mali o to záujem, mimomanželské milovanie s vybraným človekom. Samozrejme, že pálenie jánskych ohňov bolo cirkvou sústavne zakazané. No deväť mesiacov po slnovrate mnoho takzvaných neplodných žien konečne porodilo a mohli sa tešiť spolu s mužom z dieťaťa. A to z hľadiska spoločnosti akiste nepriaznivým javom, veď pôvodná viera dovoľovala prijatť dorodu a rodiny aj cudzinca - nepriateľa, tak prečo by niekto brojil proti dieťaťu, ktoré sa narodilo vlastnej matke. Zrod človeka bol považovaný za posvätnú vec, deti za boží dar. Deti v rodovej spoločnosti neboli bité, až v neskoršom stredoveku sa začal zjavovať tento jav. Verilo sa, že dieťa je boží dar, dieťa predsa nevie človek vyrobiť ako lyžicu alebo črpák. Okrem toho, ľudia verili, že dieťa sa narodilo s dušou, ktorá už predtým žila, že to môže byť nejaká prevtelená bytosť, možnože oveľa staršia, ako samotný rodič, tak ako by mohol rodič riskovať, že použije násilie voči bytosti, ktorá sice nemusí mať dosť skúsenosti z tohoto sveta, alebo z tejto dediny, ale vo vnútri môže mať, i keď zatiaľ zastreté, veľmi široké vedomie a veľkú duchovnú silu. Navyše nebolo v časoch prírodného vedomia a prirodzenej viery pre spoločnosť prijateľné používať násilie proti deťom z jednoduchého dôvodu. Nebolo vhodné, aby niekto už v detskom veku lámal ľuďom povahu a dušu - v dobe, keď sú najzraniteľnejší - každý predsa chcel mať zvrchovaných, duševne zdravých a duchovne silných, sebavedomých nasledovníkov, ktorí sa ako takí postarajú aj o starých. Preto však rodičia prísne dbali aj na to, aby deti trávil s nimi veľa času a aby ich čo najviac naučili. Sebavedomie detí bolo vhodné, bolo však nemysliteľné, aby deti ohrozovali starých, alebo aby nectili učenia predkov. Deti samé chceli byť v súlade so spoločnosťou a učiť sa, pretože mimo spoločnosti a v rozpore so spoločnosťou žiť bolo nemysliteľné. Také prirodzené zákony. V dobe, keď deti začali ľuďia dávať do škôl, šla do školy s deckom prvýkrát spravidla mama a osobne sa žiadala učiteľa, aby s nim dobre zaobchádzal. Bitie detí trstenicami a iné telesné tresty vykonávané farármi a neskôr aj inými učiteľmi bolo v rozpore so zásadami slovenskej spoločnosti i s vôľou matiek.

Prírodné vedomie bolo rozvíjané od mladého veku.

Znaky z kútnych plachiet.

Slovo, reč, jazyk

Slovenky, Sloveni, Slováci, Slovania - to všetko sú názvy súvisiace so slovom „SLOVO“. To je jedinečný jav na Zemi, keď meno národa je odvodené od slova „slovo“. Podstatná časť názvov národov znamená v ich reči jednoducho „ľudia“, názvy niektorých kmeňov sú odvodené od uctievaných (totemových) zvierat (Hopi znamená Hadi), mnoho národov prebralo názov územia, na ktorom žili, prípadne rieky, v okolí ktorej žili (napríklad časť Slovenov z Moravy prijalo územný názov Moravia) a mnoho národov dnes používa meno, ktoré vychádza z nejakého starého názvu, pričom jeho význam je často neznámy. Sloveni označovali nielen seba v súvislosti so slovom, ale napríklad aj Nemcov - teda „tých, ktorí sú nemi z ich hľadiska“. Podobný jav je zaznamenaný ešte u jedného stredomerického národa (indiánskeho kmeňa), ktorý svojich susedov označoval slovom, ktorého význam, je v preklade „nemý“.

Slovo je dnes zväčša chápané ako zvuk slúžiaci na prenos myšlienok. Menej už ako duchovný prejav. Prítom myšlienka je zjavne jedným z prejavom duchovna. Slovo však nie je len nejaký dohodnutý zvukový, či písomný znak označujúci nejaký predmet, či jav. Predovšetkým - slová nevznikli na základe dohody. Ale na základe prirodzenej potreby a prirodzeného vývoja. Dnes sú pomery trochu iné, o tom neskôr.

Preto slová, jazyk toho ktorého národa, to je priamy odraz duchovna. Často je to odraz najvernejší - hovorí o tom aj slovenské príslovie „Vtáka poznáš po perí, človeka poznáš po reči“. Pravda, stáva sa, že vtáky perím ako keby klamali - napríklad jeden druh u nás žijúceho sokola vyzerá ako holub (lovecká lešť?) a sú aj také vtáky, ktoré žerú len semienka rastlín, no perím budia väčšiu bázeň, ako orol. Vták môže klamať perím a človek slovom, avšak dostatočne vedomý a citiaci človek rozozná aj najjemnejšie odtienky medzi podobne znejúcimi perami a slovami.

Už zo starých mezopotámskych (staroperzských) písiem je zjavné, že Mezopotámci považovali slovo za jednu z podstatných čít duchovna.

Podobne je to aj v staroindických duchovných vedách - slovom (mantrou - modlitbou) človek ovplyvňuje skutočnosť. Túto zákonitosť musela priznať, aj keď neochotne, aj materialistická veda, ktorá nahradila slovo „čary“ a „modlitba“ či „mantra“ slovami, ako „sugescia“ a „autosugescia“. Ide však o tú istú podstatu. I keď v „modernej“ vede s vylúčením osobných duchovných síl mimo človeka (pretože „moderná veda“ nie je príliš ochotná pripustiť inú podobu vedomia, ako ľudský rozum a ešte ťažšie je pre ňu čo i len predstaviť si spoluprácu s inou podobou vedomia, čo je jedna z jej najväčších obmedzeností). Spomenuté prastaré záznamy vedomcov hovoria o tom, že ochrana duchovných vecí je možné uskutočniť ochranou ich mien (označení, slov) a zničenie duchovných javov, či duchov súvisí so zničením ich mena, o tom, že už slovo

věk výše vyvíjí, tím bude svobodnější. Nesmíme si také myslet, že již nyní je určeno, co bude člověk dělat v budoucnu, protože to může předvídat. Většina lidí však nemá pro tuto otázku správné porozumění a tato otázka náleží vsutku k těm nejobtížnějším. Od pradávných dob se filosofové trápili otázkou lidské svobody a zákonitého předurčení jeví. Těměř vše, co bylo v tomto oboru napsáno, je nanejvýš nedostatečné, neboť lidé obyčejně nedovedou rozeznávat niczi tím, co lze předem vidět a co je předem určeno. Pokud se týká okolnosti, že vidíme něco předem, je to totiž stejné, jako když vidíme na vzdálené body v prostoru. Zíráme-li na vzdálený bod v prostoru, například na roh ulice a vidíme-li, že tam jeden člověk druhého obdaruje, způsobili jsme toto jednání? Tím, že tento děj vidíme, dali jsme k němu nějak podnět? Nikoli. Vidíme jen, že někdo vykonává určitý čin, a tato okolnost nebyla podnětem, aby takto jednal. Co do času je tomu v jistém vztahu právě tak, jenže lidé to nedovedou chápat. Dejme tomu, že se po několika tisíciletích znovu vtělíme. Vykonáme něco ze svobodné vůle. Je to právě takový příklad, jako když člověk obdaruje druhého. Jasnovidce za jistých okolností zří, co se bude dít v budoucnu. Tento budoucí děj je však právě tak málo určen dnešním okamžikem, jako obdarování jednoho člověka druhým prostorovou vzdáleností, ve které jsme tento děj viděli. Říká se často, že vidíme-li, že se něco stane, je to vlastně přece již předem určeno. Avšak pak zaměňujeme budoucnost s přítomností. Nemohli bychom nic zřít předem do budoucna, kdyby tato skutečnost byla již určena. Nevidíme přece něco, co tu již je, nýbrž něco, co teprve přijde. Je nutné, abychom přesně pochopili tento pojem nazírání do budoucna. Je potřebné to cvičit a pěstovat v trpělivé meditaci. Jen tehdy nalezneme možnost, abychom pojali správně tyto skutečnosti.

Po těchto úvodních slovech chceme promluvit o okolnostech, které lze uvést o vývoji lidstva do budoucna. Dospěli jsme k době, kdy lidstvo sestoupilo nejhlobčji do hinoty, kdy svých duchovních sil používá ke konstrukci a výrobě nástrojů a strojů, které slouží osobnímu životu. S tím je spojeno stále postupující zhuňňování lidstva a Země vůbec. Viděli jsme, že to, co je dnes nejhustším prvkem a co nazýváme nerostnou říší, vzniklo teprve kdysi v určitém údobí našeho vývoje. Tím teprve člověk vstoupil do svého nynějšího pozemského vývoje. Ruku v ruce postupovalo s touto skutečností rozdělení pohlaví a jiné jevy. Tehdy, když ještě

sovného jazyka vytlačený - okrem iného aj bratislavským vplyvom hlavného mesta (aj keď ho jazykovedci pripúšťajú a aj niektorí bratislavski herci ho používajú). Stredoslovenský prizvuk v sebe má prvky východo i západoslovenského, no v konečnom dôsledku je farebnejší a pružnejší, ako oba spomínané. No a najvrchovatejší kvet zvukových farieb a výšok, ktorý navyše v sebe zahŕňa i významové účinky slov a ich silových pôsobení na ducha, to je pieseň. Človek otupený otupujúcimi piesňami, ktorých slovám nerozumie a ktoré sú stvorené umelými nástrojmi a umelými hlasmi, takýto človek neznesie farebnosť skutočne pôsobivej piesne, odmietne ju. Až po určitých prežitíach, skúsenostiach a očiste duše a ducha dokáže vnímať v pestrejších úrovniach. V našej kultúre široké vrstvy, nie pár básnikov, ale široké vrstvy národa žilo v slovnom a spevavom umení, ktoré bolo denno dennou záležitosťou. To, že dnes pod tlakom *spotrebnictva táto schopnosť* zaniká, nie je nijako prekvapivé. Otázne je, či zanikne v celej spoločnosti, alebo len v jej časti.

Dnes mnoho slov fudia odhadzujú, pretože sú vraj „skompromitované“. Napríklad - slovo „vodca“ je „skompromitované“, a preto použijeme slovo „líder“. Ako keby „líder“ nebol skompromitovaný. Takisto je vraj „skompromitované“ slovo „ľudové“, či „národné“. Nepovieme „národné“, ale „nacionálne“, čo je to isté. Alebo dokonca namiesto „národné“ použijeme slovo „nacionalistické“, to už v sebe nesie aj poriadne záporné citové podfarbenie, ale to nevadí, skôr naopak. Niektorí Slováci používajú české slová, pretože „slovenčina má malú slovnú zásobu“. Zároveň používajú aj slová anglické, napriek tomu, že angličtina má podstatne menšiu základnú slovnú zásobu, ako slovenčina. Najčastejšie je to v západoslovenských mestách, kde meštiaci slovenskú slovnú zásobu často vôbec nepoznajú, alebo ju jednoducho nechcú používať, pretože sa im bridi, pretože im pripomína sedliactvo, ktoré si v sebe nosia, ale nechcú sa k nemu priznať. Slovo „sedliak“, či „sedlák“ je pre malomeštiaka najhoršia nadávka na svete. Radšej predá vlastnú ženu, alebo vlastnú zem, radšej bude „vekslákom“, ako keby mal byť „sedliakom“. Mnohí malomeštiaci a veľkomalomeštiaci kydajú na slovenskú pôvodnú kultúru, pričom spravidla nemajú ani poňatia o jej skutočnej podobe. A pritom sa ženú za „naturálnou“ medicínou a „naturálnou“ stravou, ako keby slovo „naturálne“ neznamenalo to isté, ako „prírodné“. Najčastejšia zbraň tých, ktorí používajú cudzie slová (budiacím zdaním múdrosti) je domnienka, že vystihujú lepšie podstatu, že majú iné podfarbenie, ako slová pôvodné. Lenže - to podfarbenie majú zväčša len v ich myšli. Napríklad - včera sa ma ktosi opýtal, ako by som preložil slová „societa“, a „komúna“. Ja že - „spoločnosť“ a „spoločenstvo“. Keď máme prebrať cudzie slovo, tak vôbec nevadí, že budí „nežiadúce asociácie“ (nežiadúce spojitosti). Napríklad také „asociácie“ (spojitosti) komúny s komunizmom, ktorí tu bol len predvčerom zrušený, to nevadí. Ale slovo predseda, to vadí. Veď kto by nechcel byť prezidentom, keď už aj ten Clinton je prezident. Hm. Najväčší vtip je v tom, že množstvo cudzích slov má v skutočnosti úplne iný

význam, ako by si priali ti, ktorí ich vyslovujú. Napríklad - slovo „vulgárny“ znamená čosi celkom iné, ako si takmer každý dnes myslí. „Vulgaris“ je v preklade z latinčiny „ prirodzený, krásny“. Podobné je to pri slovách prebratých z angličtiny. Nejednen americký Slovák mi povedal: „Preboha, ako to ti Slováci dnes rozprávajú? Veď ja tej ich „slovenčine“ vôbec nerozumiem. Tie slová prebraté z angličtiny majú úplne iný význam, ako si oni myslia“.

Chcete si nechať zmeniť ducha? Zmeňte slovník. Chcete mať prirodzeného ducha? Používajte prirodzené slová. Slovo nie je podstata, ale môže na podstatu poukazovať, alebo sa od podstaty odkloniť. Najjednoduchší spôsob, ako spoznať človeka, je úplne jednoduchý - stačí ho chvíľu počúvať.

Najčastejší druh slovenského črpáka s hadom - ochrancom. Koruna na hlave predstavuje zvrchovanosť i ochranný znak.

Návrat slovenstva?

Sila stromu je v koreňoch. Krása a ľadnosť sa síce prejavuje v kvetoch a plodoch, ale sila vychádza z koreňov. Strom bez koreňov, to je dom v močiari. Nie že by sa v ňom nedalo prespať, ale komu by tam bolo dobre. Dnešný slovenský kruh - spoločnosť obyvateľov slovenskej krajiny, to je dom, ktorý síce má korene, ale o nich nevie. Aspoň veľká väčšina obyvateľov. To je zjavný dôvod pre nešťastie - keď si človek myslí, že býva v dome postavenom na blate. Mnoho dnešných vodcov - tak, ako v dobe „Veľkej Moravy“ - druhého známeho štátu Slovenov a Sloveniek, vyhlasuje za jediný duchovný pilier Slovenska kresťanstvo. Vtedy z toho nevzišla ani sloboda, ani nie zvrchovanosť spoločnosti, ani nie zvrchovanosť jedincov. Spolu s kresťanstvom, ktoré sem prenikalo z franských (nemeckých a iných západoeurópskych) krajín, prišiel už za „Veľkej Moravy“ prílív spotrebného hmotárstva, hlavne z Franskej ríše. Vládcovia sa nechali podplatiť, zlatom i mocou. A naša spoločnosť zanikla, presnejšie povedané, uzatvorila sa z prirodzených povodí, či horských oblastí do maličkých, tajných dedinských štátikov. V týchto štátičkoch sme pretrvali. V núdzovom prostredí. Síce krásnom a malebnom, ale dnes už nevyhovujúcom, nesvojprávnom, neschopnom obrany a zachovania bezpečia. Dnes už dedinský štátik neskryje samosprávu v slovenskom duchu, dnes je moc zla - zlata mocnejšia, ako v gniavnitejších dobách stredoveku. Dnes zlato ospravedlní vojnu, tuposť, spupnosť aj zradu, päťolizáčstvo, zapredanectvo i lož. Takisto, ako v minulosti. S tým rozdielom, že v minulosti sa v školách nevyučovala moc zlata - „volného trhu“. Aj v stredoveku, keď sa trhalo plátno (z toho slová „trh“ i „platiť“, spoločnosť bola síce mierne znásilnená, avšak nie úplne „trhová“, nie až taká sebecká, ako je tomu v západoeurópskom svete a jeho kolóniách dnes.

Dnes mnohi tvrdia - nie je možné, aby sme boli zvrchovaní, nie je možné, aby sme boli slobodní a samostatní. Pretože sme malá krajina, pretože sme neskúsení, a teda neschopní. To je nezmysel. Sme skúsení viac, ako veľká väčšina iných. Skúsili sme vyše tisícročie dedinských štátikov, ktoré neboli bez štátnej ochrany, azda len v ochrane božej. Taká je skutočnosť. Ľudia bez zeme pod nohami hovoria - zanikajú národy, zanikajú štáty, rozpustíte sa aj vy v rozkvasenom kozmopolitnom guláši. Lenže - to je blúznenie. My, Slováci, sme boli tisíc rokov bez štátu, my vieme, koľko šibeníc bolo vystavaných pre tých, ktorí boli s tým nespokojní, my vieme, koľko ľudí bolo umučených na východe aj západe od našich hraníc v tomto „humanistickom“ storočí. My nie sme padnutí na hlavu a už vôbec nie neskúsení. Američania boli len chvíľu bez štátu a už tvrdo bojovali o svoju nezávislosť súbežne so zbedačovaním a vyvražďovaním pôvodných Američanov. V dobe, keď Američania vyvražďova-

li a ináč ničili desiatky indiánskych narodov, v dobe „americkej demokracie“ bojovali naši vedomci a bojovníci nie o cudzie územia, ale o slobodu utláčaného národa. Prečo by sa mal učiť slobode slobodomyselný človek od otrokára, prečo by sa mal učiť lietat' orol od sliepky?

Tu, v našej krajine, je mnoho stôp po svojprávnej, zvrchovanej, súladnej a slobodomyselnej duchovnej slovenskej spoločnosti - spoločnosti Slovencek a Slovenov (neskôr Slovákov) a ich hostí. Tu, v strede Európy - dnes zúfaleckého, nedôstojného a po bohatstve chrapčiaceho svetadielu je krajina, pre ktorému je príznačná duchovná pestrosť. Tu je možné nájsť piesne, obrazy ľudového umenia a viery a staré posvätnosti, ktoré mnohi hľadajú len v krajinách keltských, indických, čínskych, japonských, indiánskych, židovských a iných žiadaných oblastiach. My nie sme tak žiadani a možno je to dobre.

Hlboko, pod zemou, sa zbiera magma. Ľudská činnosť a túžba po moci plodí prebytok ohňa. Kameň sa tavi, plazma je širšia, ako kameň, musí von. Vzduch smrdí, voda je kalná, kvety vädnú. Možnože zajtra nebude ako dnes, možnože zmeny budú väčšie, ako si vieme predstaviť. Možnože duchovné prúdy budú také prudké, že strhnú húfy duši kdesi za obzor, možnože budeme musieť odhodit' všetko zbytočné a nechať si len to, čo je najvlastnejšie, najnutnejšie na prežitie. Predtým, je dobré mať možnosť výberu a je dobré poznať svoje korene. Pretože sa one môžeme v prípade núdze oprieť tak, ako strom vo víchrici. Vo víchrici aj mocné stromy nájdu svoju smrť. A vyvrátia, často aj s koreňmi, aby ich mohli ukázať aj iným, ktorí sa od nich budú učiť. Samozrejme, príjemnejšia je iná cesta- zostať stáť s koreňmi zapustenými pevne do zeme, s plným vedomím koreňov, kmeňa, konárov, listov, kvetov, semien a plodov. To je akiste krásny život, krásna smrť a čarokrásne znovuzrodenie.

Možnože aj my v jeden pekný deň padneme. Každý padne ináč, každý podľa vlastnej podstaty, niekto zbabelo, niekto ako čestne, niekto vedome, niekto nevedome, niekto vo viere, niekto zúfalstve. Nie je však vylúčené ani to, že ako spoločenstvo, ako spoločnosť prežijeme. To je nepravda, že dnes nie je možná zvrchovanosť našej krajiny, že je nutná podriadenosť pod nejaké vojenské, alebo hospodárske nevoľníctvo. Dnes sme skutočne svojprávnou a zvrchovanou krajinou, bez nejakého podriadenia inej moci s voľbou moci vlastnej vo vnútri krajiny a národa. A teda máme tie najlepšie podmienky na *udržiavanie* a rozvoja prirodzených hodnôt, ktoré sme si uchovali na tomto ostrove duchovnej zvrchovanosti. Nehovorim, že sme nejaký vyvolený národ, že sme jediní, že iní sú horší. No svet pozná nemálo spoločenstiev, ktoré sa za pomoci spupnej viery vo svoju vyvolenosť rozťahujú ako chripková nákaza. To nie je cesta k ladnosti a čistej žive.

Prichádza nová doba. Znasobuje sa význam každého z prvkov nášho pôvodného, prírodného vedomia. Pred akými otázkami stojíme a hlavne budeme stáť v budúcnosti? Pred "ekológiou"? Ale to je predsa prírodná záležitosť. Pred narkomániou? Ale to je taktiež prejav odtrhnutia sa od prirodzenosti, to je tak-

tiež prírodná záležitosť! Pred premnožením ľudí? To je takisto otázka prírodnej rovnováhy. Pred „migráciou“ a rastúcim zločinom? To je ale takisto otázka znásilneného prirodzeného poriadku. Sme tlačení do takzvanej Európskej únie. To je taktiež vec, ktorá bude mať nepredstaviteľné následky na našu prírodnosť. Už teraz naše deti jedia ožarované a prechemizované ovocie a zeleninu privezené do „supermarketov“ zo „zjednotenej Európy“. V USA už jedia klonované praradajky a je možné, že tam vyrastajú prví klonovaní ľudia. Možnože tu onedlho budeme mať prvé klonované spoločnosti a národy „mutantov“, ktorí budú závislí na umelo vyrobených látkach a budú ničiť všetko prirodzené. Alebo už takéto spoločnosti priamo pred našimi očami vznikajú? Kto dokáže, že je možné prežiť aj prirodzeným spôsobom, keď už budú aj posledné prírodné národy (v dnešnom zmysle slova) vyhubené?

Týmito a ďalšími otázkami sa zaoberám v inej knihe. Má názov Cesta Slovenov - slovenská prírodná spoločnosť a vývoj. Kniha môže byť vydaná, ak nastanú vhodné podmienky.

Táto kniha nie je návrhom na riešenie ťažkosti, ak keď aj takto by mohla byť chápaná. Písal som ju predovšetkým pre ľudí, ktorí sa už rozhodli pre návrat k prírodnosti a na túto knihu už dlhšie čakali. Týmto ľuďom ďakujem za duchovnú podporu. Ďakujem aj tým, ktorí pomohli vytvoriť podmienky na napísanie tejto knihy. Písal som ju však aj pre tých, ktorí na ňu nečakali.

Ak som sa v tejto knihe dotkol čítania niektorých ľudí, urobil som tak s úmyslom pomôcť aj im. Ak som niekomu spôsobil bolesť, ak som sa dotkol rany na ich duši, je mi to ľúto. Knihu som písal s vedomím, že rany je potrebné vyčistiť, aj keď to môže byť chvíľami bolestivé.

V tejto chvíli cítim, ako sa mi pod nohami hýbe zem. Viem, že tento pohyb nemožno beztrešne násilne zastavovať, takisto, ako nie je vhodné zasahovať do dráhy kométy, ktorá počas písania tejto knihy svietila na oblohe. Dovidenia.

Miro Slav

*Kniha Miroslava Švického **Návrat Slovenov** je prvou svojho druhu nielen na Slovensku, ale aj v iných krajinách tohoto kultúrneho okruhu. V tejto knihe eseji možno objaviť okrem prvkov historického alebo kultúrneho a spoločenského charakteru aj črty filozofické či akúsi "slovenskú ezoteriku". Autor sa však vyhýba podobným zaradovaniam a označuje obsah svojich úvah a precitovania ako možnú cestu k súladnému vnímaniu a žitiu.*

*Miroslav Švický, (narodený v roku 1967 v Spišskej Novej Vsi), pôvodným povoláním geológ, pracoval od roku 1990 ako novinár v niekoľkých redakciách. Okrem svojho občianskeho mena sa podpísal aj ako Miro Slav a občas používal i priezvisko Letanovský (po praslici). Najdlhšie pracoval v redakcii Zmena, takmer od jej počiatkov, kde oslovoval čitateľov okrem iného aj článkami o prírodných kultúrach, hlavne o prírodnej kultúre staroslovenskej, ale i súčasnej slovenskej. V priebehu redaktorských rokov uverejnil v novinách Zmena a Smena seriály **Žijeme v období duchovného otroctva**, **Na Slovensku žije prírodná kultúra**, **(Staro)slovenská „ezoterika“**, **Čarovanie na každý deň - duchovné cvičenia vychádzajúce zo slovenskej prírodnej kultúry a Slovenský panteón**. Jeho články i vystúpenia v iných masmédiách sa stretli so živým ohlasom. V rokoch 1995, 1996 a 1997 pravidelne na tieto témy prednášal v Trnave a v Bratislave. V Bratislave najčastejšie v Dome zahraničných Slovákov. V Trnave a v karpatských lesoch viedol k prírodnému súladu skupinu mladých ľudí, z ktorých niektorí si v pomerne krátkom čase vy-cibrili zdravie a mnohí si osvojili rôzne spôsoby rozjímania - od dýchacích cvičení cez tanec a iné hudobné prejavy až po chodenie po žeravej pahrebe.*

*Minulý rok po rozjímaní v rodných horách zistil, že jeho cesta s bežnou novinárčinou už nie je zlučiteľná. Keď bol po šiestich číslach, napriek jeho snahám, zrušený jediný slovenský časopis pre deti a mládež s prírodným zameraním - **Táborový časopis Ohnik**, ktorého koncepciu vypracoval, i keď ho mohol riadiť len ako externý šéfredaktor, zahíbil sa do práce nad touto knihou. Časť svojich článkov doplnil o novozískané poznatky a ucelil do knižnej podoby. Knihu vydal z vlastných prostriedkov, vlastným nákladom.*

*Väčšina časti knihy **Návrat Slovenov** už bola vo forme článkov publikovaná v slovenskej tlači a naživo prednesená, hlavne v bratislavskom Dome zahraničných Slovákov a trnavskom K - klube. Oslovila najrozličnejšie vekové a spoločenské skupiny, vrátane mestskej mládeže.*

Obsah:

Prečo návrat?	7
Prečo Slovanov?	8
Duchovné slovenstvo sa nebije	10
Slovanom môže byť každý	11
Aké vedomie, aká viera?	12
Utajená pôvodná slovenská kultúra	15
Žiadni pohania	21
Duchovní	24
Posvätné háje	28
Svet - svätosť - všesvätosť - príroda	30
Božstvo, božstvá, náboženstvo	32
Perún	36
Lada	38
Rod	40
Živa	42
Iné božstvá	44
Prírodné živly	46
Zem	48
Voda	50
Vzduch	52
Oheň	54
Križ - prakriž a šikmý križ	57
Posvätný kruh	62
Rok	64
Mesiac, hviezdy	66
Slnko	70
Bytosti	74
Rastliny	78
Zvieratá	87
Strava	94
Duša, duch, dych	99
Rozjímanie, umenie, meditácia, modlitba	104
Smrť, posmrtný život	110
Znovuzrodenie, narodenie	115
Slovo, reč, jazyk	118
Návrat slovenstva?	122

Dúha - Združenie Pre voľný čas deti a mládeže, pohyb, pobyt v prírode, hry, šport a recesiu / ďalej len Dúha /.

Je dobrovoľná spoločenská organizácia vo forme voľného združenia, ktorá združuje jednotlivcov, alebo kolektívy bez ohľadu na ich súbežné členstvo v ďalších občianskych združeniach a politických stranách, vek, pohlavie, rasu, národnosť, alebo náboženstvo.

Názov Dúha je odvodený od prírodného javu, ktorý patri medzi najkrajšie na Zemi. Predstavuje zmenu - slnko opierajúce sa do kvapiek dažďa. Farebné spektrum bolo podnetom pre sedem hlavných smerov činnosti - projektov, ktorým sa Dúha podľa svojich možností venuje.

1. Čerpá projekty pre sociálne, telesne. Mentálne či zmyslovo postihnuté deti s cieľom ich rýchlejšej a prístupnejšej integrácie do spoločnosti.
2. Oranžová - mládež od 15 rokov - akcie v prírode, turistike, športu a recesii.
3. Žltá - deti - celoročná pravidelná činnosť s výpravami prebieha v kluboch, oddieloch a vrcholí na víkendových zrazoch a prázdninových táboroch.
4. Zelená - pohyb v prírode, ekológia, ochrana a úcta ku všetkému živému.
5. Modrá - rodičia s deťmi, aktivity v oblasti alternatívnej školskej výchovy, vzdelávania, víkendové podujatia pre rodičov s deťmi.
6. Fialová - organizovanie lesných škôl pre inštruktorov, vedúcich skupín, oddielov, prednášková činnosť najmä o možnostiach využívania voľného času, seba výchovné metódy, psychohry, výmeny skúsenosti, publikačná činnosť.
7. Biela - zahraničná spolupráca, medzinárodné výmenné tábory, tematické zájazdy a iné aktivity.

Absolútnou svetovou jedinečnosťou Dúhy sú Kluby:

Klub tvorí väčšinou 37 detí vo veku 10 - 16 rokov. Nemajú medzi sebou dospelého vedúceho, väčšinou sú to spolužiaci, priatelia z ulice, kamaráti v záujmovom krúžku.

Dúha je členom Rady mládeže Slovenka členom medzinárodnej organizácie Dúha Internacional EYFA - European Youth ForestAction a IYNF - Internacional Young Naturfriends.

Dúha ponúka svoje spektrum činnosti každému človeku bez ohľadu na jeho rasu, pohlavie, náboženskú, politickú či myšlienkovú príslušnosť.

Členom sa stáva každý, kto súhlasí so stanovami a zaplatí členský príspevok.

Kontakt:

Dúha, Karpatská 2, 811 05 Bratislava

Tel.: 07/ 399 666, 399 375, Fax : 07/ 399 042, E - mail: lini@van602ba.sk

Úryvok z listu klubákov:

„Starší členovia klubu pociťujú potrebu návratu k vlastným koreňom. Začal som sa hlbšie zaujímať o Keltov a starých Slovanov. Okrem toho robíme od borky, ručné práce...“

Euroindiánske združenia TWT a SL . BRATISLAVA

„ Z tmavého ihličnatého lesa vchádzam na slnkom zaliatu lúku, z ktorej ustupuje ľudolím ranná hmla. Prechádzam okolo stáda koní a za nimi vidím obraz, ktorý mi vyráža dych. Na mierne zvlnenej lúke sa týčia indiánske tipi, z ktorých stúpajú k oblohe prvé obláčiky dymu. Niekoľko ľudí smeruje k potoku, aby si spravili rannú očistu a privítali nový deň. Predo mnou sa objavil prebúdžajúci sa indiánsky tábor. Z mojej ilúzie minulého storočia ma zobúdzajú iba farba pleti týchto ľudí.“

Aj takto by sa dal opísať jeden z Euroindiánskych táborov na Slovensku. No my sme len jedni z mnohých ľudí, ktorým sa v dnešnej dobe otvárajú oči. Hľadáme návrat k prírode, pretože cítime, že je to možná cesta k ozdraveniu Matky Zeme a chceme by sme nájsť harmóniu v spôsobe života Severoamerických Indiánov. Ľudia sa nás pýtajú, prečo sme si vybrali národ z iného kontinentu a nie našich pôvodných predkov. Na túto otázku je jednoduchá odpoveď. Severoamerickí Indiáni žili ešte v minulom storočí ako prírodný - slobodný národ, a preto existuje veľa dokumentov a priamych výpovedí o živote týchto národov. Spoznávaním tejto kultúry sme v sebe našli našich vlastných predkov, ktorí mali, aj keď sa to na prvý pohľad nezdá, veľa spoločného s Indiánmi. A to od zbrani, častí odevov, tancov až po náboženské rituály. Naša činnosť je zameraná, okrem štúdia prírodných národov, aj na časté pobyty v prírode, kde nachádzame bezpečný úkryt pred „civilizačným“ svetom.

Euroindiánske združenia TWT a SL . BRATISLAVA

Nemyslím si, že veľkosť civilizácie určuje výška jej betónových stavieb, ale skôr to, nakoľko sa jej ľudia naučili žiť so svojím okolím a s ostatnými ľuďmi...

Sinečný Medved' Chippewa

Nadácia Návraty ku krajine

Nadácia Návraty ku krajine je mimovládna organizácia, ktorá sa od roku 1992 zaoberá environmentálne citlivým hospodárskym a kultúrnym rozvojom vidieka a zveľaďovaním prírodného dedičstva Slovenska.

Svojou činnosťou Nadácia v konkrétnych slovenských obciach podporuje tie iniciatívy, ktoré korešpondujú s uvedenými cieľmi. Podpora Nadácia neprebíha vo forme grantov, ale realizáciou spoločných iniciačných projektov s miestnymi partnermi. Z doterajšej činnosti Návraty ku krajiny vyberáme:

Nadácia v spolupráci s miestnymi partnermi organizuje podujatia venované obnove ľudovej architektúry a ochrane a tvorbe vidieckej krajiny:

1992 - osada Kysuca; 1993 a 1994 - Zaježová; 1994 - Klokočov; 1995 - Vajskovská dolina; 1995 a 1996 - Brdárka

V roku 1994 Nadácia založila „ Stredisko pre pomoc iniciatívam miestneho a oblastného rozvoja / SPIMOR /“. Činnosť strediska sa sústredila najmä na poradenstvo v oblasti rozvoja vidieckeho turizmu ako ekologicky najpriateľnejšej formy turizmu, ktorá na vidiek prináša okrem finančných prostriedkov aj potrebné rozvojové impulzy a navyše posilňuje tak prepotrebnú komunikáciu vidieka a mesta.

V rokoch 1995 a 1996 Nadácia v rámci „ Programu rozvoja vidieckeho ekoturizmu“ vydala *Katalóg vidieckeho turizmu*. Nadácia pracuje ako miestna občianska iniciatíva vo svojom pôsobisku - v Bratislave. V rámci svojich aktivít zameraných na posilňovanie komunikácie medzi mestským a vidieckym obyvateľstvom tu od roku 1994 organizuje pravidelné každomesačné

Večery autentického folklóru. Vytvára tak priestor pre predstavenie tradičnej kultúry vidieka v meste, čím zároveň aktivizuje činnosť folklórnych skupín na vidieku. Večery autentického folklóru majú v Bratislave široký ohlas.

Aktivity Nadácie v gemerskej obci Brdárka viedli v roku 1995 k založeniu miestnej nadácie Radzim. V Brdárke sa postupne začína rozvíjať vidiecky turizmus a v tomto roku sa uvažuje s otvorením letnej dielne košíkárstva.

Príklad z Brdárky, ale aj ďalších slovenských obcí, ktorých nadácia Návraty ku krajine pomáhala pri miestnom rozvoji, bol inšpiráciou pre realizáciu projektu „Kultivácia vidieckeho prostredia drobnou architektúrou“.

V rámci jeho prvej fázy budú v priebehu roku 1997 v siedmych slovenských obciach / Hrušov, Čierny Balog, Tulčik.../. Nadácia Návraty ku krajine v súčasnosti pracuje na založení „ Obrátového fondu na záchranu tradičnej ľudovej architektúry“.

Nadácia Návraty ku krajine má v súčasnosti dvoch pracovníkov, 9 členov výkonnej rady a mnoho aktivistov a sympatizantov. Pracovníci a aktivisti Nadácie sú absolventi v disciplinách : pamiatková ochrana, ekologické stavby, ekológia, štatistika, geografické systémy, kartografia, informatika, architektúry a urbanizmus. Sú skúsení i v ďalších odboroch.

V prípade záujmu o spoluprácu Vám radi poskytneme podrobnejšie informácie na adrese:

Priklad z Brdárky, ale aj ďalších slovenských obcí, ktorých nadácia Návraty ku krajine pomáhala pri miestnom rozvoji, bol inšpiráciou pre realizáciu projektu „Kultivácia vidieckeho prostredia drobnou architektúrou“.

V rámci jeho prvej fázy budú v priebehu roku 1997 v siedmych slovenských obciach / Hrušov, Čierny Balog, Tulčik.../. Nadácia Návraty ku krajine v súčasnosti pracuje na založení „ Obrátového fondu na záchranu tradičnej ľudovej architektúry“.

Nadácia Návraty ku krajine má v súčasnosti dvoch pracovníkov, 9 členov výkonnej rady a mnoho aktivistov a sympatizantov. Pracovníci a aktivisti Nadácie sú absolventi v disciplinách : pamiatková ochrana, ekologické stavby, ekológia, štatistika, geografické systémy, kartografia, informatika, architektúry a urbanizmus. Sú skúsení i v ďalších odboroch.

V prípade záujmu o spoluprácu Vám radi poskytneme podrobnejšie informácie na adrese:

Nadácia Návraty ku krajine má v súčasnosti dvoch pracovníkov, 9 členov výkonnej rady a mnoho aktivistov a sympatizantov. Pracovníci a aktivisti Nadácie sú absolventi v disciplinách : pamiatková ochrana, ekologické stavby, ekológia, štatistika, geografické systémy, kartografia, informatika, architektúry a urbanizmus. Sú skúsení i v ďalších odboroch.

V prípade záujmu o spoluprácu Vám radi poskytneme podrobnejšie informácie na adrese:

Nadácia Návraty ku krajine, Medená 13/a, 811 02 Bratislava
Tel./fax: 071 533 22 45, 531 86 01 E-mal: limba@netlab.sk

Pôvodný Kruh

Pôvodný Kruh je spoločnosť ľudí, ktorí obnovujú prírodné čítanie v súlade s pôvodnou slovenskou kultúrou. Spoznávajú tiež iné prírodné kultúry. Pôvodný kruh obnovil aj niektoré staroslovenské, takmer zaniknuté obrady, ktoré sa konajú v karpatských lesoch. Spojenie na Trnavskú osadu Pôvodného kruhu: Samo Juriš, Vladimira Clementisa 59, 917 00 Trnava, tel: 0805/43458

Knihu **Návrat Slovenov** objednať si možno telefonicky na čísle 0805/43458, alebo písomne na adrese Fedor Dubovský, Hlboká 26, 917 00 Trnava (cena jednej knihy je 88 Sk + poštovné).

Prípravovanú knihu Miroslava Švického Cesta Slovenov - slovenská prírodná spoločnosť a vývoj je možné objednať si na horeuvedenej adrese.

Predám luky a šípy z prírodných materiálov. Detský luk a 4 šípy s tupými koženými chráničmi a tulcom - 460,- Sk; malý reflexný luk - 1200,- Sk, 1 šíp; luk väčšieho typu z viacerých drevených vrstiev 1600,- Sk, 1 šíp-90,- Sk.

Adresa: Fedor Dubovský, Hlboká 26, 917 00 Trnava

